

**Nokian kaupungin
kaksivuotisen esiopetuksen
opetussuunnitelma**

Nimi	Nokian kaupungin kaksivuotisen esiopetuksen opetussuunnitelma
Kunta	Nokia
Hyväksymispäivämäärä	8.6.2022
Pdf luotu	26.7.2023

SISÄLTÖ

1. Kokeilun opetussuunnitelman perusteet ja paikallinen kokeiluopetussuunnitelma.	1
1.1. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman perusteet.	1
1.2. Paikallinen kokeiluopetussuunnitelma.	2
2. Esiopetuksen tehtävä, järjestäminen ja yleiset tavoitteet kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa.	6
2.1. Kaksivuotisen esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua.	6
2.2. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun järjestäminen.	7
2.3. Kaksivuotista esiopetusta ohjaavat yleiset velvoitteet.	10
2.4. Arvoperusta.	12
2.5. Oppimiskäsitys.	13
2.6. Laaja-alainen osaaminen.	13
2.7. Kaksivuotisen esiopetuksen tehtävä, järjestäminen ja yleiset tavoitteet paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa.	16
3. Kasvua ja oppimista tukeva toimintakulttuuri.	20
3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.	21
3.2. Oppimisympäristöt.	25
3.3. Yhteistyö kaksivuotisen esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa.	27
3.4. Toimintakulttuuri, oppimisympäristöt ja yhteistyö paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa.	29
4. Opetuksen tavoitteet ja pedagoginen toteuttaminen kaksivuotisessa esiopetuksessa.	34
4.1. Monipuoliset työtavat.	34
4.2. Pedagoginen dokumentointi.	36
4.3. Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena.	37
4.4. Oppimisen alueet kaksivuotisessa esiopetuksessa.	41
4.4.1. Kielten rikas maailma.	41
4.4.2. Ilmaisun monet muodot.	44
4.4.3. Minä ja meidän yhteisömme.	46
4.4.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni.	48
4.4.5. Kasvan, liikun ja kehityn.	51
4.5. Kielelliseen ja kulttuuriseen moninaisuuteen liittyviä tarkentavia näkökulmia.	53
4.6. Opetuksen tavoitteet ja toteuttaminen paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa.	54
5. Lapsen kasvun ja oppimisen tuki.	56

5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet.	56
5.2. Yhteistyö huoltajan kanssa tuen aikana.	58
5.3. Yleinen tuki.	59
5.4. Tehostettu tuki.	60
5.5. Erityinen tuki.	62
5.6. Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot.	67
6. Opiskeluhoolto.	70
6.1. Opiskeluhoolto paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa ja opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma.	70
7. Perusteiden käyttäjälle.	72

1. Kokeilun opetussuunnitelman perusteet ja paikallinen kokeiluopetussuunnitelma

1.1. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman perusteet

Nämä opetussuunnitelman perusteet on kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta annetun lain mukainen Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys[1], jonka mukaan paikallinen opetussuunnitelma laaditaan ja kaksivuotinen esiopetus toteutetaan. Opetussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaavat kaksivuotisen esiopetuksen kokeilua koskevan lain ohella erityisesti perusopetuslaki ja -asetus sekä esiopetuksen tavoitteita määrittävä valtioneuvoston asetus[2].

Kokeiluperusteiden tehtävänä on tukea kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun toteutusta. Erityisenä tehtävänä on edistää sujuvia siirtymiä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta alkuopetukseen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuus ja eheys turvaten[3]. Perusteet on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpien tutkimus-, arviointi- ja kehittämistyön tuloksia.

Kokeilun opetussuunnitelman perusteissa määrätään kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetuksen tavoitteista, oppimisen alueista ja niiden keskeisistä sisällöistä sekä kodin ja esiopetuksen yhteistyön sekä kasvun ja oppimisen tuen ja oppilashuollon toteuttamisesta.[4] Esiopetus on opetuksen ja kasvatuksen kokonaisuus, jossa eri osa-alueiden tavoitteet liittyvät yhteen ja muodostavat toimintakulttuurin perustan. Tämän vuoksi perusteasiakirja sisältää esiopetuksen tavoitteita koskevien määräysten lisäksi niiden ymmärtämistä avaavaa tekstiä.

Näissä perusteissa jokaisen luvun päätteeksi on koottu ohjeet paikallisen kokeiluopetussuunnitelman laatimista ja kehittämistä varten. Opetussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Esiopetusta ohjaavista säädöksistä poiketen tässä perusteasiakirjassa käytetään oppilaasta esiopetukseen paremmin soveltuvana sanaa lapsi ja oppimisen ja koulunkäynnin tuesta nimitystä kasvun ja oppimisen tuki. Oppilas- ja opiskelijalain muutoksen[5] myötä tässä perusteasiakirjassa siirrytään käyttämään oppilashuollosta lain mukaista käsitettä opiskeluhuolto. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa. Kokeiluun osallistuvista opetuksen järjestäjistä käytetään kokeilulain mukaista käsitettä kokeilukunta ja esiopetuksen yksiköistä käytetään kokeilulain mukaista käsitettä kokeilutoimipaikka. Kokeilulain mukaisesta kaksivuotisesta esiopetuksesta käytetään myös lyhyempää käsitettä esiopetus.

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelmakokonaisuus on nelitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta perusteasiakirjasta, paikallisista opetussuunnitelmista, vuosittaisista suunnitelmista[5a] sekä lasten oppimissuunnitelmista.

[1] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 3 § 2 mom.

[2] Perusopetuslaki (628/1998) 14 § 2 mom. ja Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta (422/2012) 5 §

[3] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 7 § 2 mom.

[4] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 7 § 2 mom.

[5] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (377/2022)

[5a] Perusopetusasetus 9 § (852/1998)

1.2. Paikallinen kokeiluopetussuunnitelma

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa mukana olevan kokeilukunnan tulee laatia paikallinen kokeiluopetussuunnitelma ja tehdä päätös sen käyttöön ottamisesta ennen kokeilun alkamista 1.8.2021[6]. Kokeilukunta voi tehdä yhteistyötä muiden kokeiluun osallistuvien kuntien kanssa myös paikallisen opetussuunnitelman laadinnassa.

Opetuksen järjestäjän on laadittava opiskeluhuollon kokonaisuuden toteuttamiseksi opetuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelma[7]. Opetuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelma korvaa opiskeluhuollon osalta paikallisen opetussuunnitelman.

Paikallinen kokeiluopetussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee esiopetuksen järjestämistä kaikissa kokeilutoimipaikoissa. Kokeilukunta ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, lasten tarpeet sekä esiopetusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset opetussuunnitelmaa laatiessaan. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Kukin kokeilukunta hyväksyy kokeiluopetussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa esiopetusta varten[7a].

Lisäksi kokeilukunnan tulee laatia kokeiluopetussuunnitelmaan perustuva vuosittainen suunnitelma ja tiedottaa huoltajille ennalta siinä päätetyistä keskeisistä asioista[8]. Suunnitelmassa tarkennetaan, miten paikallista opetussuunnitelmaa kussakin kokeilutoimipaikassa kyseisen vuoden aikana toteutetaan. Myös lasten oppimissuunnitelmat sekä kasvun ja oppimisen tukeen kuuluvat lasten yksilölliset suunnitelmat[9] laaditaan yhteisen opetussuunnitelman pohjalta.

Kaksivuotisessa esiopetuksessa olevalle, tehostettua tukea saavalle lapselle tulee laatia oppimissuunnitelma. Erityisen tuen piirissä olevalle lapselle laaditaan henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS)[10]. Näiden suunnitelmien laadinnasta ja sisällöstä määrätään tarkemmin näiden perusteiden luvussa 5 (Kasvun ja oppimisen tuki). Tavoitteellisuuden vahvistamiseksi opettaja voi laatia esiopetusryhmän kaikille lapsille oppimissuunnitelman yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa. Kokeiluun osallistuvista lapsista suurin osa osallistuu esiopetuksen lisäksi annettavaan varhaiskasvatukseen, jossa varhaiskasvatuslain mukaisesti on laadittava lapsikohtainen suunnitelma[11]. Lasten yhtenäisen päivän ja oppimisen polun näkökulmasta yhden lapsikohtaisen suunnitelman käyttö esiopetuksessa ja sen lisäksi annettavassa varhaiskasvatuksessa olisi perusteltua. Lapsikohtainen suunnitelma tukee myös huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä. Kokeilukunta voi päättää kokeilla yhtenäistä oppimissuunnitelmaa kokeilutoimipaikoissa. Tehostetun ja erityisen tuen oppilaiden osalta noudatetaan luvun 5 määräyksiä.

Kokeiluopetussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikalliset suunnitelmat, kuten:

- varhaiskasvatussuunnitelma
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma[12]
- yhdenvertaisuuslain mukainen yhdenvertaisuussuunnitelma[13]
- tasa-arvolain mukainen tasa-arvosuunnitelma[14]

Paikallista kokeiluopetussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeää järjestää kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun osallistuvalla henkilöstöllä mahdollisuuksia tutustua kaksivuotisen esiopetuksen perusteisiin ja niihin tehtyihin muutoksiin, keskustella ja pohtia omien yksiköiden nykyisiä pedagogisia vahvuuksia sekä kehittämisen kohteita uudistuvan esiopetuksen näkökulmasta. Nämä keskustelut ovat perusta laadukkaaseen paikalliseen kokeiluopetussuunnitelman laatimiseen ja käyttöön otolle. Keskustelulle työyhteisöissä sekä kokeilun yhteistyölle on hyvä varata mahdollisuuksia koko kokeilun aikana.

Kokeilukunnan tehtävänä on arvioida antamaansa esiopetusta ja sen vaikuttavuutta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin[15]. Kokeilukunnalla on myös velvoite osallistua kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun liittyvään ulkoiseen arviointiin ja tutkimukseen[16].

Mahdolliset muutokset näihin kokeilun opetussuunnitelman perusteisiin edellyttävät vastaavien muutosten tekemistä paikalliseen opetussuunnitelmaan ja viemistä käytäntöön. Kokeilukunta voi tarkistaa opetussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta myös paikallisista tarpeista lähtien ja kehittämistyön tuloksia hyödyntäen.

[6] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 7 § 3 mom.

[7] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 § 1 mom. (377/2022)

[7a] Perusopetuslaki 15 § 1 mom. (628/1998)

[8] Perusopetusasetus 9 § (852/1998)

[9] Perusopetuslaki 16 a § ja 17 a § (642/2010)

[10] Perusopetuslaki 16 a § 1 mom. (628/1998)

[11] Varhaiskasvatuslaki (540/2018) 23 § ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018), luku 1.3 Kokeiluopetussuunnitelmaa koskevat paikalliset päätökset

[12] Lastensuojelulaki (417/2007) 12 §; Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 12 §

[13] Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 6 §

[14] Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) ja sen muutos (1329/2014)

[15] Perusopetuslaki 21 § 1 ja 2 mom. (1296/2013)

[16] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 10 §

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään suomen kielellä.

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman perusteet (2021) esitetään jokaisessa luvussa ensin, jonka jälkeen on kirjattu tarvittaessa kunnan täsmennykset kyseisestä kokonaisuudesta. Nokian kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelma julkaistaan ePerusteet- palvelussa.

Esiopetussuunnitelmaa täydentää erillisenä asiakirjana opiskeluhuoltosuunnitelma, joka sisältää suunnitelman lapsen suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman sekä kriisisuunnitelman. Muita opetussuunnitelmaa täydentäviä asiakirjoja ovat Nokian kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma, esiopetuksen tieto- ja viestintäteknologiasuunnitelma, Liikuntapolku, kulttuurikasvatussuunnitelma (Kulttuuripolku) ja varhaiskasvatuksen kestävä kehityksen suunnitelma.

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma sekä Lapsiystävällinen kunta -toimintamalli otetaan huomioon kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelmaa ja varhaiskasvatuksen toimintaohjelmaa päivitettäessä. Nokian kaupunki on sitoutunut UNICEFIN Lapsiystävällinen kunta – toimintamalliin, jonka tavoitteena on vahvistaa lasten osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja lapsen edun toteutumista kaupungin palveluissa, hallinnossa ja päätöksenteossa.

Siirtymävaiheen yhteistyötä kehitetään ja arvioidaan joustavan esi- ja alkuopetuksen ohjausryhmän ja kokeilun ohjausryhmän yhteistyönä. Kehittämistyön tavoitteena on kehittää sujuvampi siirtymä esiopetuksesta alkuopetukseen. Nokian esi- ja perusopetuksen yhtenäisen jatkumon varmistamiseksi toimivat oppimisen ja koulunkäynnin tuen ohjausryhmä sekä lasten, nuorten ja perheiden teemaryhmä. Siirtymää varhaiskasvatuksesta esiopetukseen kehitetään kokeilun ohjausryhmässä yhteistyössä kokeiluyksiköiden kanssa. Opiskeluhuollon osalta yhteistyötä tehdään hyvinvointialueen kanssa.

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun opetussuunnitelman laatimiseksi perustettiin ohjausryhmä. Kokeilutoimipaikkojen selvittyä, ohjausryhmään liitettiin kokeilutoimipaikkojen opettajat ja erityisopettajat. Kokeilutoimipaikkojen opettajat ja erityisopettajat osallistuivat opetussuunnitelman sisältöjen arviointiin ja laatimiseen.

Lasten osallisuus toteutettiin kaksivuotiseen esiopetukseen osallistuvien koeryhmään kuuluvien lasten kanssa keskustelemalla syksyllä 2021. Esiopetukseen aiempaa nuorempina osallistuvilta lapsilta tiedusteltiin odotuksia esiopetukselle ja mahdollisesti jännittäviä asioita sekä toiveita leikille ja oppimiselle. Lapset toivovat saavansa leikkiä erilaisia leikkejä, olla aamupiirissä kavereiden vieressä sekä saavansa uusia kavereita esiopetuksessa. Toiveissa toistuivat piirtäminen, muovaileminen, askartelu, laulaminen, soittaminen, erilaiset liikunnalliset pelit sekä lauta- ja palapelit. Monenlainen ulkoilu ja liikkuminen esimerkiksi keinuminen, paini, luistelu ja tunnelissa ryömiminen olivat lasten toivelistalla, kuten myös metsä- ja eväretket sekä makkaran paisto ja ötököiden etsiminen. Lapset toivoivat myös lukuhetkiä, tarinoiden kerrontaa, tabletilla pelaamista, kivoja paperille tehtäviä eskaritehtäviä, ruokarauhaa ja ylipäättään asioiden tekemistä rauhassa.

Koeryhmään osallistuvien lasten huoltajilta selvitettiin heidän odotuksiaan ja mahdollisesti askarruttavia asioita kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun liittyen. Huoltajat toivoivat lapsentahtista, kannustavaa ja motivoivaa lapsen minäkuvaa tukevaa oppimista, joka olisi monipuolista ja mielekästä yhdessä tekemistä. Tärkeinä taitoina mainittiin ryhmässä toimimisen oppiminen, rohkeus ilmaista itseään, kavereiden saaminen ja toisten huomioon ottaminen, oman puheenvuoron ja oman vuoron odottamisen opettelu, tunnetaidot sekä vanhemmista erossa olemaan opettelu. Lisäksi esiin nousivat leikin ja motorikan opettelu. Kaksivuotisen esiopetuksen toivottiin antavan aikaa kartuttaa taitoja esimerkiksi itsestä huolehtimisen taitoja, liikennesääntöjä ja erilaisiin liikuntalajeihin tutustumista. Huoltajat toivat esiin, että kaksivuotisessa esiopetuksessa lapsi saa aiemmin tukea ja harjoitusta, jotta taidot olisivat paremmat kouluun mentäessä. Vastauksissa nousi esiin myös koulun aloittamisen vaihe ja toivottiin valmiuksia koulun aloitukseen, numeroiden ja viikonpäivien oppimista, kiinnostusta kirjoittamiseen ja rauhoittumiseen sekä tehtävien tekemistä, jos lapsella on niihin kiinnostusta. Huoltajat toivoivat myös pehmeämpää siirtymää esiopetuksesta kouluun.

Yksiköissä tehdään vuosittain pedagoginen toimintasuunnitelma, joka on laadittu Nokian kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelman ja varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta työvälineeksi yksikkö- ja ryhmäkohtaiseen suunnitteluun. Pedagoginen vuosisuunnitelma konkretisoi esiopetuksen kokeiluopetussuunnitelman tavoitteita ja sisältää toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman. Toimintasuunnitelma on pedagogisen johtamisen väline yksikkö- ja tiimitasolle. Se rakentuu yksikön suunnitelmasta, esiopetusryhmän vuosisuunnitelmasta ja arviointiosasta sekä tiimisopimuksesta. Toimintasuunnitelmaan kirjataan muun muassa yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvon edistämisen toimenpiteet, huoltajien osallisuus esiopetuksen suunnittelussa ja arvioinnissa sekä kehittämisen painopistealueet. Henkilöstö arvioi ja kehittää pedagogista toimintasuunnitelmaa säännöllisesti mm. pedagogisessa ohjausryhmässä, omassa tiimissä ja kehittämisilloissa/- päivissä.

Lasten osallisuus arviointiin ja kehittämiseen toteutetaan kuuntelemalla lasten toiveita ja aloitteita, selvittämällä heidän näkemyksiään, hyödyntäen pedagogista dokumentointia sekä pelaamalla lasten laatupeliä.

Tiimisopimus tehdään keväällä tai seuraavan toimintakauden tiimin selvittyä. Tiimin aloituskeskustelun tavoitteena on varmistaa hyvä alku ryhmän toiminnalle, luoda pelisäännöt ja muodostaa yhteisiä näkemyksiä tiimin jäsenten välille.

Ryhmän vuosisuunnitelma laaditaan esiopetussuunnitelman ja lasten oppimissuunnitelmien pohjalta. Suunnitelmaan kirjataan lasten oppimissuunnitelmista konkreettiset toimenpiteet lasten varhaiskasvatuksen toteuttamiselle ja esiopetuksen oppimisympäristölle. Opettaja vastaa suunnitelman laatimisesta yhdessä tiimin kanssa ja kutsuu veon mukaan laatimiseen, jos ryhmän lapsilla on tuen tarvetta. Ryhmävasu on työväline, jota arvioidaan ja päivitetään säännöllisesti havainnoinnin, itsearvioinnin ja palautteen perusteella tiimipalaverissa.

Vuosisuunnitelma käydään läpi syys-lokakuussa varhaiskasvatusyksikön johtajan ja erityisopettajan kanssa ja sen keskeisistä tavoitteista kerrotaan huoltajille. Yksikön johtaja ja veo tutustuvat vuosisuunnitelmaan ennalta sekä nostavat asioita tai kysymyksiä yhteiseen keskusteluun. Arviointikeskustelu yksikön johtajan ja veon kanssa käydään kevään aikana.

Jokaiselle esiopetuksessa olevalle lapselle laaditaan oppimissuunnitelma. Mikäli lapsi on osallistunut varhaiskasvatukseen, sen laatiminen aloitetaan varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta yhteistyössä huoltajan ja lapsen kanssa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen tukeen liittyvät siirtymäkäytännöt on kuvattu tarkemmin luvussa 3.3.

Tehostettua tukea tarvitsevalle lapselle laaditaan tehostetun tuen oppimissuunnitelma ja erityistä tukea tarvitsevalle lapselle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS).

Kaksivuotista esiopetusta kehitetään kokeilun ajan kaksivuotisen esiopetuksen ohjausryhmässä yhteistyössä kokeiluun osallistuvien lasten ja huoltajien kanssa. Kokeilun aikana kokeiluyksiköissä kokeillaan ja kehitetään työtapoja kaksivuotisen esiopetuksen opetussuunnitelman mukaisessa suunnassa. Ideoita ja kokemuksia jaetaan ja arvioidaan yhteisesti kaksivuotisen esiopetuksen yksiköissä ja kokeilun ohjausryhmässä. Opetussuunnitelman toteutumista ja toimivuutta arvioidaan ja kehitetään kokeilun aikana laaditun suunnitelman mukaan yksikkö- ja kuntatasolla. Erityiseksi kehittämiskohteeksi valittiin lapsentahtisuus sekä kahden ikäluokan yhteinen opetus ja sen osana joustavuus, tuen toteutuminen, pienryhmien muodostaminen, leikkiryhmien muodostuminen, arvioinnin käytänteet sekä siirtymät varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota lapsentahtisuutta ja kahden ikäluokan yhteistä opetusta tukeviin ja estäviin tekijöihin. Opetussuunnitelmaa päivitetään tarvittaessa vuosittain henkilöstöltä, lapsilta ja huoltajilta saatujen kokemusten perusteella.

2. Esiopetuksen tehtävä, järjestäminen ja yleiset tavoitteet kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa

2.1. Kaksivuotisen esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun tarkoituksena on vahvistaa koulutuksellista tasa-arvoa, kehittää esiopetuksen laatua ja vaikuttavuutta, selvittää varhaiskasvatuksen sekä esi- ja alkuopetuksen välisiä jatkumia, perheiden palveluvalintoja sekä saada tietoa kaksivuotisen esiopetuksen vaikutuksista lasten kehitys- ja oppimisedellytyksiin, sosiaalisiin taitoihin ja terveen itsetunnon muodostumiseen[20].

Esiopetuksen tehtävänä on edistää yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa lapsen kehitys- ja oppimisedellytyksiä sekä vahvistaa lapsen sosiaalisia taitoja ja tervettä itsetuntoa leikin ja myönteisten oppimiskokemusten avulla[21]. Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kasvun ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Toimintaa suunnitellaan lapsilähtöisesti ja sen tehtävä on vahvistaa lapsen myönteistä minäkuvaa ja käsitystä itsestään oppijana.

Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että opettajat sekä muu henkilöstö tuntevat oppimisen polun eri vaiheet, niiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten kasvun tukemisen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan yhdessä luvussa 3.3 (Yhteistyö kaksivuotisen esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa) kuvatulla tavalla. Opetus- ja muu henkilöstö tekevät huoltajien kanssa yhteistyötä lasten oppimisen polun kaikissa vaiheissa. Tavoitteena on, että kunkin lapsen oppimisen polku varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen jatkuu joustavasti lapsen tarpeista lähtevänä. Tämän varmistamisessa henkilöstön yhteistyön ja osaamisen suunnitelmallisella johtamisella kokeilutoimipaikoissa ja kokeilukunnan tasolla on tärkeä merkitys.

Esiopetussuunnitelman perusteissa (2014) kuvattu esiopetuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet koskevat myös kaksivuotisen esiopetuksen kokeilua. Kokeilussa painottuu kuitenkin entistä vahvemmin kasvun ja oppimisen polun jatkuvuus ja eheys. Kokeilussa korostetaan myös lapsen päivän eheyttä.

Tavoitteena on, että kaksivuotisesta esiopetuksesta muodostuu pedagogisesti eheä kokonaisuus. Esiopetuksessa käytetään varhaiskasvatukseen soveltuvaa pedagogiikkaa ja otetaan huomioon lasten mielenkiinnon kohteet opetuksen järjestämisessä. Esiopetuksen kaksivuotisuus tarjoaa uusia mahdollisuuksia keskittyä ja syventyä oppimisen alueiden toteuttamiseen ja toimintakulttuurin kehittämiseen. Kahden vuoden kesto antaa lapsille aikaa kasvaa ja oppia omassa tahdissa.

Myös lasten yksilölliset tuen tarpeet on mahdollista huomioida kaksivuotisessa esiopetuksessa entistä aiemmin ja paremmin. Kokeilu vahvistaa esiopetuksen merkitystä lasten kasvun ja oppimisen tuen tarpeiden varhaisessa havaitsemisessa, tuen antamisessa ja samalla vaikeuksien ehkäisemisessä.

Kaksivuotinen esiopetus on tavoitteellista toimintaa. Opetuksen tavoitteet määrittävät kokeiluperusteiden ja niiden pohjalta laaditun paikallisen kokeiluopetussuunnitelman mukaan. Lasten osaamistasolle ei opetussuunnitelmassa aseteta yhteisiä tavoitteita. Yksilöllisesti pohditut pedagogisen toiminnan tavoitteet hyödyttävät lasten kasvua ja oppimista, joten opettaja keskustelee kunkin lapsen yksilöllisistä tarpeista, toiveista ja oppimisen tavoitteista lapsen ja hänen huoltajansa kanssa. Esiopetuksen henkilöstö ottaa nämä tarpeet ja toiveet huomioon opetusta suunniteltaessa ja oppimisympäristöjä kehitettäessä.

Kokeilun myötä esiopetuksen piiriin tulee aiempaa nuorempia lapsia, joiden tarpeisiin kiinnitetään erityistä huomiota. Kaksivuotinen esiopetus suunnitellaan ja toteutetaan siten, että kaikilla lapsilla on mahdollisuus innostua, kokeilla ja oppia uutta. Esiopetuksessa tulee ottaa huomioon myös lasten tarvitsema hoito ja huolenpito.

Leikki eri muodoissaan on keskeistä esiopetuksen toiminnassa. Leikkiessään ja toimiessaan erilaisissa oppimisympäristöissä lapset laajentavat osaamistaan eri tiedon- ja taidonaloilla. Tavoitteena on, että esiopetuksessa lapsille avautuu mahdollisuuksia ystävytyteen, oppimisen iloon ja uusiin kiinnostuksen kohteisiin.

Esiopetuksessa lapsilla on tilaisuuksia monipuoliseen vuorovaikutukseen ja sosiaalisten taitojensa vahvistamiseen. Tavoitteena on, että lapset oppivat arvostamaan ihmisten yhdenvertaisuutta ja omaa ainutlaatuisuuttaan.

Kaksivuotista esiopetusta kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti. Kaikki lapset voivat osallistua yhdessä esiopetukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

[20] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 1 § 2 mom.

[21] Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta ja varhaiskasvatuslain muuttamisesta, sivu 34./ Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta (422/2012) 5 § 1 mom.

2.2. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun järjestäminen

Kaksivuotisen esiopetuksen järjestäminen perustuu lakiin kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta[22]. Tässä luvussa käsitellään keskeisiä järjestämistä koskevia velvoitteita. Tarkemmat järjestämistä koskevat säännökset on määritelty kokeilulaissa.

Kokeilukunta, jonka koeryhmään kuuluu sekä suomen- että ruotsinkielisiä lapsia, on velvollinen järjestämään kaksivuotista esiopetusta erikseen molempia kieliryhmiä varten[23].

Kaksivuotisen esiopetuksen opetuskieli on joko suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Lisäksi osa opetusta voidaan antaa muulla kuin edellä mainituilla perusopetuslain mukaisilla opetuskielillä, jos se ei vaaranna lasten mahdollisuuksia seurata opetusta.[24] Tästä määrätään tarkemmin luvussa 4.5 Kielelliseen ja kulttuuriseen moninaisuuteen liittyviä tarkentavia näkökulmia.

Kaksivuotisen esiopetuksen järjestämisessä otetaan huomioon opetusalaan koskevat kelpoisuussäädökset[25]. Kokeilua ei saa järjestää sellaisessa esiopetuksen toimipaikassa, missä lapsella ei ole mahdollisuutta esiopetuksen lisäksi annettavaan varhaiskasvatukseen[26]. Tarjoamalla esiopetus ja sen lisäksi annettava varhaiskasvatus samassa paikassa pyritään varmistamaan lapsen eheä päivä ja pysyvät vuorovaikutussuhteet.

Kokeilukunnan vastuulla on huolehtia kohdejoukkoon kuuluvien lasten ja näiden huoltajien riittävästä tiedottamisesta[27]. Kokeilukunnalla on velvollisuus ilmoittaa koeryhmään kuuluvan lapsen huoltajalle mahdollisuudesta hakea kaksivuotiseen esiopetukseen ja hyväksyä koeryhmään kuuluvan lapsen hakemus. Huoltajan vastuulla on huolehtia siitä, että koeryhmään kuuluva lapsi osallistuu kokeilutoimipaikassa järjestettyyn kaksi vuotta kestäväseen esiopetukseen tai muuhun kaksivuotisen esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan.[28]

Lähtökohtana on, että kaksivuotiseen esiopetukseen hyväksytty lapsi osallistuu kaikkeen toimintaan[29]. Huoltaja, opettaja sekä esiopetuksen järjestämiseen osallistuva henkilöstö huolehtivat yhteistyössä lasten säännöllisestä osallistumisesta esiopetukseen. Kokeilukunta päättää ja tiedottaa huoltajille lapsen sairaudesta tai muusta syystä johtuvan vapautuksen hakemiseen liittyvistä käytännöistä. Kokeilukunta tekee huoltajan ilmoituksen

perusteella päätöksen kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun osallistumisen päättymisestä kokeilutoimipaikassa[30].

Kaksivuotista esiopetusta annetaan kahtena vuotena yhteensä vähintään 1 400 tuntia, vähintään 700 tuntia kumpanakin vuotena[31]. Kaksivuotiseen esiopetukseen osallistuvilla lapsilla on myös oikeus esiopetuksen lisäksi annettavaan varhaiskasvatukseen[32]. Lapsen päivään voi kuulua enintään viisi tuntia esiopetusta[33]. Mikäli kokeiluun kuuluu lapsia, joille on tehty pidennetyn oppivelvollisuuden päätös, voidaan heidän esiopetuksensa toteuttaa kaksivuotisena kokeilulain mukaisesti[34]. Kaksivuotisen esiopetuksen aikana lapsi ei voi osallistua perusopetukseen valmistavaan opetukseen[35].

Kaksivuotinen esiopetus voidaan toteuttaa kokeiluun osallistuvien kahden ikäluokan yhteisenä opetuksena. Lasten näkökulmasta asetelma tukisi oppimisen polun eheyttä ja mahdollistaisi joustavan oppimisen eteneminen taitojen ja tarpeiden mukaan ikäryhmästä riippumatta. Kahden ikäluokan ryhmässä opettaja voi myös hyödyntää kokeneempien lasten osaamista esiopetuksen käytäntöihin ohjaamisessa. Kokeilukunta kuitenkin päättää paikallisesti sopivasta tavasta muodostaa esiopetusryhmät kokeilun aikana.[36]

Kokeilukunta voi hankkia esiopetuspalvelut julkiselta tai yksityiseltä palveluiden tuottajalta[37]. Kokeilukunta vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään kokeilulainsäädännön sekä näiden opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti[38].

[22] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020)

[23] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 8 § 1 mom.

[24] Perusopetuslaki 10 § 1 mom. (1288/1999)

[25] Opetustoimen kelpoisuusasetus (986/1998) 7 § (ks. myös HE s. 34).

[26] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 8 § 3 mom.

[27] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 3 § 3 mom.

[28] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 6 §

[29] Perusopetuslaki 35 § (1040/2014), Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 6 § 2 mom.

[30] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 6 § 3 mom.

[31] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 7 § 1 mom.

[32] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 2 § 4 mom.

[33] Perusopetusasetus (852/1998) 4 §

[34] Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta ja varhaiskasvatuslain muuttamisesta, sivu 42 ja Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 2 § 3 mom.

[35] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 2 § 4 mom.

[36] Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta ja varhaiskasvatuslain muuttamisesta, s. 41-42.

[37] Perusopetuslaki 4 § 1 mom. ja 7 § 5 mom. (628/1998)

[38] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta (1046/2020) 8 § (ks. myös HE s. 42)

Nokian kaupungin paikallinen osuus

Lapsen on tärkeä osallistua esiopetukseen, jotta sille asetetut tavoitteet voivat toteutua. Yhteistyössä huoltajien kanssa tuetaan lapsen kehitys- ja oppimisedellytyksiä, tervettä itsetuntoa sekä sosiaalisia taitoja. Yhteisöllisellä opiskeluhoollolla lisätään lasten osallisuutta ja ryhmän yhteisöllisyyttä lapsen hyvinvoinnin ja esiopetuksessa viihtymisen edistämiseksi. Pitkittyneet tai usein toistuvat poissaolot hankaloittavat esiopetuksen tavoitteiden saavuttamista ja vaikuttavat lapsen kaverisuhteisiin ja pahimmillaan lisäävät syrjäytymisen riskiä. Yhteisöllisen opiskeluhoollon tavoitteita ja toimintaperiaatteita on kuvattu erillisessä esiopetuksen opiskeluhooltosuunnitelmassa.

Esiopetuksen henkilöstö seuraa systemaattisesti lasten poissaoloja esiopetuksen aikana. Poissaolojen seuranta on ennaltaehkäisyä ja sen tarkoituksena on päästä mahdollisimman varhain tarttumaan poissaolojen taustalla oleviin syihin yhdessä huoltajien ja tarvittaessa viranomaisverkoston kanssa. Opettajalla on lain mukainen velvoite puuttua poissaoloihin, mikäli hänelle nousee asiasta huoli. Huoli voi nousta, vaikka huoltaja olisi selvittänyt poissaolot.

Huoltajan tulee ilmoittaa aamulla esiopetusryhmään, mikäli lapsi on poissa esiopetuksesta. Hän voi samalla ilmoittaa poissaolon arvioidun keston ja syyn. Mikäli huoltaja ei tee poissaoloilmoitusta, varhaiskasvatuksen opettaja ottaa yhteyttä huoltajaan mahdollisimman pian, viimeistään vuorokauden sisällä poissaolosta.

Jos lapselle tulee ennalta tiedettyjä poissaoloja esiopetuksesta, kertoo huoltaja niistä ennakolta esiopetuksen henkilökunnalle. Jos henkilöstö arvioi, että lapsen esiopetuksen tavoitteet eivät täyty poissaolojen vuoksi, ottavat he asian puheeksi huoltajan kanssa.

Esiopetuksen alkaessa huoltajia tiedotetaan esiopetuksen velvoittavuudesta, poissaolojen seurannasta ja poissaoloihin liittyvistä käytännöistä.

Luvaton poissaolo, sairauspoissaolo ja muu huolestuttava poissaolo

Luvaton poissaolo on poissaolo, jolle ei ole saatu selitystä huoltajalta.

Huoli puheeksi

- lapsen poissaoloista herää huoli kotona/ esiopetuksessa (lapsi ei halua tulla esiopetukseen)
- opiskeluhooltohenkilöstöä konsultoidaan nimettömästi matalalla kynnyksellä
- varhaiskasvatuksen opettaja keskustelelee asiasta lapsen kanssa ja tekee yhteistyötä huoltajan kanssa sekä sopii mahdollisesta yhteydenotosta opiskeluhoollon työntekijään

Yli 30h poissaoloa yhden esiopetusvuoden aikana

- poissaolojen seurannassa on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, milloin poissaoloja esiintyy.

- jos tilanne ei korjaannu selvittelyn jälkeen, järjestetään palaveri. Huoltajien kanssa on tärkeää keskustella siitä, kuinka esiopetuksen tavoitteet toteutuvat.
- tarvittaessa kutsutaan moniammatillinen palaveri. Mukaan kutsutaan ne toimijat, jotka lapsi ja huoltaja arvioivat tarpeelliseksi lapsen esiopetuksen käymisen tukemisessa. Mukana tulee olla opiskeluhuollon työntekijä. Palaverissa sovitaan tukitoimista ja seurannasta. Tarvittaessa konsultoidaan muita tahoja.
- varhaiskasvatuksen opettaja tiedottaa tilanteesta varhaiskasvatusyksikön johtajaa ja opiskeluhuollon työntekijöitä.

Tilanteen seuranta ja tukitoimet

- jatkuva yhteistyö lapsen ja huoltajien kanssa on tärkeää
- tarvittaessa (poissaoloja yli 50h) kutsutaan esiopetuksen ulkopuolisia toimijoita mukaan monitoimijaiseen yhteistyöhön. Lapsen kokonaistilanne arvioidaan, esiopetuksen tukitoimet päivitetään ja yhteistyötä tiivistetään.
- tarvittaessa sosiaalihuoltolain mukainen yhteydenotto tai lastensuojeluilmoitus nimettömän konsultaation pohjalta. Lastensuojeluilmoitusta harkittava, kun poissaoloja on yli 70h vuoden aikana ja ilmoitus tehtävä poissaolojen jatkuessa. Lastensuojeluilmoituksen pohjana on huoli poissaolojen aiheuttamasta syrjäytymisriskistä ja normaalin kehityksen ja esiopetukselle asetettujen tavoitteiden vaarantumisesta. Ilmoituksessa mainitaan jo esiopetuksessa tehty kartoitukset, tukitoimet sekä huoltajien kanssa tehty yhteistyö.
- sovitaan yhdessä, miten lapsen tilanteen etenemistä seurataan ja kuka siitä miltäkin osin vastaa.
- intensiivisemmän tuen aloittamista harkitaan.
- sovitaan seurantapalaverin ajankohta ja vastuuhenkilö lapsen asiassa

2.3. Kaksivuotista esiopetusta ohjaavat yleiset velvoitteet

Esiopetusta ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin sekä perusopetuslakiin ja -asetukseen ja niiden nojalla annettuihin säännöksiin ja määräyksiin sekä oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin[39].

Esiopetusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja siitä päätettäessä on otettava huomioon lapsen etu [40]. Opetuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki[41], tasa-arvolaki[42], Euroopan ihmisoikeuksien sopimus[43] ja YK:n lapsen oikeuksien sopimus[44].

Perusopetuslain mukaan esiopetuksen tavoitteena on osaltaan tukea lasten kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja[45]. Esiopetuksella on myös sivistystehtävä ja tasa-arvoisuuden edistämisen tehtävä. Opetuksen ja kasvatuksen tarkemmista tavoitteista säädetään esiopetuksen tavoitteita käsittelevässä valtioneuvoston asetuksessa[46].

Esiopetuksessa otetaan myönteisellä tavalla huomioon lasten moninaiset kielelliset, kulttuuriset, katsomukselliset ja uskonnolliset taustat. Lasten mielipiteitä kuunnellaan ja heidän identiteettiensä kehittymistä tuetaan.

Esiopetusta koskeva lainsäädäntö korostaa huoltajien osallisuutta[47]. Huoltajilla on oikeus saada tietoa esiopetuksen tavoitteista ja toiminnasta jo ennen esiopetukseen ilmoittautumista sekä lapsensa esiopetuspäivästä esiopetuksen aikana. Huoltajien mielipiteitä ja tietoja kuullaan sekä heidän antamaansa palautetta hyödynnetään esiopetuksen kehittämisessä.

Esiopetuksessa olevalla lapsella on oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta sekä suotuisan kasvun ja oppimisen edellyttämää tukea jokaisena esiopetuksen työpäivänä[48].

Tämän oikeuden turvaamiseksi jokainen esiopetuksessa olevan lapsen kanssa työskentelevä noudattaa kokeilukunnan vahvistamaa opetussuunnitelmaa ja muita toimintaa ohjaavia normeja.

Esiopetus, opetuksessa käytettävät oppimateriaalit ja välineet sekä tarvittava opiskeluhoito ovat maksuttomia[49]. Lapsille on tarjottava jokaisena esiopetuspäivänä tarkoituksenmukaisesti järjestetty, täysipainoinen, maksuton ateria, ja ruokailutilanteen on oltava ohjattu[50].

Esiopetukseen osallistuvalla lapsella on oikeus turvalliseen oppimisympäristöön[51]. Turvallisuus otetaan huomioon oppimisympäristöissä ja kaikessa esiopetuksen toiminnassa. Lasten kokeman turvallisuuden perustana ovat keskinäiseen kunnioitukseen ja huolenpitoon perustuva toimintakulttuuri ja esiopetukseen soveltuvat oppimisympäristöt. Lapsia ohjataan yksilöinä ja ryhmänä ottamaan vastuuta omasta käyttäytymisestään ja siitä, että ryhmässä ei kiusata, syrjitä tai aiheuteta vaaraa muille[52]. Turvallisuuteen liittyviä tehtäviä käsitellään tarkemmin luvuissa 3 ja 6. Opetuksen järjestämisessä otetaan lisäksi huomioon työsuojeluun liittyvät säännökset, henkilötietoja koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat määräykset. Kaksivuotisessa esiopetuksessa voidaan tarvittaessa harkintaa käyttäen ja lasten ikäkausi huomioiden hyödyntää myös perusopetuslain mukaisia kurinpidollisia keinoja ja kasvatuskeskusteluja esiopetukseen soveltuvalla tavalla[53]. Kokeilukunta laatii opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelman kaksivuotiseen esiopetukseen soveltuvien kurinpitokeinojen ja kasvatuskeskustelun käytöstä ja niihin liittyvistä menettelytavoista[54].

[39] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013)

[40] Perusopetuslaki 3 a § (163/2022)

[41] Yhdenvertaisuuslaki (21/2004)

[42] Laki miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

[43] Euroopan ihmisoikeuksien sopimus, Valtiosopimukset (63/1999)

[44] YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

[45] Perusopetuslaki (628/1998) 2 §

[46] Valtioneuvoston asetus (422/2012) 2–4 §

[47] Perusopetuslaki 3 § 3 mom. (628/1998)

[48] Perusopetuslaki 30 § 1 mom. (642/2010)

[49] Perusopetuslaki 31 § 1 mom. (477/2003) ja Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 9 § 4 mom.

[50] Perusopetuslaki (628/1998) 31 § 2 mom.

[51] Perusopetuslaki 29 § 1 mom. (1267/2013)

[52] Perusopetuslaki 35 § (163/2022)

[53] Perusopetuslaki 35 a § (1267/2013) sekä 36 ja 36 a § (477/2003 ja 1267/2013)

[54] Perusopetuslaki 29 § 3 mom. (1267/2013)

Nokian varhaiskasvatuksen paikallinen osuus

Lapsen etu ohjaa esiopetuksen järjestämistä ja toteuttamista. Hallinnon tasolla ja päätösvalmistelussa tehdään lapsivaikutusten arviointia Nokian kaupungin ohjeistuksen

mukaisesti. Lapsivaikutuksia arvioidaan varhaiskasvatuksessa myös yksikötason muutoksissa ja kehittämistyössä esimerkiksi lapsiryhmiin, henkilöstöön tai päivän rakenteisiin liittyen. Lapsivaikutusten arviointia tehtäessä, tulee tunnistaa, mihin lapsen oikeuden toteutumiseen muutoksella voi olla vaikutusta. Vaikuttaako se esimerkiksi lapsen tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin (materiaaliset, fyysiset, emotionaaliset tarpeet, leikki, liikkuminen, riittävä lepo, yksityisyys) tai haavoittuvassa asemassa olevien lasten (esim. vammaiset lapset, sijoitetut, maahanmuuttajat) oikeuksien toteutumiseen. Tämän lisäksi arvioinnissa voidaan hyödyntää lasten näkemyksiä ja kokemuksia. Niitä voidaan kartoittaa erilaisin tavoin.

2.4. Arvoperusta

Kaksivuotinen esiopetus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvoisesta merkityksestä. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi yksilönä ja yhteisönsä jäsenenä. Lapsilla on oikeus oppia sekä rakentaa käsitystään itsestään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti.

Lapsilla on oikeus oppia leikkien ja iloita oppimastaan. Lasten aikaisemmat kokemukset ja taidot ovat osa heidän oppimisen polkuaan. Lasten yksilöllisyyttä sekä monenlaisia tapoja toimia ja oppia arvostetaan. Lasten käsityksiä ja mielipiteitä pidetään tärkeinä, ja he osallistuvat oppimisympäristöjen rakentamiseen sekä edellytystensä mukaan toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Lapsia rohkaistaan yhdessä tekemiseen ja yhteisöllisyyteen.

Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen ja huolenpitoon. Kannustava palaute ja oikeudenmukainen kohtelu kuuluvat hyvään esiopetukseen. Lapsilla on oikeus ilmaista itseään ja ajatuksiaan, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita. Esiopetus tukee lasten kykyä ymmärtää arvoja, noudattaa terveellisiä elämäntapoja sekä kehittää tunteita ja kauneudentajujaan.

Esiopetus toimintaympäristönä tukee lasten yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoisuutta. Esiopetus edistää lasten mahdollisuuksia kehittää kykyjään ja tehdä valintoja ilman sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muusta henkilöön liittyvästä ominaisuudesta johtuvia ennakkoodotuksia ja rajoituksia[53].

Esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien yhteistyö auttaa turvaamaan lasten hyvinvointia. Esiopetuksen henkilöstön avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden monenlaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin, uskontoihin, perinteisiin ja kasvatuskäsityksiin on rakentavan vuorovaikutuksen ja opetuksen perusta[54].

Esiopetuksessa noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita ja otetaan huomioon sen eri ulottuvuudet: sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen. Esiopetuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseensä, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa.

Opetus on lapsia puoluepoliittisesti, uskonnollisesti ja katsomuksellisesti sitouttamatonta. Esiopetusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana.

[53] Yhdenvertaisuuslaki 6 § 1 mom. (21/2004)

[54] Valtioneuvoston asetus (422/2012) 2 §

Nokian kaupunki on sitoutunut lapsiystävällisyyden kehittämiseen ja UNICEFin Lapsiystävällinen kunta- toimintamalliin. Malli perustuu YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen, jonka neljä peruseriaa ovat oikeus elämään ja kehittymiseen, lapsen etu, yhdenvertaisuus ja osallisuus. Nämä periaatteet korostuvat Nokian kaupungin varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen arvopohjassa.

Varhaiskasvatuksessa perheiden monimuotoisuus tulee ymmärtää itsestäänselvytenä. Lapsia ohjataan arvostamaan oman ja toisten perheiden tapoja. Laaja perhekäsitys auttaa lasta kohtaamaan monimuotoisuutta omassa elämässään. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä huomioidaan lasten perheiden tilanteet.

2.5. Oppimiskäsitys

Kaksivuotinen esiopetus perustuu oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset omaksuvat uusia tietoja ja taitoja vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimiskäsitys pohjautuu näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Olennaista oppimisessa on lasten oma toiminta ja luottamus omiin mahdollisuuksiinsa oppijana. Lisäksi lasten tahdolla ja kehittyvällä taidolla toimia yhdessä on merkitystä oppimiselle. Lapset oppivat esiopetuksessa leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa. Myönteiset tunnekokemukset, ilo ja uutta luova toiminta edistävät oppimista ja innostavat kehittämään omaa osaamista.

Oppimisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen aiemmat kokemukset ja hänen osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla tiedoilla ja taidoilla on yhteys lasten arkeen ja kokemusmaailmaan. Lapset opettelevat esiopetuksessa toimimaan yhteistyössä muiden kanssa ja asettamaan tavoitteita omalle ja yhteiselle toiminnalle. Lapsia kuunnellaan, kuullaan ja heidän kanssaan keskustellaan sekä ohjataan heitä ottamaan huomioon toiset. Näin lapsille syntyy kokemus ryhmän ja yhteisön jäsenyydestä. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Tavoitteena on, että sopivasti haastava toiminta sekä uusien tietojen ja taitojen oppiminen herättää lapsissa halun oppia lisää.

Leikki on lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Esiopetuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6. Laaja-alainen osaaminen

Laaja-alaisella osaamisella tarkoitetaan tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostamaa kokonaisuutta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja tilanteen edellyttämällä tavalla. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Se vahvistuu vähitellen oppimisen polun aikana eri tiedon- ja taidonaloihin liittyvässä opiskelussa sekä arjen toiminnassa ja vuorovaikutuksessa. Laaja-alaisen osaamisen tarve korostuu ympäröivän maailman muuttuessa. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu ja työn teko sekä kansalaisena toimiminen edellyttävät nyt ja tulevaisuudessa laaja-alaista, tiedonalarajat ylittävää ja yhdistävää osaamista.

Laaja-alaisen osaamisen kehittäminen otetaan huomioon kaikessa kaksivuotisen esiopetuksen toiminnassa: toimintakulttuuria ja oppimisympäristöjä kehitettäessä sekä kasvatus- ja opetustyössä.

Laaja-alaisen osaamisen kehittämisen tehtävä kulkee jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Tehtävän toteutuminen edellyttää suunnitelmallista työskentelyä ja tavoitteiden toteutumisen arviointia sekä varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen yhteistyötä.

Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Se tukee heidän valmiuttaan suuntautua elinikäisen oppimisen polulle ja luo pohjaa kestävästä elämäntavan omaksumiselle.

Lasten laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa opeteltavia tietosisältöjä enemmän se, miten esiopetuksessa työskennellään, millaisiksi oppimisympäristöt rakennetaan sekä miten lasten oppimista ja hyvinvointia tuetaan.

Näissä perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävä elämäntapa.

Alla kuvataan lyhyesti laaja-alaisen osaamisen osa-alueet ja kaksivuotisen esiopetuksen tehtävä kullakin osa-alueella. Lisäksi mainitaan esimerkkejä siitä, miten laaja-alaisen osaamisen kehittymistä voidaan esiopetuksessa tukea. Esiopetuksen pedagogista toteuttamista kuvataan tarkemmin luvussa neljä (Opetuksen tavoitteet ja pedagoginen toteuttaminen kaksivuotisessa esiopetuksessa). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet on otettu huomioon myös oppimisen alueiden määrittelyssä (luku 4.4 Oppimisen alueet kaksivuotisessa esiopetuksessa).

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon määrä ja sen nopea uudistuminen edellyttävät taitoja uuden omaksumiseen sekä oman oppimisen ohjaamiseen. Tiedon jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua. Esiopetuksen tehtävä on rohkaista ja auttaa lapsia kehittämään ajattelun ja oppimisen taitojaan sekä vahvistaa heidän luottamustaan omaan osaamiseensa.

Lasten muistin ja mielikuvituksen kehittymistä tuetaan esimerkiksi lorujen, musisoinnin ja draamatoiminnan avulla. Leikin, pelien ja erilaisten ongelmanratkaisu- ja tutkimustehtävien käyttö tarjoaa lapsille elämyksiä sekä oivaltamisen ja uuden löytämisen iloa. Monipuolinen liikkuminen ja havaintomotoriset harjoitukset tukevat lasten oppimista. Lapsia kannustetaan kokeilemaan ja opettelemaan myös heille vaativia asioita. Heitä ohjataan katsomaan asioita monesta näkökulmasta, kysymään ja kyseenalaistamaan. Heitä rohkaistaan iloitsemaan onnistumisista ja kannustamaan toisia sekä samalla olemaan lannistumatta epäonnistumisista. Toimintaa dokumentoidaan, siitä keskustellaan, ja sen onnistumista pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla autetaan lapsia havaitsemaan edistymistään ja oppimistaan.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys yksilön toimintakyvylle ja hyvinvoinnille kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita kuuluu hyvään vuorovaikutukseen ja kulttuuriseen osaamiseen. Myönteisten ihmissuhteiden luominen ja ongelmatilanteiden rakentava ratkaiseminen edellyttävät yhteistyötaitoja. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Esiopetuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja turvallisesti vertaisryhmän ja lähiyhteisön aikuisten kanssa.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin ja toimimaan heidän kanssaan. Juhlat, leikit ja yhteistyöhön perustuva toiminta luovat mahdollisuuksia harjoitella käyttäytymistä eri

tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lapsia kohdellaan arvostavasti ja heitä ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Lasten kanssa tutustutaan lähiympäristöön ja sen kulttuuriseen moninaisuuteen. Lapsia ohjataan arvostamaan oman ja toisten perheiden perinteitä ja tapoja. Lasten kielitietoisuuden kehittymistä tuetaan ja heitä rohkaistaan ilmaisemaan itseään eri keinoin.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtiminen, terveyteen ja turvallisuuteen sekä arjen teknologian hallintaan liittyvät taidot ovat tärkeitä kaikille. Kyse on yksilön hyvinvoinnista sekä kestävään elämäntapaan sitoutumisesta. Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävä elämäntavan mukaisia valintoja. Esiopetuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Esiopetuksessa lapsia ohjataan edellytyksensä mukaan huolehtimaan itsestään, toisista, omista tavaroista ja yhteisestä ympäristöstä. Opetuksessa ja yhteistyössä huoltajien kanssa käsitellään lasten arkielämän rytmiä sekä ruokailun, levon ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Erityisesti kiinnitetään huomiota monipuoliseen ja riittävään liikuntaan lasten hyvinvoinnin ja oppimisen edellytyksenä. Lasten kanssa pohditaan heidän hyvää oloaan edistäviä ja haittaavia tekijöitä.

Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa. Heitä ohjataan myös pyytämään ja hakemaan apua tarvittaessa. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti esiopetuksen oppimisympäristöissä, kuten luonnossa ja lähiliikenteessä. Lasten kanssa kokeillaan teknologisia ratkaisuja ja harjoitellaan laitteiden ja välineiden turvallista käyttöä.

Monilukutaito

Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Se liittyy kiinteästi ajattelun ja viestinnän taitoihin ja kykyyn hankkia, muokata, tuottaa, esittää, arvioida ja arvottaa tietoa erilaisissa ympäristöissä ja tilanteissa. Tietoa voidaan tuottaa ja esittää sanallisten, kuvallisten, numeeristen tai muiden symbolijärjestelmien tai näiden yhdistelmien avulla. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaidon eri osa-alueet ovat yksilön, ihmisten keskinäisen vuorovaikutuksen, yhteiskunnan, kansalaisuuden ja työelämän näkökulmasta keskeisiä perustaitoja. Monilukutaidon kehittyminen luo perustaa muulle oppimiselle ja opiskelulle. Monilukutaidon kehittyminen alkaa jo varhaislapsuudessa ja jatkuu koko elämän ajan. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten monilukutaidon kehittymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Lapsia kannustetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan erilaisia viestejä erilaisissa ympäristöissä. Niiden avulla opetellaan ilmaisua ja vuorovaikutusta ja niiden herättämiin ajatuksiin ja tunteisiin eläydytään yhdessä. Lasten kuvallukutaidon, kirjoittamisen, lukemisen ja numeerisen lukutaidon sekä medialukutaidon kehittymistä tuetaan. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja, kuten elokuvia, leikkiloruja ja musiikkia. Lasten osallisuus vahvistuu monilukutaidon kehittymisen myötä. Samalla lasten maailma avautuu, jäsentyy ja saa uusia merkityksiä.

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen on tärkeä kansalaistaito. Sitä tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Se on osa monilukutaitoa sekä media- ja opiskelutaitoja, joita tarvitaan opiskelussa ja työelämässä. Esiopetuksen tehtävä on kotien rinnalla edistää lasten tieto- ja viestintäteknologista osaamista.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin digitaalisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Tieto- ja viestintäteknologian avulla tuetaan lasten vuorovaikutustaitoja, oppimisen taitoja sekä vähitellen kehittyvää kirjoitus- ja lukutaitoa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten

kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja. Ohjelmoinnin periaatteisiin tutustuminen luo ymmärrystä digitaalisten sovellusten kehittämisestä ja vahvistaa lasten loogista ajattelua. Lapsia ohjataan tieto- ja viestintäteknologian turvalliseen ja ergonomiseen käyttöön.

Osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävä elämäntapa

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustaa demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämäänsä vaikuttavissa asioissa[55]. Esiopetuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Esiopetuksen tehtävä on tukea lasten vähitellen kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja ja kestävä elämäntavan omaksumista.

Esiopetuksen toimintaa suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhdessä lasten, esiopetuksen henkilöstön ja huoltajien kanssa. Kun lapset ovat mukana vaikuttamassa, he oppivat samalla hahmottamaan yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja yhdessä toisten lasten ja aikuisten kanssa toimiminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapsia kannustetaan auttamaan toisia ja pyytämään tarvittaessa apua. Lasten on tärkeä saada kokea ja tietää, että he lapsina ovat oikeutettuja aikuisten apuun ja suojeluun.

Esiopetuksessa lasten kanssa tutustutaan luontoon. Myönteiset kokemukset ja elämykset lähiympäristöstä ja siihen kohdistuvasta huolenpidosta vahvistavat luontosuhdetta. Samalla lapset oppivat hahmottamaan ympäristövastuullista toimintaa. Arjessa yhdessä tehdyt vastuulliset valinnat ja ratkaisut vahvistavat lasten osallisuutta ja opettavat kestävä elämäntapaa.

[55] YK:n yleissopimus lastenoikeuksista 1989

2.7. Kaksivuotisen esiopetuksen tehtävä, järjestäminen ja yleiset tavoitteet paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa

Paikallista kokeiluopetussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeää järjestää kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun osallistuvalla henkilöstöllä mahdollisuuksia keskustella, mitä tässä luvussa määritetyt esiopetuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet merkitsevät ja miten kaksivuotiselle esiopetukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia.

Paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa tulee olla perusteiden luvun 2 (Esiopetuksen tehtävä, järjestäminen ja yleiset tavoitteet kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa) mukainen luku.

Paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa kuvataan:

1. kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun järjestämistä koskevat keskeiset periaatteet kokeilukunnassa. Tekstiä laadittaessa voi hyödyntää perusteiden tekstiä.
2. kaksivuotisen esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua paikallisesta näkökulmasta. Tekstiä laadittaessa voi hyödyntää perusteiden tekstiä. Mikäli kunnan kokeilutoimipaikoissa on ns. joustavan esi- ja alkuopetuksen paikkoja, kuvataan tämä yhteistyö luvussa 3 (Kasvua ja oppimista tukeva toimintakulttuuri).

Paikalliseen kokeiluopetussuunnitelmaan liitetään:

3. perusteissa kuvattu esiopetuksen arvoperusta. Arvoperustaa voi täydentää kokeilukunnan virallisissa asiakirjoissa määritellyn arvoperustan pohjalta.
4. perusteissa kuvattu oppimiskäsitys.

5. perusteissa kuvattu laaja-alaisen osaamisen luku. Lukuun voi tehdä lisäyksiä paikallisesta näkökulmasta.

Arvoperusta ja oppimiskäsitys sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon esiopetuksen toimintakulttuuria käsittelevässä kokeiluopetussuunnitelman luvussa.

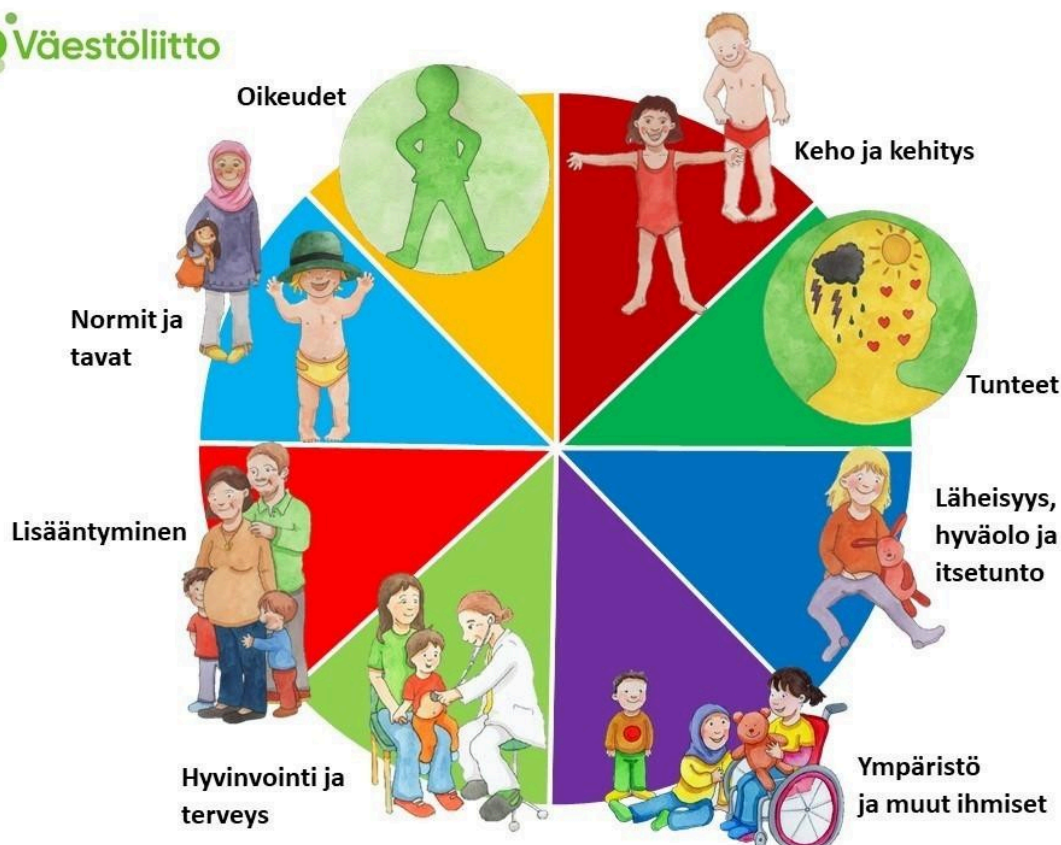
Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa vahvistetaan erityisesti lapsentahtisuutta ja kahden ikäluokan yhdessä tekemisen kulttuuria yksilölliset eroavaisuudet huomioiden. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet näkyvät yhdessä lasten kanssa valituissa toimintatavoissa ja oppimisen ohjaamisessa. Laaja-alaisen osaamisen edistäminen on osa jokapäiväistä toimintaa. Laaja-alaisen osaamisen edistämiseksi hyödynnetään erilaisia oppimisympäristöjä ja yhteistyökumppaneita.

Esiopetuksessa edistetään lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia - kunnioittaen yksilöllisyyttä ja korostaen terveen itsetunnon vahvistamista. Hyvinvointi rakentuu eri tekijöistä ja siihen vaikuttavat terveys, turvallisuus, ihmissuhteet, osallisuus ja oppiminen (Valtioneuvosto 2019). Lapsen hyvinvoinnin perusedellytys on sujuva arki. Se rakentuu lapsen henkilökohtaisen kokemuksen kautta.

Käsitys omasta sukupuolesta ja sukupuolten valtarakenteista, hierarkioista ja mahdollisuuksista alkaa rakentua syntymästä lähtien. Perinteisen ajattelun ja stereotyyppien sijaan sukupuolitietoisessa kasvatuksessa keskiössä ovat moninaiset ihmisenä olemisen mallit. Kasvattajan tehtävä on tukea lapsen kasvua ja sukupuoli-identiteetin rakentumista. Kasvattajien sukupuolitietoisuus auttaa ymmärtämään kulttuurin, yhteiskunnan ja yhteisön merkityksen sukupuolten asemaan ja eroihin. (Opetushallitus 2015.)

Kaksivuotisessa esiopetuksessa toteutetaan kehotunnekasvatusta, joka on iänmukaista seksuaalikasvatusta sisältäen lapsen tunne- ja turvataidot. Se vahvistaa myönteistä minäkuvaa ja halua pitää itsestä huolta. Kehotunnekasvatus edistää lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia - kunnioittaen perheiden ja sukupuoli-identiteettien moninaisuutta, lapsen yksilöllisyyttä sekä korostaa terveen itsetunnon ja kehonkuvan vahvistamista.

Lapsuuteen kuuluu omaan kehoon tutustuminen. Kehotunnekasvatus vahvistaa myönteistä minäkuvaa ja halua pitää itsestä huolta. Lapselle tulee tulla tunne, että keho on oma, arvokas, ainutlaatuinen ja tärkeä. Kehon jokaisella kohdalla on oma nimi. Jokainen saa määrätä omaa kehoaan ja harjoitella puolustamaan koskemattomuuttaan. Myös toisen ihmisen keho on yhtä arvokas. Kehotunnekasvatus on myönteisen minäkuvan vahvistamista, tunne- ja turvataitoja sekä ikätasoisista seksuaaliterveystietoa. Varhaiskasvatuksessa kehotunnekasvatusta tuetaan vuorovaikutuksessa lapsen kanssa muun muassa seuraavin pedagogisin ratkaisuin. Lapselle tarjotaan syliä ja turvaa, sekä sanoitetaan lapsen tunnetiloja ja harjoitellaan tunnetaitoja. Tuetaan lapsen luontaista uteliaisuutta ja leikkiä, hyväksymällä lapsen kiinnostus omaa kehoaan kohtaan. Opetellaan yhdessä turvataitoja ja moninaisuuden hyväksymistä. Kannustetaan lasta puhumaan avoimesti mahdollisista huolistaan, peloistaan ja kokemuksistaan. Varhaiskasvatuksessa opetetaan itsestä huolehtimisen taitoja ja opetellaan suhtautumaan läheisyyteen, kosketukseen ja hellyyteen myönteisesti. Henkilöstöllä on vastuu siitä, että lapsi uskaltaa kääntyä kaikissa kysymyksissä ja ongelmissa heidän puoleensa. Väestöliiton sivuilta löytyy materiaalia ja lisää tietoa kehotunnekasvatuksesta.

Kuvio 1. Kehotunnekasvatuksen osa-alueet. Lähde: Väestöliitto

Lapsella on oikeus kehittyä turvassa, omassa tahdissa ja häiritsemättä. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä. Lasten kanssa opetellaan turvataitoja, vahvistetaan itsearvostusta ja itsemääräämisoikeutta. Lasta tuetaan ymmärtämään, että keho on oma, arvokas ja tärkeä. Lapselle seksuaalisuus, itsensä tutkiminen ja kehostaan nauttiminen on hyvin luonnollista ja avointa. Lapselle opetetaan oman ja muiden kehojen arvostamista, ja opetetaan mitkä alueet kehossa ovat yksityisiä. Lapsia kannustetaan avoimeen ja sallivaan keskusteluun ja luodaan turvallinen ilmapiiri, jossa kaikille tunteille ja kysymyksille on tilaa.

Asioista puhutaan niiden oikeilla nimillä lapsen ikätaso huomioiden. Kehon jokaisella kohdalla on oma nimi. Aikuisella on vastuu siitä, että lapsi uskaltaa kääntyä kaikissa kysymyksissä ja ongelmissa aikuisen puoleen. Lasta kannustetaan puhumaan avoimesti mahdollisista huolistaan, peloistaan ja kokemuksistaan. Lapselle tarjotaan syliä ja turvaa sekä opetellaan suhtautumaan läheisyyteen, kosketukseen ja hellyyteen myönteisesti. Väestöliiton sivuilta löytyy materiaaleja ja lisää tietoa kehotunnekasvatuksesta.

Lapsen itsesäätelytaidot ovat oppimisen edellytys. Viisivuotiaana tunteiden hallinta ei vielä toimi kunnolla ja lapsi tarvitsee aikuisen tukea mielen malttamiseen ja yhteen asiaan keskittymiseen (Sajaniemi 2019, Opettaja 25.1.2019). Kaksivuotinen esiopetus antaa lapselle mahdollisuuden harjoitella kunnolla oppimisvalmiuksia esimerkiksi keskittymistä, tunteiden säätelyä, ja ryhmässä toimimista. Kaksivuotisen esiopetuksen aikana vahvistetaan ihmisenä olemisen taitoja ja yhteistä vastuuta lapsiryhmän hyvinvoinnista. Lasten ajattelu ja oppiminen edellyttävät tarkkaavaisuutta ja keskittymistä. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun ryhmässä voi olla 4-7 - vuotiaita lapsia. Tarkkaavuutta vaativien toimintojen suunnittelemisessa ja toteuttamisessa huomioidaan lasten ikä ja yksilölliset tarpeet, toiminnan intensiteetin vaihtelut, työtavat ja oppimisympäristön ärsykkeet.

Yhteiset keskustelut ja niissä koettu vastavuoroisuus, erilaiset näkökulmat ja moninaisuus ovat tärkeitä kaikkien lasten ajattelun ja oppimisen kehittymiselle sekä arvojen ja asenteiden muodostumiselle. Yhteisistä keskusteluista hyötyvät erityisesti lapset, joiden kielellinen kehitys tarvitsee tukea tai joiden äidinkieli on muu kuin suomi. Tarvittaessa käytetään kommunikointia tukevia välineitä ja menetelmiä.

Monilukutaito on ihmisenä olemisen ja elämisen taitoa moninaistuvassa maailmassa. Se on taitoa ymmärtää ja tulla ymmärretyksi sekä suhtautua maailmaan avoimesti, mutta terveen kriittisesti. Monilukutaito on moninaisuuden ymmärtämistä ja moniäänisyyttä. Siihen liittyy kyky moninaisten ihmisten ja kulttuurien kohtaamiseen sekä erilaisten lähtökohtien ymmärtämiseen. Monilukutaitoon liittyy luovuus viestiä eri tavoin eri tilanteissa, tulkita viestejä ja käyttää erilaisia välineitä. Monilukutaito on suvaitsevuutta, osallisuutta ja moninaisuutta huomioiden erilaiset tavat tuottaa ja tulkita tekstejä tai viestejä mahdollistaen kaikkien osallisuuden. (MOI -hanke, monilukutaito.com.)

3. Kasvua ja oppimista tukeva toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Kaksivuotista esiopetusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille. Hyvä toimintakulttuuri edistää oppimista ja hyvinvointia esiopetusyhteisössä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on kaksivuotinen esiopetus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Esiopetuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat yhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilu antaa hyviä mahdollisuuksia rohkeasti kokeilla uusia toimintatapoja ja kehittää toimintakulttuuria. Kokeilulaki korostaa esiopetuksen vaikuttavuuden, lapsen eheän päivän ja yhtenäisen oppimisen polun merkitystä ja samalla haastaa kehittämään näitä. Kokeilussa etsitään uusia tapoja kahden ikäluokan yhteiselle laadukkaalle työskentelylle ja oppimiselle. Tämän lisäksi yhteistyötä tehdään aiemman varhaiskasvatuksessa ja alkuopetuksessa olevien lasten kanssa. Samalla kehitetään entistä sujuvampia siirtymäkäytäntöjä. Kokeiluun osallistuminen edellyttää myös muuta kehittämistä kaksivuotisen esiopetuksen onnistumiseksi. Tällaisia ovat muun muassa palveluohjauksen kehittäminen, lasten kuljetusten sujuva järjestäminen, henkilöstön osaamisen vahvistaminen sekä kasvun ja oppimisen tuen ja opiskeluhoitopalvelujen ulottuminen viisivuotiaille.

Toimintakulttuuri vaikuttaa esiopetuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys esiopetuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Hyvä toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle. Esiopetuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti esiopetuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Esiopetuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogista johtamista, joka on esiopetuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle.

3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee kaksivuotisen esiopetuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Esiopetusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännössä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti.

Kaksivuotisessa esiopetuksessa yksi keskeinen työmenetelmä on pedagoginen dokumentointi. Pedagogista dokumentointia käytetään pedagogisen toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioimisessa ja kehittämisessä. Dokumentoinnin avulla saatujen tietojen perusteella esiopetuksen toimintakulttuuria, oppimisympäristöjä ja työtapoja muokataan ja kehitetään esiopetuksen tavoitteiden mukaisesti. Esiopetuksen pedagogista dokumentointia kuvataan tarkemmin luvussa neljä (Opetuksen tavoitteet ja pedagoginen toteuttaminen kaksivuotisessa esiopetuksessa).

Kehittämistyössä on tärkeää hyödyntää sekä lasten että huoltajien kokemuksia ja mielipiteitä. Yhteistyö varhaiskasvatuksen, perusopetuksen sekä tuen ja oppilashuollon ammattilaisten kanssa on välttämätöntä lasten sujuvan oppimisen polun ja hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Esiopetuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Esiopetuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia ja erilaisia toimintatapoja. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa kehitetään erityisesti uusia toimintatapoja kahden ikäluokan yhteiselle oppimiselle. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Jokaiselle lapselle suunnitellaan sopivia oppimisen haasteita sekä turvataan tarvittava kasvun ja oppimisen tuki. On tärkeää, että lapset saavat kokemuksia siitä, että heistä ollaan kiinnostuneita, heitä arvostetaan ja heidän mielipiteillään ja toiminnallaan on merkitystä. Terveen itsetunnon ja oppimismotivaation varhaista tukemista korostetaan.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Oppimisen, oivalluksen ja leikin ilo

Esiopetuksen toimintakulttuuri edistää kaikkien esiopetusyhteisössä toimivien oppimista. Esiopetusyhteisö kannustaa kokeilemaan, yrittämään ja erehtymään sekä havaitsemaan asioiden positiivisia puolia. Onnistumisista ja oivalluksista iloitaan yhdessä. Esiopetus toteutetaan siten, että lasten leikille, aloitteille ja kokeiluille on sijaa. Lapsia rohkaistaan ilmaisemaan itseään, harjoittelemaan ja opettelemaan erilaisia taitoja, tietoja ja työtapoja omaan tahtiinsa.

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoiteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Toimintakulttuuri tukee yhteistyötä, yhteistä vastuunottoa ja osallisuutta. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Henkilöstön tehtävä on varmistaa, että kaikki lapset saavat ilmaista näkemyksiään ja tarpeitaan ja että lasten ideoita ja aloitteita otetaan huomioon toiminnassa. Myös lasten nonverbaaliseen viestintään tulee kiinnittää huomiota. Lapset saavat kokemuksia esiopetusryhmää koskevasta päätöksenteosta ja erilaisista tehtävistä. Lasten tekemiä päätöksiä ja toimintaa arvioidaan yhdessä ja samalla lapsia ohjataan vähitellen kantamaan yhdessä vastuuta. Näin lapsille syntyy kokemuksia osallisuudesta ja toimijuudesta.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, uskontoon, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Esiopetus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö tiedostaa omia ennako-odotuksiaan ja rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Esiopetus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Esiopetuksessa arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista moninaisuutta. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä. Tähän liittyvää esiopetuksen laaja-alaista osaamista kuvataan tarkemmin luvussa kaksi (Esiopetuksen tehtävä, järjestäminen ja yleiset tavoitteet kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa).

Kielitietoisessa esiopetuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisuuden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti

moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Esiopetuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Esiopetuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lapsia ja perheitä ohjataan mahdollisuuksien mukaan suosimaan kävelyä ja pyöräilyä oman auton käyttämisen sijaan esiopetuksen matkoilla. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Esiopetuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Esiopetuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Aikuisen läsnäolo ja antama ohjaus vuorovaikutustilanteissa on tärkeää. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Esiopetus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmentetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Esiopetuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä. Samalla lapset saavat positiivisia kokemuksia kestävästä elämäntavasta. Lasten hyvinvointia edistää, että heidän turvallisuuden tunnettaan ja uskoa tulevaisuuteen vaalitaan osana kestävä elämäntapaan liittyvää kasvatusta.

Esiopetusryhmän yhteisöllisyyden muodostuminen edellyttää tietoista rakentamista ja jokaisen lapsen tasavertaista jäsenyyttä sekä ystävyyssuhteiden tukemista lapsiryhmässä (Koivula 2010, Juutinen 2018). Tasavertaisen jäsenyyden toteutumiseksi osa lapsista tarvitsee tukea esimerkiksi sosioemotionaalisten, kielellisten tai oman toiminnan ohjaukseen liittyvien taitojen tukemisessa.

Henkilöstö ja lapset luovat ilmapiirin, jossa lapsen on turvallista ilmaista erilaisia mielipiteitä, toiveita ja tunteita sekä kokea yhdessä oppimisen, tekemisen ja leikin iloa. Olennaista on lasten osallisuus, toimijuus, innostuminen ja turvallisuus. Turvallisuutta luovat ihmissuhteet, rutiinit, oppiminen, terveys ja osallisuus. Toimiva yhteistyö on tärkeää yksikön sisällä sekä perheiden, yhteistyökumppaneiden, varhaiskasvatuksen ja lähikoulun kanssa. Kaksivuotisessa esiopetuksessa toimintakauden alussa on tärkeää tukea ryhmän yhteenkuuluvuuden muodostumista. Lapsen osallisuus voi toteutua, kun lapsi tuntee olevansa merkityksellinen osa ryhmää. Ryhmytymiseen kiinnitetään huomiota koko toimintakauden ajan, mutta erityisesti toimintakauden alussa ja ryhmän rakenteeseen liittyvissä muutostilanteissa. Henkilöstö varmistaa, että jokaiselle lapselle lähtee rakentumaan myönteisiä kaverisuhteita.

Esiopetuksessa luodaan toimintatapoja, jotka mahdollistavat lasten kuulluksi tulemisen ja vaikuttamisen. Lapset osallistuvat toimintakulttuurin kehittämiseen eri tavoin. Lasten osallistuminen ryhmän toiminnan suunnitteluun voi tapahtua päivittäisessä vuorovaikutuksessa ja mm. havaintojen, pedagogisen dokumentoinnin, keskustelujen, äänestysten, lastentoimikuntien ja -kokousten sekä haastattelujen ja kyselyiden avulla. Toimenpiteet lasten osallisuuden edistämiseksi kuvataan vuosisuunnitelmassa. Lasten osallisuus tehdään näkyväksi lapsille ja heidän huoltajilleen keskustellen sekä esimerkiksi pedagogisen dokumentoinnin avulla. Lapset arvioivat esiopetusta muun muassa lasten laatupeleillä, jonka tuloksia hyödynnetään toiminnan kehittämisessä.

Esiopetusta toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti. Inklusiossa on kyse esiopetuksen järjestämisen arvoperustasta ja ideologisesta kokonaisvaltaisesta tavasta ajatella, joka johtaa lapsen osallisuutta vahvistaviin pedagogisiin ratkaisuihin sekä monimuotoisiin ja joustaviin opetusjärjestelyihin. Inklusion käytännön toiminnan toteuttamisessa näkyviä arvopohjaisia periaatteita ovat kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, lapsen edun ensisijaisuus, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys. Ihmiset ovat erilaisia ja kaikenlaista erilaisuutta kunnioitetaan ja arvostetaan. Inklusio tulee nähdä jatkuvana pyrkimyksenä etsiä parempia tapoja vastata moninaisuuteen ja oppia siitä. Inklusiivisuus toteutuu laadukkaassa pedagogisessa toiminnassa, erityispedagogisessa osaamisessa, kasvatus- ja opetushenkilöstön sitoutumisessa inklusiivisiin periaatteisiin, ympäristön muokkaamisessa lapsille sopivaksi ja yhteistyössä vanhempien ja monialaisten ammattilaisten kanssa. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus omassa lapsiryhmässään toteutuvaan varhaiskasvatukseen sekä kehityksen ja oppimisen sekä hyvinvoinnin tukeen. Inklusio liittyy myös tukeen tarvittavaan resurssointiin ja henkilöstön osaamiseen.

Lapsen ominaisuudet ja ympäristön tarjoamat mahdollisuudet määrittävät lapsen toimintaa, sillä osallisuus, toiminta ja toimijuus rakentuvat suhteessa yhteisöön ja sen jäseniin sekä fyysiseen tilaan. Lapsen osallisuuteen, toimijuuteen ja sitä kautta inklusion toteutumiseen vaikutetaan esiopetuksen työ- ja toimintatavoilla, pedagogiikan keinoin, oppimisympäristöllä ja tukitoimilla. Lapsen tuki sijoitetaan päivän aikana tapahtuviin ja toistuviin tilanteisiin lapsen osallisuuden ja toimijuuden tukemiseksi sekä tuen vaikuttavuuden parantamiseksi. Päivän aikana ilmenevät vuorovaikutustilanteet hyödynnetään lapsen tuen toteuttamisessa. (Turja 2017; Turja & Vuorisalo 2017.)

Toiminnan tavoitteet määrittävät lasten ryhmittelyä. Pienempi ryhmä mahdollistaa lasten osallisuuden ja yksilöllisemmän vuorovaikutuksen. Yhteisöllisyyden muodostumiseksi erilaisten lasten kanssa toimiminen ja lapsen sosiaalisen verkoston laajeneminen on tärkeää. Tästä syystä tarvitaan joustavia ryhmittelyjä, joiden myötä lapset saavat kokemuksia eri lasten kanssa toimimisesta. Lasten mielipiteitä tutkittaessa suuren ryhmän myönteiset kokemukset liittyivät ryhmäleikkien mahdollistumiseen ja kaverin löytymiseen kaikille lapsille (Eerola-Pennanen 2017). Kaksivuotinen esiopetus mahdollistaa eri-ikäisten lasten joustavan ryhmittelyn esiopetusryhmän sisällä opittavien taitojen, kaverisuhteiden ja lasten kiinnostuksen kohteiden mukaan.

Esiopetuksen opiskeluhoitosuunnitelman yhteisöllisen opiskeluhoollon luku kokonaisuudessaan toimii pohjana esiopetuksen toimintakulttuurin kehittämiseksi. Suunnitelma tukee tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistä, yhteisöllisyyden lisäämistä ja kiusaamisen ehkäisyä. Pedagogiseen toimintasuunnitelmaan kirjataan konkreettiset toimenpiteet yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi. Suunnitelmaa tarkistetaan ja päivitetään vuosittain. Lisäksi jokaisessa ryhmässä laaditaan lapsiryhmän kiusaamisen ehkäisyn tavoitteet vuosittain.

Nokian kaupungin varhaiskasvatuksessa on laadittu kestävän kehityksen ohjeistus, jonka mukaan yksiköissä toimitaan. Kestävän kehityksen käytäntöjen ja ympäristökasvatuksen tueksi on lisäksi laadittu Olli Oravan matkassa -perehdytysopas lapsille, jonka avulla voi suunnitella, tutustua, toteuttaa ja arvioida kestävää tulevaisuutta edistäviä käytäntöjä. Opas on jokaisessa yksikössä ja lisäksi varhaiskasvatuksen kotisivuilla.

3.2. Oppimisympäristöt

Esiopetuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö[56]. Oppimisympäristön käsite on laaja, sillä oppimista voi tapahtua kaikkialla, erilaisissa olosuhteissa ja vuorovaikutustilanteissa. Oppimisympäristön käsite sisältää muun muassa fyysisen, psyykkisen, sosiaalisen ja kognitiivisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan muun muassa tiloja, paikkoja, yhteisöjä, toimintatapoja, käytäntöjä, teknologiaa ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta.

Kaksivuotisessa esiopetuksessa oppimisympäristöjä kehitetään siten, että esiopetukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa. Laadukkaat oppimisympäristöt ruokkivat kokeilun ja oppimisen halua ja luovat mahdollisuuksia yhdessä toimimiselle. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon fyysisiä oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä. Lähiluontoa ja luontoympäristöjä käytetään säännöllisesti eri oppimisenalueiden oppimisympäristöinä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä esiopetuksen toteuttamisen periaatteet. Esiopetuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoitukseenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa kaksivuotisessa esiopetuksessa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat inklusiivisuutta, yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa vallalla olevien stereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös esiopetuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on tarvittaessa huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet. Tieto- ja viestintäteknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Kaksivuotisessa esiopetuksessa kokeillaan ja kehitetään tieto- ja viestintäteknologian pedagogista käyttöä. Monet digitaaliset ohjelmat tarjoavat lapsille muun muassa kiinnostavia mahdollisuuksia havainnointiin, uusien taitojen kokeiluun ja välittömään palautteeseen. Digitaalisten välineiden käyttö avaa lapsille mahdollisuuksia laajentaa vuorovaikutusta, tehdä yhteistyötä sekä tutustua uusiin asioihin, ihmisiin ja kulttuureihin. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään kokeilukunnan määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Oppimisympäristöjä muuttamalla ja rikastamalla lapsille tarjotaan uusia oppimisen mahdollisuuksia kaksivuotisen esiopetuksen aikana. Tavoitteena on, että oppimisympäristöt kannustavat aktiiviseen, yhteisölliseen ja itsenäiseen oppimiseen.

[56] Valtioneuvoston asetus 4 § (422/2012)

Esiopetuksen työtavat ja oppimisympäristö ovat leikkiin ja toimintaan kannustavia. Toimintavälineitä on monipuolisesti lasten saatavilla. Lisäksi kuvitettu ja tekstitetty oppimisympäristö tukee lasten toimijuutta. Keskeistä esiopetuksessa on lapsen osallistuminen, vuorovaikutus, kokemukset, ajattelu ja tiedon yhteisöllinen rakentuminen. Oppimisympäristöjä muokataan ryhmän ja lasten yksilöllisten tarpeiden mukaan ja niitä kehitetään monikäyttöisiksi ja muunneltaviksi yhdessä lasten kanssa. Oppimisympäristöjä, materiaaleja tai välineitä ei määritellä sukupuolen perusteella. Kasvattaja huomioi tämän myös ohjatessaan lapsia.

Esiopetuksessa huolehditaan omaehtoisen ja ohjatun liikunnan toteutumisesta jokaisena esiopetuspäivänä ja lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota terveellisiin elämäntapoihin. Lasten ja perheiden liikkumisen lisäämistä tuetaan esiopetuksen arjessa ja yhteistyössä huoltajien kanssa. Huoltajille kerrotaan lasten kanssa käsitellyistä sisällöistä myös liikkumisen ja ravitsemuksen osalta sekä lähiympäristön retkeilymahdollisuuksista. Tavoitteena on houkutella perheitä yhteiseen liikkumiseen lapselle tutuissa ympäristöissä. Lapsen oppimissuunnitelmakeskustelussa otetaan tarvittaessa puheeksi aktiivinen elämäntapa, ruokailun ja levon merkitys sekä mediavälineiden käyttö ja niiden vaikutukset. Tarvittaessa lapsi ohjataan neuvolaan, jossa arvioidaan tarve ravitsemusterapeutin, fysioterapeutin tai liikuntaneuvojan lähetteelle. Nokian kaupungin ravitsemussuunnitelma ja varhaiskasvatuksen kestävä kehityksen suunnitelma huomioidaan esiopetuksen toimintatavoissa ja oppimisympäristön suunnittelussa.

Nokian kaupungin esiopetus on mukana varhaiskasvatuksen valtakunnallisessa liikuntaohjelmassa. Liikuntapolku- asiakirjan ja valtakunnallisen ohjelman tuella yksiköt kehittävät toimintatapojaan fyysistä aktiivisuutta ja liikkumista tukeviksi. Liikuntapolku sisältää materiaalin vähän liikkuvien tai toimintarajoitteita omaavien lasten liikkumisen ilon edistämiseksi. Liikkumisen edistämiseksi jokaisessa yksikössä on liikuntalähtetiläs, joka kuuluu Nokian varhaiskasvatuksen liikuntalähtetiläiden verkostoon. Verkostossa jaetaan hyviä käytäntöjä koulutuksista ja yksiköiden käytännöistä sekä vaikutetaan kaksivuotisen esiopetuksen oppimisympäristöön. Varhaiskasvatusyksikön johtaja huolehtii yhteistyössä liikuntalähtetilään kanssa verkoston asioiden käsittelystä yksikössä tarvittavin osin. Esiopetuksen aikana voidaan tehdä yhteistyötä paikallisten yhteistyökumppanien ja seurojen kanssa esimerkiksi eskarikoris-, futsi- ja jäätahtumissa. Esiopetuksen henkilöstö voi varata ryhmälleen vuoroja esimerkiksi jäähallista, yleisurheilukentiltä ja koulujen liikuntatiloista. Esiopetusyksiköt saavat uimahallilta vuorot, joihin ryhmien vahvasti suositellaan osallistuvan.

Esiopetuksessa hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan paikkakunnan tarjoamia oppimisympäristöjä. Nokialla on ulko- ja sisäliikuntapaikkoja, luontopolkuja, laavuja, nuotiopaikkoja, lintutorneja, leikki- ja lähiliikuntapaikkoja, joihin voi tutustua tarkemmin kaupungin kotisivuilla. VisitNokia- sivulla on esitelty erilaisia mahdollisuuksia tutustua Nokiaan ja sen historiaan esimerkiksi Hinttalan kotiseutumuseo, reittiopastetut kotiseutupolut, taidetalo, työläiskotimuseot, useat kirkot ja Pinsiössä sijaitseva maataideteos.

Nokialla varhaiskasvatuksen kulttuurivastaavat ja kulttuuri- ja kirjastopalvelut suunnittelevat ja toteuttavat yhteistyössä Kulttuuripolkua. Sen teemat vaihtuvat vuosittain ja ne suunnitellaan varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelmia hyödyntäen. Kulttuuripolun teemaa voidaan toteuttaa koko vuoden tai esimerkiksi teemakuukausina. Nokian Kulttuuripolussa lapsi on keskiössä erityisesti tekijänä, mutta myös kokijana. Henkilöstölle Kulttuuripolku antaa tietoa

ja materiaalia kulttuurikasvatuksen tueksi. Esiopetuksessa hyödynnetään monipuolisesti seudun kulttuuritarjontaa.

Mediamaaailma on osa yhteiskuntaa, esiopetusta ja lapsuutta. Mediakasvatuksen avulla opitaan havaitsemaan ja tarkastelemaan median vaikutuksia ja merkitystä ihmisiin ja yhteiskuntaan. Sillä tuetaan osallisuutta, oman mediasuhteen tiedostamista, kriittistä medialukutaitoa ja hyvinvointia (Mediakasvatus.fi). Lasten mediakokemukset näkyvät ja kuuluvat lasten puheessa ja leikissä sekä eläytymisessä. Lasten mediakokemuksia voidaan tutkia ja tulkita yhdessä lasten kanssa sekä tuottaa ja viestiä niistä esimerkiksi taiteellisten menetelmien ja keskustelujen avulla. Mediakulttuuri on keskeinen osa-alue lasten osallisuudelle ja toimijuudelle. Kaksivuotisessa esiopetuksessa kehitetään lasten digiturvataitoja ja opetetaan turvallista median käyttöä. Mediakasvatuksen tukena Nokian kaksivuotisessa esiopetuksessa laaditaan ryhmän digisäännöt, joissa käsitellään mediakasvatukseen liittyviä asioita ja yhdessä lasten kanssa sovitaan arjen käytäntöjä mm. digiturvallisuudesta, ergonomiasta ja laitteiden säilyttämisestä. Pedagogisessa toimintasuunnitelmassa määritetään yksikkökohtaiset tavoitteet tieto- ja viestintäteknologian kehittämiseksi. Suunnitelmassa kuvataan tavoitteet oppimisympäristön kehittämiseksi ja esiopetukselle.

Esiopetuksen tieto- ja viestintäteknologista kehittämistä ohjaa varhaiskasvatuksen ict -koordinaattori. Jokaisessa yksikössä on paikalliseen esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen tieto- ja viestintäteknologian kehittämisverkostoon kuuluva digitutor yksikön tieto- ja viestintäteknikkaa edistävien käytäntöjen jakamiseksi ja kehittämistyön tukemiseksi. Varhaiskasvatusyksikön johtaja ja digitutor suunnittelevat henkilöstön osaamisen kehittämistä sekä laitehankintoja yhteistyössä tv-suunnitelmaan asetettujen tavoitteiden suuntaisesti.

Esiopetusryhmissä lapset tutustuvat oppimisympäristöjen digitaalisiin välineisiin yhdessä aikuisen kanssa. Tavoitteena on, että jokaisella lapsella on tasa-arvoiset edellytykset toimia oppimisympäristössä, jossa käytetään digitaalisia välineitä, huolimatta siitä minkälaiset taidot hänellä ennen esiopetusta on ollut. Jos ryhmässä on sovittu, että lapset voivat tuoda esiopetukseen omia digitaalisia välineitä, huolehditaan, että ne eivät eriarvoista lapsia ja perheitä tai aiheuta kiusaamistilanteita. Huoltajille tulee kertoa, että laitteen rikkoutuessa kaupunki ei korvaa sitä. Esiopetusryhmissä hyödynnetään digitaalisia välineitä yhteydenpitoon ja yhteistyöhön esimerkiksi koulun tai lähipäiväkotien kanssa. Yhtenä yhteistyön tavoitteena on lapsen siirtymän joustavoittaminen kouluun ja tutustuminen tuleviin koulukavereihin.

3.3. Yhteistyö kaksivuotisen esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa

Yhteistyön tavoitteena on, että varhaiskasvatus, kaksivuotinen esiopetus ja perusopetus muodostavat johdonmukaisen, lapsen kasvua ja oppimista tukevan jatkumon. Yhteistyöllä varmistetaan esiopetuksen laatua sekä vahvistetaan lasten ja huoltajien osallisuutta. Yhteistyön tulee olla suunnitelmallista. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on kokeilukunnalla. Yhteistyötä kehitetään ja arvioidaan yhdessä kokeilukunnan johdolla. Kokeilukunta vastaa myös siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarvittaessa monialaisesti.

Yhteistyö esiopetuksessa

Oppimisen polun eri vaiheiden tavoitteiden ja käytäntöjen tunteminen on laadukkaan opetuksen perusta. Esiopetuksen, varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen henkilöstön yhteisellä keskustelulla ja yhteistyöllä edistetään opetuksen laatua. On tärkeää, että varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja alkuopetuksen henkilöstöllä on myös mahdollisuus tutustua toistensa toimintaan ja oppimisympäristöihin käytännössä. Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun aikana yhteistyötä vahvistetaan erityisesti alkuopetuksen kanssa, jotta lapsen oppimisen polun jatkumoa turvataan ja yhdessä oppimista vahvistetaan. Lasten kasvun ja oppimisen tukemiseksi tulee opetuksen ja tuen käytäntöjen olla yhdenmukaisia.

Esiopetuksen henkilöstö tekee yhteistyötä hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystieteiden henkilöstön kanssa lasten hyvinvoinnin, kasvun ja oppimisen tukemiseksi. Lasten kasvun ja oppimisen tuen sekä esiopetuksen opiskeluhoollon käytäntöjä arvioidaan ja kehitetään

monialaisessa yhteistyössä. Esiopetuksessa tehdään yhteistyötä esimerkiksi neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään.

Esiopetuksen henkilöstön yhteistyöllä lähiympäristön toimijoiden kanssa edistetään oppimisympäristöjen monipuolisuutta. Näin lasten oppimisympäristöt avautuvat ympäröivään yhteisöön ja maailmaan. Esiopetuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa esiopetuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee esiopetuksen tavoitteita. Muita esiopetuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, seurakunnat, poliisi, pelastuslaitos sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Henkilöstön keskinäinen yhteistyö esiopetuksessa on välttämätöntä opetuksen laadun ja esiopetusyhteisön hyvinvoinnin kannalta. Yhteistyö esiopetusyhteisön aikuisten kesken toimii samalla esimerkkinä lapsille. Lasten yhteistyötaitojen vahvistaminen on yksi keskeisistä esiopetuksen tavoitteista. Esiopetuksessa käytetään erilaisia yhteistyömuotoja ja pienryhmätoimintaa. Lapsia kannustetaan ja ohjataan toimimaan ryhmän jäsenenä ja kehittämään omia yhteistyötaitojaan. Lapsia kuullaan toiminnan suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin yhteydessä heille sopivalla tavalla[57].

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys esiopetuksessa. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasavertainen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä. Laadukas palvelunohjaus ennen lapsen esiopetukseen hakemista on osa yhteistyötä. Vastuu huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön kehittämisestä on kokeilukunnalla.

Yhteistyö esiopetuksen aikana edellyttää esiopetuksen henkilöstön aloitteellisuutta sekä henkilökohtaista vuorovaikutusta huoltajien kanssa. Yhteistyössä otetaan huomioon perheiden moninaisuus, yksilölliset tarpeet ja huoltajuuteen liittyvät kysymykset. Yhteistyössä hyödynnetään eri viestintävälineitä ja käytetään tarpeen mukaan tulkkia tai kieliaavustajaa. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö tarjoaa myös mahdollisuuksia huoltajien väliselle keskustelulle.

Huoltajien kokemukset lastensa aiemmasta kasvuympäristöistä, kehityksestä, oppimisesta ja mielenkiinnon kohteista otetaan esiopetuksessa huomioon. Opettaja keskustelee kunkin lapsen huoltajan kanssa perheen ja esiopetuksen arvoista, kasvatuskäytännöistä ja tavoitteista. Lasten ja huoltajien näkemyksiä otetaan huomioon opetuksen toteuttamisessa ja lapsikohtaisen oppimissuunnitelman laatimisessa. Huoltajille tarjotaan mahdollisuuksia tutustua ja osallistua lapsensa esiopetuspäivään sekä osallistua toiminnan tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kieli- ja kulttuuritietoutta sekä muuta asiantuntemusta voidaan hyödyntää esiopetuksen toteuttamisessa. Keskustelulle huoltajien kanssa varataan riittävästi aikaa.

Huoltajien kanssa keskustellaan lasten kasvun ja oppimisen etenemisestä. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle. Erityisen tärkeää yhteistyö huoltajien kanssa on lasten kasvun ja oppimisen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa. Huoltajien tulee saada tietoa kuljetusavustuksista, kuljetuksista sekä opiskeluhuoltopalveluista sekä lapsille esiopetuksen lisäksi tarjolla olevista muista varhaiskasvatuspalveluista. Huoltajien ja lasten palaute otetaan huomioon opetusta, tuen muotoja ja toimintakulttuuria kehitettäessä.

Yhteistyö siirtymävaiheissa

Siirtyminen kotoa tai aiemmasta varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta kouluun ovat lapsille tärkeitä elämänvaiheita. Onnistunut siirtyminen edistää lasten turvallisuuden tunnetta ja hyvinvointia sekä heidän kasvu- ja oppimisedellytyksiään. Kaksivuotisen

esiopetuksen kokeilussa kehitetään siirtymäkäytäntöjä ja siirtymiin liittyvää ammatillista yhteistyötä suunnitelmallisesti. On tärkeää, että paikallisissa varhaiskasvatusta, esiopetusta ja perusopetusta koskevissa suunnitelmissa on yhtenäinen linja siirtymävaiheisiin liittyvistä käytännöistä. Käytäntöjä arvioidaan ja kehitetään henkilöstön yhteistyössä. Huoltajilta saatu palaute otetaan kehittämisessä huomioon.

Kokeilukunta luo yhteistyön ja tiedon siirron käytänteet, joiden avulla lasten siirtyminen kotoa tai aiemmasta varhaiskasvatuksesta kaksivuotiseen esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen tapahtuu mahdollisimman joustavasti lasten kasvua ja oppimista tukevalla tavalla. Kokeilun aikana kehitetään erityisesti yhteistyötä alkuopetuksen kanssa. Tavoitteena on, että opetuksen, oppimisen tuen sekä opiskeluhuollon järjestämisen kannalta keskeinen tieto siirtyy lapsen siirtyessä yksiköstä toiseen tai koulutusasteelta toiselle. Tiedon siirrosta noudatetaan voimassa olevia säännöksiä[58]. Esiopetuksen tai perusopetuksen siirtymävaiheissa ja erityisesti poikkeuksellisesta aloittamisajankohdasta päätettäessä hyödynnetään aikaisempien ja tulevien opettajien asiantuntemusta lapsen kasvun ja oppimisen etenemisestä ja tukemisesta.

Lapsen ja huoltajan kanssa keskustellaan kaksivuotiseen esiopetukseen ja kouluun siirryttäessä alkavan opetuksen tavoitteista, tehtävästä sekä toimintatavoista. Tavoitteena on, että lapset ja huoltajat tutustuvat esi- ja alkuopetuksen oppimisympäristöihin, toimintaan ja henkilöstöön jo ennen opetuksen alkua. Perusopetukseen siirtyville lapsille ja heidän huoltajilleen annetaan tietoa perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnasta.

[57] Perusopetuslaki 47 a § (1267/2013)

[58] Perusopetuslaki 40–41 § (642/2010)

3.4. Toimintakulttuuri, oppimisympäristöt ja yhteistyö paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa

Esiopetuksessa laaditaan toimintavuoden alkaessa esiopetusryhmän pedagoginen toimintasuunnitelma eli vuosisuunnitelma. Se koostuu yksikön yhteisistä sopimuksista, ryhmän henkilökunnan tiimisopimuksesta ja esiopetuksen vuosisuunnitelmasta. Suunnitelma pitää sisällään myös toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman. Vuosisuunnitelma käydään läpi yhdessä yksikön johtajan ja veon kanssa syys-lokakuun aikana. Suunnitelman toteutumista arvioidaan yksikön johtajan ja veon kanssa kevään aikana. Toimintasuunnitelma muodostaa perustan ryhmän pedagogiikalle ja esiopetuksen toteuttamiselle.

Yksikön yhteisöllisessä opiskeluhuoltoryhmässä käsitellään opiskeluhuoltosuunnitelmassa määriteltyjä teemoja, kehitetään yhteisön toimintakulttuuria osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistäväksi. Eri tahojen kanssa tehtävää yhteistyötä kuvataan ja arvioidaan yksikkökohtaisessa vuosisuunnitelmassa.

Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteena on tukea lapsen hyvää ja tasapainoista kasvua ja oppimista yhdessä vanhempien kanssa. Lapsi ja vanhemmat huomioidaan aina henkilökohtaisesti. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus. Huoltajat voivat vaikuttaa toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin mm. oman lapsen oppimissuunnitelmakeskustelussa, huoltajien kyselyillä, osallistumalla vanhempainiltoihin, vanhempaintoimikunnissa ja niiden järjestämissä tapahtumissa tai yksikössä sovitulla muilla tavoilla. Huoltajilla on mahdollisuus arvioida esiopetuksen toimintaa laatuksella laatuksella Nokian kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvatun laadunarviointiaikataulun mukaisesti.

Kyselyjen tulokset huomioidaan toimintaa kehitettäessä ja ne julkaistaan Nokian kaupungin kotisivuilla.

Päivittäiset kuulumisten vaihdot ovat tärkeä osa esiopetuksen toteuttamista ja esiopetuksessa tehtävää yhteistyötä huoltajien kanssa. Lisäksi huoltajat ovat mukana oman lapsensa esiopetussuunnitelmakeskusteluissa vähintään kaksi kertaa vuodessa, tarvittaessa useammin. Esiopetuksen tiedottamisen kanavana esiopetuksesta huoltajille ja huoltajilta esiopetukseen toimii pääsääntöisesti Päikky -järjestelmä. Henkilöstö huolehtii, että huoltajat ovat tietoisia tiedotuskanavista. Tiedottamisen tulee olla säännöllistä. Jos esiopetuksen henkilöstö ei tapaa huoltajaa säännöllisesti, yhteydenpito Päikyn kautta on erityisen tärkeää.

Henkilöstön tulee olla tietoisia siitä, kuka tai ketkä ovat lapsen virallisia huoltajia ja huomioida se yhteistyössä. Jos henkilöstöllä ei ole tarkkaa tietoa lapsen huoltajuudesta ja tilanne edellyttää asian varmistamista, voidaan lapsen huoltajuus tarkistaa väestörekisteristä. Tuolloin ollaan yhteydessä sivistyspalvelujen hallintosihteeriin. Lain mukaan huoltajat vastaavat yhdessä lapsen huoltoon kuuluvista tehtävistä ja tekevät yhdessä lasta koskevat päätökset, jollei toisin ole säädetty tai määrätty. Asiasta, jolla on huomattava merkitys lapsen tulevaisuuden kannalta, voivat huoltajat päättää vain yhdessä, jollei lapsen etu muuta vaadi. (Laki lapsen tapaamisesta ja huollosta 5 §) Lähtökohtaisesti molempia vanhempia tulisi informoida esiopetuksessa tapahtuvista muutoksista. Jos lapsella on etähuoltaja, henkilöstön vastuulla on pitää yhteyttä ja tiedottaa etähuoltajaa esimerkiksi esiopetuksen tiedotuskanavista ja lapsen oppimissuunnitelmakeskusteluun osallistumisesta.

Esiopetuksessa tuetaan monikulttuurisen lapsen sopeutumista uuteen kulttuuriin. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä on mahdollista käyttää tulkkipalveluja ja taata sitä kautta yhteinen ymmärrys lapsen esiopetuksen järjestämiseen ja toteuttamiseen. Mikäli huoltajan äidinkieli on muu kuin suomen kieli, hänellä on oikeus käyttää tulkkipalvelua, jonka henkilöstö tilaa. Maahanmuuttajataustaisten lasten asioissa otetaan tarvittaessa yhteyttä maahanmuuttajatyön koordinaattoriin.

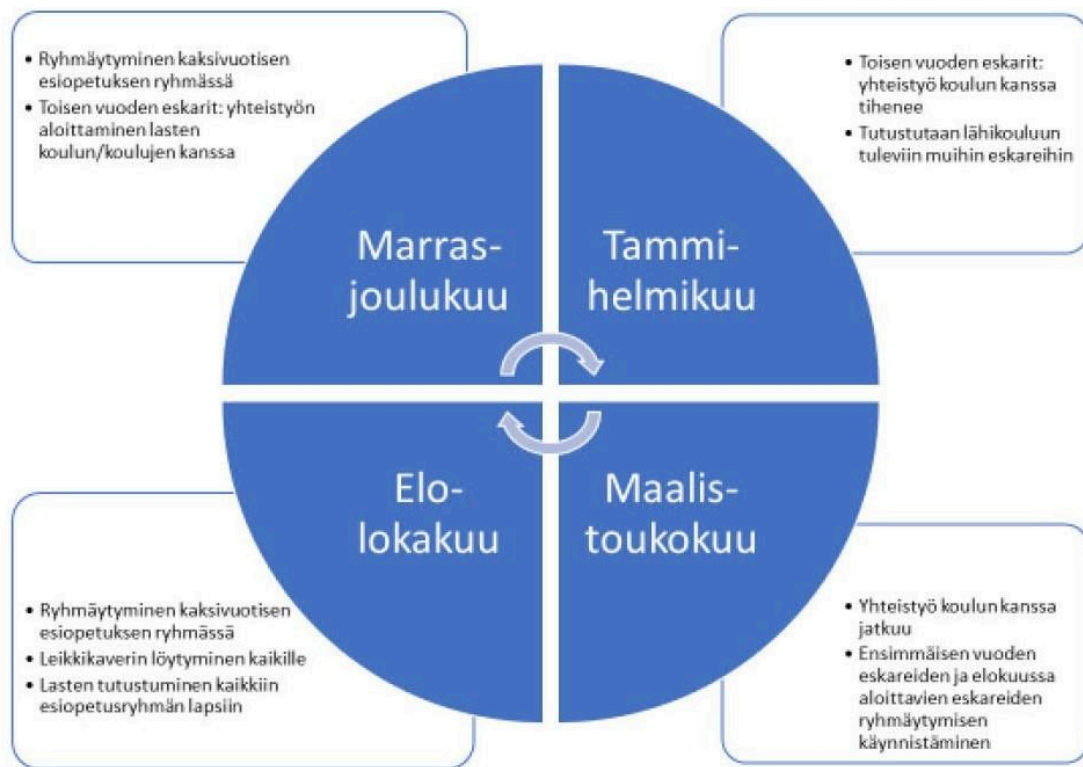
Esiopetuksen aloittaminen

Koeryhmään kuuluvien lasten huoltajat voivat hakea lapsensa kaksivuotiseen esiopetukseen vuosina 2021-2022. Uutena varhaiskasvatuksen piirissä aloittavien lasten huoltajat ottavat yhteyttä esiopetuyksikköön sopiaukseen **aloituskeskustelun**. Mikäli huoltajien yhteydenottoa ei kuulu, on henkilöstö yhteydessä huoltajaan sopiaukseen aloituskeskusteluajan. Jos lapsella on tiedossa olevaa tuen tarvetta, varhaiskasvatuksen erityisopettaja (veo) pyydetään aloituskeskusteluun mukaan. Maahanmuuttajataustaisten lasten aloituspalaveriin kutsutaan maahanmuuttajatyön koordinaattori.

Aloituskeskustelussa keskustellaan kaksivuotiseen esiopetukseen ja lapseen liittyvistä asioista sekä luodaan hyvä perusta yhteistyölle. Mikäli lapsella on etähuoltaja, sovitaan aloituskeskustelussa yhteydenpitoon liittyvistä käytännöistä. Aloituskeskustelun kulku noudattaa esiopetuksen aloitus- lomaketta. Aloituskeskustelun ja aloitukseen liittyvien käytäntöjen tarkempi ohjeistus on kuvattu vasu- ohjeistuksessa Nokian kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman liitteessä 1.

Esiopetuksen henkilöstö suunnittelee esiopetuksessa aloittavien lasten ja heidän huoltajiensa tutustumisen esiopetukseen. Tutustuminen järjestetään keväällä samana päivänä, jolloin esiopetuksen tulevat koululaiset tutustuvat kouluun. Tutustumispäivä on yhteinen koko kaupungissa.

Nokiassa kehitetään esi- ja alkuopetuksen siirtymää yhteistyössä perusopetuksen kanssa. Sen tavoitteena on sujuvoittaa ja yhtenäistää lapsen siirtymää esiopetuksesta perusopetukseen. Kaksivuotisessa esiopetuksessa varmistetaan lapsen polun jatkumo myös varhaiskasvatukseen. Näiden siirtymien ja lapsen kasvun ja oppimisen jatkumon varmistamiseksi kaksivuotiseen esiopetukseen on laadittu vuosikello varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja alkuopetuksen yhteistyölle. Vuosikellon mukaisen toiminnan tavoitteena on varmistaa lapsen kuulumisen kokemus ja ryhmään kiinnittyminen sekä eheä oppimisen polku ja tiedon siirtyminen siirtymävaiheissa.

Kuva 1 :Kaksivuotisen esiopetuksen siirtymäyhteistyö aiemman varhaiskasvatuksen ja koulun kanssa.

Lapsen siirtyminen varhaiskasvatuksesta esiopetukseen

Esiopetukseen siirtyvän lapsen kevään vasukeskustelussa arvioidaan lapsen vasun toteutumista. Varhaiskasvatuksessa oleville lapsille esiopetuksen oppimissuunnitelman laatiminen aloitetaan keväällä ennen esiopetukseen siirtymistä. Varhaiskasvatuksen opettaja arvioi yhdessä huoltajan kanssa lapsen osallisuus huomioiden lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteiden toteutumista ja tuen vaikuttavuutta sekä kirjaa lapsen vahvuudet, tuen tarpeet ja varhaiskasvatuksessa toimiviksi todetut pedagogiset ratkaisut lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan (leops). Oppimissuunnitelma toimii tiedonsiirron välineenä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sen siirtämiseen pyydetään huoltajan lupa. Mikäli lapsella ei ole päätöstä tehostetusta tai erityisestä tuesta, mutta hänellä on hallintopäätös tukipalveluista, siirretään oppimissuunnitelman lisäksi hallintopäätös esiopetukseen. Pedagogisiin asiakirjoihin kirjataan erityisesti tuen toteuttamiseen ja vaikuttavuuteen liittyvät tekijät.

Mikäli esiopetukseen siirtyvällä lapsella on varhaiskasvatuksessa tehostettu tuki, lapsen tiedonsiirto kirjataan keväällä pedagogiseen arvioon. Pedagoginen arvio laaditaan valmiiksi syksyllä esiopetuksen alkaessa yhteistyössä opiskeluhoillon henkilöstön ja huoltajien kanssa. Mikäli lapsi osallistuu esiopetusta täydentävään varhaiskasvatukseen, siirretään lisäksi hallintopäätös varhaiskasvatuksen tuesta.

Mikäli esiopetukseen siirtyvällä lapsella on varhaiskasvatuksessa erityinen tuki, lapsen tiedonsiirto kirjataan pedagogiseen selvitykseen. Pedagoginen selvitys laaditaan valmiiksi syksyllä esiopetuksen alkaessa yhteistyössä opiskeluhoillon henkilöstön ja huoltajien kanssa. Mikäli lapsi osallistuu esiopetusta täydentävään varhaiskasvatukseen, siirretään lisäksi hallintopäätös varhaiskasvatuksen tuesta.

Esiopetuksen erityisen tuen päätös voidaan tehdä keväällä ennen esiopetuksen alkamista ilman pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että lapsen esiopetusta ei vamma, sairauden,

kehityksessä viivästymisen tai tunne-elämän häiriön taikka muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten. Tällöin esiopetukseen siirretään hallintopäätös erityisestä tuesta esiopetusta varten sekä varhaiskasvatuksen tuen hallintopäätös, mikäli lapsi osallistuu täydentävään varhaiskasvatukseen. Hallintopäätöksen esiopetuksen erityisestä tuesta tekee varhaiskasvatuksen johtaja.

Jos lapsen tuki muuttuu varhaiskasvatuksessa aiemmin tehdystä päätöksestä ja lapsen varhaiskasvatuksen tarve esiopetuksessa jatkuu, tehdään uusi hallintopäätös esiopetusta täydentävään varhaiskasvatusta varten. Lapsen varhaiskasvatuksen tuen tarpeen päättyessä, tehdään hallintopäätös tuen päättämisestä.

Jos huoltaja ei anna lupaa tietojen siirtämiseen, siirretään ainoastaan esiopetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot (Ks. varhaiskasvatuslaki 540/2018, 41§). Ajantasainen hallintopäätös siirretään aina. Perhepäivähoidosta ja muista päiväkodeista siirtyvien lasten oppimissuunnitelmat toimitetaan toukokuun puoliväliin mennessä päiväkotiin, jossa lapsi aloittaa kaksivuotisen esiopetuksen. Esiopetusryhmään tulevien lasten oppimissuunnitelmat käydään läpi tulevan esiopetusryhmän kartoittamiseksi. (Oppimisen ja koulunkäynnin tuen käsikirja)

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan lapsen siirtyminen varhaiskasvatuksesta esiopetukseen

Kun lapsen esiopetus on osa oppivelvollisuutta, päivitetään ensimmäisenä esiopetusvuonna laadittu HOJKS tarvittaessa. HOJKSin laatimisessa huomioidaan sekä esiopetuksen että varhaiskasvatuksen tuen hallintopäätökset.

Kehitysvammaisille lapsille, jotka siirtyvät 6- vuotiaana esiopetukseen koulun erityisryhmään, tehdään keväällä uusi pedagoginen selvitys ja suositus erityisen tuen päätöksen sisällöstä. Tulevasta esiopetussijoituksesta tehdään esitys moniammatillisessa palaverissa, jossa on mukana erityisopettajat varhaiskasvatuksesta ja perusopetuksesta. Esitys lähetetään helmikuun loppuun mennessä oppimisen ja koulunkäynnin tuen koordinaattorille, joka toimittaa asiakirjat perusopetuksen tuen koordinaatioryhmälle. (Oppimisen ja koulunkäynnin tuen käsikirja)

Lapsen siirtyminen esiopetuksesta perusopetukseen

Lapsen sujuva ja joustava siirtyminen esiopetuksesta alkuopetukseen edellyttää esiopetuksen ja alkuopetuksen opettajien välistä yhteistyötä (katso kuva 1). Esiopetuksesta kouluun siirryttäessä varmistetaan lapsen näkökulmasta sujuva siirtyminen. Henkilöstö tekee yhteistyötä lapsen tulevan koulun kanssa ja vaihtaa tarvittavat tai välttämättömät tiedot. Lasten kanssa käydään tutustumassa koulun tiloihin ja perustoimintoihin kuten ruokailuun ja ulkoiluun. Lasten sosiaalista verkostoa laajennetaan mahdollisuuksien mukaan samaan kouluun siirtyviin lapsiin tutustumalla.

Esiopetuksesta kouluun siirretään tiedonsiirtolomake. Lomakkeeseen merkitään huoltajan antama tiedonsiirtolupa ja se lähetetään esiopetuksen toisena vuotena tulevan koulun rehtorille huhtikuun puoliväliin mennessä. Opetuksen järjestämisen kannalta välttämätön tieto siirretään kouluun, vaikka huoltaja ei suostumusta antaisikaan. Tarvittaessa lapsen asiassa voidaan pitää palaveri huoltajan luvalla tietojen siirtämiseksi. (Oppimisen ja koulunkäynnin tuen käsikirja)

Tuen piirissä olevan lapsen siirtyminen esiopetuksesta perusopetukseen

Jos lapsella on tehostettu tai erityinen tuki, siirtymä esiopetuksesta ensimmäiselle luokalle toteutetaan suunnitelmallisesti yhteistyössä huoltajien, esiopetuksen ja alkuopetuksen kanssa tukitoimien jatkuvuuden takaamiseksi. Esiopetuksessa lapselle tehdään esiopetuksen oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana tai henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Pedagogisten asiakirjojen kopiot (pedagoginen arvio, oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana, pedagoginen selvitys, HOJKS) toimitetaan huhtikuun puoleen väliin mennessä tulevan koulun rehtorille. Lisäksi kouluun siirretään tiedonsiirtolomake. Opetuksen järjestämisen kannalta välttämätön tieto siirretään kouluun opetuksen järjestämisen suunnittelun vuoksi. Tämä on mahdollista tehdä myös vaikka vanhemmat vastustaisivat tiedon siirtoa (POL §40). Alkuperäiset asiakirjat arkistoidaan esiopetusyksikössä. Esiopetusta täydentävään varhaiskasvatukseen liittyviä asiakirjoja ei siirretä kouluun. Mikäli lapsi siirtyy omaan lähikouluun

yleisopetuksen luokkaan ja tuen järjestäminen säilyy ennallaan pedagogista arviota tai selvitystä ei tarvitse päivittää koulua varten.

Mikäli tehostetun tai erityisen tuen piirissä olevan lapsen kohdalla mietitään, onko tukitoimien toteutuminen yleisopetuksen luokassa tai omassa lähikoulussa riittävää, pidetään tammi-helmikuun aikana moniammatillinen palaveri. Palaveriin osallistuvat lapsen huoltajat, varhaiskasvatuksen opettaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja, lähikoulun erityisopettaja ja koulupsykologi sekä tarvittaessa muita lapsen tuen tarpeen arviointiin osallistuvia henkilöitä. Palaverin kokoonpanosta päätetään lapsikohtaisesti. Palaverissa käydään läpi lapsen tuen tarpeet, arvioidaan tuen järjestämisen mahdollisuuksia lähikoulun yleisopetuksen luokassa sekä suunnitellaan esiopetuksen tukitoimien toteuttamista kevään aikana. Tarvittaessa keskustellaan luokkamutoisen erityisopetuksen tarpeesta opetuksen järjestämiseksi. Palaverin yhteydessä laaditaan tai päivitetään pedagoginen arvio tai selvitys, jossa määritellään lapsen tuen tarpeet koulun aloituksen näkökulmasta. Pedagoginen arvio tai selvitys toimitetaan helmikuun loppuun mennessä oppimisen ja koulunkäynnin tuen koordinaattorille, joka toimittaa asiakirjat perusopetuksen aloittavien oppilaiden tuen työryhmälle. Maaliskuun aikana kokoontuu oppimisen ja koulunkäynnin tuen koordinaattorin kokoama moniammatillinen työryhmä, jossa on mukana Alhoniityn koulun rehtori sekä opiskeluhoollon henkilökuntaa ja erityisopetuksen edustajia varhaiskasvatuksesta ja perusopetuksesta. Tämä työryhmä käy läpi ne esiopetuksesta perusopetukseen siirtyvät oppilaat, jotka mahdollisesti sijoittuvat pienluokille tai Alhoniityn KEO/ KYO ryhmiin. Pienluokille sijoitetaan ensisijaisesti erityisen tuen oppilaita.

Yhteistyö erityisopettajan ja koulupsykologin kanssa voidaan aloittaa toisen esiopetusyksyn aikana. Jos lapsen tuen tarpeiden määrittäminen tarvitsee lisäselvityksiä, voidaan huoltajien kanssa sopia arviointijaksosta. Arviointijakson aikana esimerkiksi lähikoulun erityisopettaja osallistuu havainnoiden esiopetusryhmän toimintaan tutustuakseen lapseen ja arvioidakseen opetuksen järjestämistä koulussa. Tarpeen mukaan koulupsykologi kartoittaa tarkemmin lapsen tilannetta. Huoltajat voivat myös käydä tutustumassa eri kouluvaihtoehtoihin. Arviointijakson päätteeksi pidetään moniammatillinen palaveri.

Kun tehostettua tai erityistä tukea tarvitsevan lapsen tuleva koulupaikka on tiedossa, järjestetään kevään aikana tarvittaessa tiedonsiirtopalaveri. Palaveriin osallistuvat lapsen huoltajat, varhaiskasvatuksen opettaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja, tuleva luokanopettaja, erityisluokanopettaja tai osa-aikaista erityisopetusta antava erityisopettaja. Lisäksi palaveriin kutsutaan tarpeen mukaan muita lapsen kasvun ja oppimisen tuen järjestämiseen osallistuvia asiantuntijoita.

Jos koulunaloittavan lapsen suomenkielentaito on suppea, on tärkeää miettiä hänen koulupolkuun moniammatillisesti. Tarvittaessa lapsi voi aloittaa valmistavan opetuksen luokalla. Valmistavaan opetukseen hakeutumisesta on lisätietoa luvussa 5.6.

Opiskeluhooltoon liittyvä yhteistyö lapsen siirtyessä esiopetuksesta perusopetukseen

Opiskeluhooltoon liittyvien tietojen siirtäminen edellyttää huoltajan antamaa yksilöityä kirjallista tiedonsiirtolupaa. Opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot voidaan kuitenkin siirtää ilman huoltajan lupaa. Jos huoltajan kanssa sovitaan, että asian hoitaminen jatkuu koulussa ja jatkossa asian hoidossa ovat mukana koulun työntekijät, heille voi opiskeluhoollollisia tietoja välittää. Opiskeluhoollollisissa asioissa järjestetään tarvittaessa erillinen opiskeluhooltopalaveri, jossa huoltaja on mukana. Opiskeluhooltokertomukseen kirjataan tiedot, jotka kouluun on siirretty.

Koululaisten iltapäivätoiminta

Iltapäiväkerhotoimintaa tarjotaan Nokian alakoulujen 1.-2.- vuosiluokkien oppilaille resurssien mukaan. Perusopetus tiedottaa huoltajia koululaisten iltapäivätoiminnasta ja ilmoittautumiskäytännöistä. Huoltajat voivat tiedustella asiaa perusopetuksen kerhotoiminnan koordinaattorilta. Perusopetuksen kerhotoimintaan ja kerhotoiminnan toimintasuunnitelmaan voi tutustua kaupungin kotisivuilla.

4. Opetuksen tavoitteet ja pedagoginen toteuttaminen kaksivuotisessa esiopetuksessa

Esiopetuksen pedagogisena tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä heidän laaja-alaista osaamistaan. Esiopetus on luonteeltaan eheytettyä opetusta, joka muodostuu eri laajuisista ja eri tavoin toteutetuista oppimiskokonaisuuksista. Oppimiskokonaisuuksien suunnittelussa ja toteuttamisessa lähtökohtina ovat lasten kiinnostuksen kohteet ja näissä perusteissa opetukselle asetetut tavoitteet. Monipuolisiin työtapoihin, pedagogiseen dokumentointiin, opetuksen arviointiin ja oppimisen alueisiin liittyvät tavoitteet ovat opetuksen tavoitteita. Lisäksi esiopetuksen toteuttamisessa otetaan huomioon aiemmissa luvuissa kuvatut kaksivuotisen esiopetuksen yleiset tavoitteet sekä toimintakulttuurille ja lasten laaja-alaisen osaamisen edistämiseksi asetetut tavoitteet.

Esiopetuksessa käytetään varhaiskasvatukseen soveltuvaa pedagogiikkaa, jossa lasten oppimisen mahdollisuuksista ja hyvinvoinnista pidetään huolta koko päivän ajan. Esiopetuksen opettajalla on vastuu esiopetuksen suunnittelusta, toteutuksesta, arvioinnista ja kehittämisestä paikallisen kokeiluopetussuunnitelman mukaisesti. On tärkeää, että esiopetuksen koko henkilöstö tuntee opetussuunnitelman tavoitteet ja toimii yhdessä niiden saavuttamiseksi.

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun osallistuvien lasten ikäero vaihtelee alle viisivuotiaista seitsemänvuotiaisiin. Lasten ikäerot sekä henkilökohtaisen kehittymisen erot otetaan huomioon kaikessa toiminnassa. Lisäksi otetaan huomioon se, että lasten kokemusten kesto varhaiskasvatukselle tyypillisestä oppimisesta ja toiminnasta vaihtelevat. Lasten mielenkiinnon kohteet, osaaminen ja kehittyvät taidot sekä tarve tarjota kullekin lapselle sopivasti haasteita ovat opetuksen suunnittelun lähtökohtia. Eri ikäiset lapset voivat osallistua kokeiluun yhteisissä ryhmissä.

Useimmat kaksivuotiseen esiopetukseen osallistuvista lapsista saavat esiopetuksen lisäksi varhaiskasvatusta. Jotta lasten päivät olisivat pedagogisesti laadukkaita ja eheitä, on tärkeää, että esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen henkilöstö sopivat arjen käytännöistä sekä suunnittelevat ja arvioivat toimintaa yhdessä.

4.1. Monipuoliset työtavat

Ohjattu ja lasten omaehtoinen leikki sekä havainnolliset, lasten aktiivisuutta ja luovuutta edistävät työtavat ovat olennainen osa kaksivuotisen esiopetuksen toimintaa. Työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavat esiopetukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Monipuolisilla työtavoilla tuetaan lasten kasvua ja oppimista, heidän laaja-alaisen osaamisensa (luku 2.6 Laaja-alainen osaaminen) kehittymistä sekä vahvistetaan heidän sosiaalisia taitojaan.

Esiopetuksessa työtavat ovat sekä oppimisen väline että opetteluun kohde. Ne ovat osa vähitellen kehittyviä oppimisen taitoja, jota lapset tarvitsevat oppimisen polulla. Tämän vuoksi on tärkeää, että opettaja ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja ryhmissä, työpareina ja itsenäisesti. Leikkiin perustuvat sekä kokemukselliset ja toiminnalliset työtavat tarjoavat elämyksiä ja vahvistavat lasten oppimismotivaatiota. Tavoitteena on, että lapset käyttävät kaikkia aistejaan, liikkuvat, kehittävät muistiaan ja mielikuvitustaan sekä nauttivat oivaltamisesta. Yhdessä työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään, ihmettelemään, tutkimaan, päättelämään ja ratkaisemaan ongelmia sekä toimimaan tavoitteellisesti yhteisen päämäärän suuntaisesti. Lapsille järjestetään myös mahdollisuuksia kokeilla ja toimia itsenäisesti.

Lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun, työtapojen valintaan ja tekevät erilaisia työtehtäviä. Tämä on arjen osallisuutta, jonka tavoitteena on tukea lasten aloitteellisuuden kehittymistä ja omaa vastuunottoa. Oppimista edistää se, että lapset ovat mukana miettimässä työskentelyn

tavoitteita ja he tietävät, mitä heiltä odotetaan. Tehtyjen valintojen ja työskentelyn onnistumista arvioidaan yhdessä.

Esiopetuksessa olevien lasten työskentelytaidot ovat kuitenkin vasta kehittymässä, joten opettaja vastaa siitä, että lapset saavat kokemuksia ja ohjausta eri tiedon ja taidon aloille sopivista työtavoista. Leikkiä, havainnointia, tutkimista ja fyysistä aktiivisuutta sisältävät työtavat ovat keskeisiä. Erilaiset työtavat tuovat myös vaihtelua lasten päiviin ja viikkoihin. Muun muassa riehakkaan leikin jälkeen lapset tarvitsevat mahdollisuuksia rauhoittua ja keskittyä työskentelemään jollain muulla tavalla.

Leikki on lapsille ominainen tapa toimia ja hahmottaa maailmaa. Erilaiset leikit edistävät lasten kehitystä, hyvinvointia ja tarjoavat lapsille monipuolisia mahdollisuuksia keksiä, harjoitella ja opetella uusia asioita. Leikkien mielikuvitusmaailmojen rakentaminen, erilaisten roolien ottaminen ja esimerkiksi sääntöjen määrittäminen tekevät leikeistä tärkeitä oppimisympäristöjä lapsille. Tämän vuoksi leikki eri muodoissaan on keskeinen työtapasi esiopetuksessa.

Opettajan ja muun henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset, osallistua, ohjata ja rikastaa leikkejä pedagogisesti ja sukupuolisensitiivisesti. On tärkeää huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä. Lapsia kannustetaan tekemään leikeissä aloitteita ja ohjataan ottamaan toiset huomioon. Lasten leikkitaitojen kehittymistä tuetaan. Lasten omaehtoisten leikkien lisäksi yhdessä rakennetut pitkäkestoiset leikit luovat hyvän mahdollisuuden toteuttaa erilaisia oppimiskokonaisuuksia. Leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa voidaan luontevasti yhdistää erilaisia työtapoja, kuten draamaa, liikuntaleikkejä sekä leikillistä lukemista ja kirjottamista. Leikin aiheet voivat vaihdella lasten mielenkiinnon kohteiden mukaan vakavista teemoista hassutteluun ja ajankohtaisiin aiheisiin.

Leikin ohella tutkiva oppiminen on keskeinen työtapasi kaksivuotisessa esiopetuksessa. Yhteisen tutkimisen kohteeksi pyritään valitsemaan ilmiö, joka nousee esille lasten leikeistä, keskustelusta tai kysymyksistä. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, päätelmiä sekä keksimään ratkaisuja arjen ongelmiin ja kokeilemaan niitä. Tutkivaan toimintaan ja oppimiseen kuuluu havainnointia, kysymysten muotoilua, tiedon hankintaa, kokeilua, päättelyä, ratkaisujen keksimistä sekä dokumentointia ja tulosten esittämistä. Dokumentit ja tulosten esittäminen tuovat näkyväksi lasten ajattelua ja tiedon kehittymistä sekä vahvistavat lasten osallisuuden kokemusta.

Monipuolisten työtapojen käyttö edellyttää, että oppimisympäristöissä on riittävästi erilaisia leikkiin ja opetteluun soveltuvia materiaaleja, havainto- ja työvälineitä sekä mahdollisuuksia käyttää tieto- ja viestintäteknologiaa. Digitaalisten välineiden ja ohjelmien suunnitelmallinen hyödyntäminen rikastaa oppimista ja leikkiä. Monipuolisia tarjouksia sisältävät oppimisympäristöt luovat tilaisuuksia eriyttää lasten oppimista, sitoutua pitkäkestoiseen leikkiin ja kerrata opeteltua. Onnistumisen kokemuksilla ja työtapoihin liittyvällä kannustavalla palautteella tuetaan lasten myönteisen itsetunnon kehittymistä. Tavoitteena on, että lasten halu kokeilla ja opetella vahvistuu ja heille syntyy luottamus siihen, että he pystyvät oppimaan uutta.

Työtapoja kehitetään yhteisesti henkilöstön itsearvioinnin sekä lapsilta ja huoltajilta saadun palautteen perusteella.

Työtavoissa huomioidaan leikki, toiminnallisuus, monipuolisuus ja vuorovaikutus. Työtapojen valinnassa tulee näkyä lasten mielenkiinnonkohteet ja tarpeet. Lapset ovat mukana työtapojen valinnassa. Henkilöstön tulee jatkuvasti arvioida esiopetuksen toteutumista ja omia sekä ryhmän työtapoja esiopetusryhmän toimintasuunnitelman säännöllisellä arvioinnilla. Tarvittaessa esiopetuksen toteuttamisen kokonaisuuden arvioinnissa käytetään ryhmän itsearviointilomaketta kasvattajatiimin toiminnasta.

Digitaaliset välineet huomioidaan yhtenä työtapana. Lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastataan valitsemalla juuri hänelle sopivat oppimisvälineet. Esiopetuksessa harjoitellaan digitaalisten välineiden käyttöä työtapana, joka mahdollistaa uudenlaisia oivalluksia ja lisää kokonaisvaltaista oppimista. Digitaaliset välineet motivoivat lapsia oma-aloitteiseen harjoitteluun esimerkiksi tuen toteuttamisessa. Digitaalisia välineitä hyödynnetään tukea tarvitsevien lasten opetuksessa. Ne lisäävät mahdollisuuksia vastata tuen suunnitelmissa asetettuihin tavoitteisiin ja motivoivat lapsia harjaannuttamaan taitojaan. Välineiden avulla voidaan huomioida lasten yksilöllisiä kiinnostuksen kohteita ja vahvuuksia oppimisessa.

4.2. Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on keskeinen osa kaksivuotisen esiopetuksen suunnittelua, toteuttamista sekä toiminnan arvioimista ja kehittämistä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnoinnin, dokumenttien kokoamisen ja näiden tulkinnan avulla tarkastellaan ja arvioidaan pedagogista toimintaa. Dokumentit voivat olla muistiinpanoja, valokuvia, lasten töitä tai vaikkapa videoita yhteisestä tekemisestä. Dokumentoinnin tavoitteena on tuottaa tietoa esiopetusryhmän toiminnasta sekä kunkin lapsen kehittymisestä ja oppimisesta sekä ajattelusta ja mielenkiinnon kohteista. Dokumenttien avulla opettaja voi tehdä kunkin lapsen oppimista ja kehittymistä näkyväksi ja samalla motivoida lasta oppimaan.

Pedagoginen dokumentointi on osa opettajan ja muun henkilöstön työtä ja osa dokumentoinnista voi olla vain henkilöstön ammatilliseen käyttöön tarkoitettua. Lapset osallistuvat dokumentointiin taitojensa mukaan ja heitä ohjataan kokomaan dokumentteja itselleen merkityksellisistä asioista. Esiopetusryhmän yhdessä valitsemien ja lasten henkilökohtaisesti valitsemien dokumenttien avulla voidaan havainnollisesti kertoa esiopetuksen toiminnasta huoltajille. Näin myös huoltajat pääsevät osallistumaan toiminnan arviointiin, ideointiin ja kehittämiseen.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin avulla opettaja ja muu henkilöstö oppivat tuntemaan yksittäisiä lapsia, ymmärtämään heidän vuorovaikutussuhteitaan sekä lapsiryhmän ja henkilöstön vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on auttaa toteuttamaan esiopetusta lapsilähtöisesti. Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapsen kasvun ja oppimisen tuen (luku 5 Lapsen kasvun ja oppimisen tuki) sekä oppilashuollon (luku 6 Oppilashuolto) toteuttamisessa. Lapsen oppimissuunnitelma, tehostetun tuen oppimissuunnitelma sekä erityisen tuen piirissä olevien lasten henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma ovat osa esiopetuksen pedagogista dokumentointia. Dokumentoinnin avulla saatua tietoa käytetään toimintakulttuurin, oppimisympäristöjen, työtapojen ja arvioinnin käytäntöjen jatkuvassa kehittämisessä esiopetuksen tavoitteiden mukaiseksi.

Suunnitelmallinen dokumentointi kaksivuotisessa esiopetuksessa

- Havainnot ja valokuvat lapsista
- Havainnot ja valokuvat lasten vuorovaikutussuhteista ja leikistä
- Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma/Tehostetun tuen suunnitelma/HOJKS
- Motoriikan havainnointi 5v. ja tarvittaessa 6v.
- Kielellinen kartoitus
- Toiminnallinen matemaattinen kartoitus
- Lapsen itsearviointi
- Vuosisuunnitelma

Mikä tahansa dokumentointi ei ole pedagogista dokumentointia. Dokumentoinnin käyttötapa määrittää sen, onko kyseessä pedagoginen dokumentointi. Olleellista on se, miten saatua tietoa käytetään. Pedagogista dokumentointia hyödynnetään toiminnan suunnittelussa, arvioinnissa ja kehittämisessä sekä ryhmittelyjen muodostamisessa ja oppimisympäristön kehittämisessä.

Esiopetusyksiköissä on käytössä erilaisia toimintatapoja lapsen ja lapsiryhmän havainnointiin. Leikin, lasten vuorovaikutussuhteiden sekä aikuisen ja lasten toisilleen antamien roolien havainnoiminen on keskeistä. Erityisesti esiopetuksen aloittaneiden lasten osalta alkusyksystä kannattaa havainnoida lasten leikkiin sitoutumisen astetta. Onko sitoutuminen korkealla tai matalalla tasolla vai vaihtelee se. Leikin havainnoinnissa tulee kiinnittää huomiota myös epätasa-arvoa tuottavien tekijöiden tunnistamiseen ja esiin nostamiseen sekä ryhmän kaikkien jäsenten hyväksyntään ja toiminnan mielekkyyteen (Eerola-Pennanen & Turja 2017). Huomiota kiinnitetään esimerkiksi siihen, valitseeko tai päättääkö toinen lapsi usein toisen puolesta leikistä, kavereista tai leikkivälineistä. Säännöllisellä havainnoinnilla ja dokumentoinnilla havaitaan toistuvat toimintatavat ja pystytään puuttumaan ja ohjaamaan tilanne kaikkien lasten kannalta suotuisaan suuntaan. Jokainen tiimin jäsen kirjaa havaintojaan lapsen toiminnasta. Lasta koskevat asiakirjat säilytetään lukitussa paikassa. Kirjalliset dokumentit tulee huoltajan pyytäessä näyttää hänelle.

Kaksivuotisen esiopetuksen pedagogisen toiminnan dokumentoinnissa voidaan hyödyntää esimerkiksi kirjallista tai kuvallista dokumentointitapaa. Dokumentointia voidaan toteuttaa päivittäistasolla, projektikohtaisesti tai jatkumona toimintakauden ajan. Jotta dokumentoinnilla voidaan vahvistaa lasten osallisuutta ja toimijuutta, tulee dokumentointitapojen olla joustavia ja lasten mukaan muuttuvia. Dokumentointi on tapa työskennellä yhdessä lasten kanssa. Lasten kanssa voidaan keskustella miten eri tavoin he osaavat, voivat ja haluavat tuoda ajatuksiaan esiin. Kokemusten yhteinen jakaminen on tärkeää, koska se vahvistaa yhteisön kiinteyttä, tukee sosio-emotionaalista hyvinvointia ja jokaisen lapsen identiteettiä. (Lipponen, Kumpulainen & Hilppö 2013.) Lasten osallisuus tehdään näkyväksi lapsille ja heidän huoltajilleen keskustellen ja pedagogisen dokumentoinnin avulla. Lapsiryhmän toiminnalle asetetut tavoitteet ja pedagogiset menetelmät tuodaan huoltajien tiedoksi esim. huoneentaulun, kansion tai Päikky- viestien avulla.

4.3. Arviointi opetuksen ja oppimisen tukena

Arviointi on kiinteä osa esiopetusta[59]. Arvioinnilla on esiopetuksessa kaksi tehtävää: sen avulla suunnitellaan ja kehitetään opetusta sekä tuetaan kunkin lapsen hyvinvointia, kasvua ja oppimista. Arviointi on havainnoinnin, dokumentoinnin, arviointipäätelmien ja palautteen muodostama kokonaisuus, johon osallistuvat opettajien lisäksi muu esiopetuksen henkilöstö sekä lapset ja huoltajat.

Esiopetuksen tehtävänä on edistää yhteistyössä huoltajien kanssa lasten kehitys- ja oppimisedellytyksiä[60]. Tavoitteellisen ja lasten kehitystä tukevan opetuksen edellytyksenä on, että opettaja saa tietoa lasten aiemmista kasvu ympäristöistä, kehitymisestä ja oppimisesta sekä mielenkiinnon kohteista. Näitä tietoja voivat antaa lapsen huoltaja, aiemman varhaiskasvatuksen henkilöstö sekä lapsi itse. On tärkeää, että opettaja saa myös tietoa lapsen mahdollisesta tuesta ja tuen tarpeista esiopetusta edeltävästä varhaiskasvatuksesta. Esiopetuksen opettaja hyödyntää tietoja lapsen henkilökohtaisten tavoitteiden suunnittelussa yhteistyössä huoltajan ja lapsen kanssa. Suunnittelun apuna voidaan käyttää lapsikohtaista oppimissuunnitelmaa. Suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa otetaan huomioon, että opetussuunnitelman tavoitteet ovat opetukselle asetettuja tavoitteita, eikä esiopetuksessa ole yleisiä lapsille asetettuja osaamistavoitteita.

Opettaja ja lasta ohjaava muu henkilöstö seuraavat kunkin lapsen kehittymistä ja oppimista esiopetuksen aikana. Seuraamisen kohteena ovat lasten työskentely, käyttäytyminen ja heidän oppimisensa edistyminen eri tiedon- ja taidonaloilla[61]. Seuraaminen perustuu jatkuvaan havainnointiin sekä monipuoliseen dokumentointiin. Lasten tekemät työt ja kertomat kokemukset ovat osa havainnointia ja dokumentointia. Myös huoltajan havainnot lapsensa oppimisesta ja hyvinvoinnista ovat arvokkaita. Kootun seurantatiedon ja sen perustalta tehtyjen

arviointipäätelmien pohjalta opettaja kehittää opetusta ja oppimisympäristöjä sekä lasten mahdollisesti saamaa tukea.

Opettaja ja lasta ohjaava muu henkilöstö antavat lapsille päivittäin rohkaisevaa ja kannustavaa palautetta lasten vahvuuksista ja kehittämisalueista. Koottua dokumentaatiota käytetään niin, että kukin lapsi voi havaita edistymistään. Tämä rakentaa lasten myönteistä käsitystä itsestään oppijana. On tärkeää, että huoltajat saavat usein palautetta lapsensa työskentelystä, käyttäytymisestä ja oppimisen edistymisestä, jotta he voivat osaltaan tukea lastaan[62].

Esiopetuksessa kehitetään lasten edellytyksiä itsearviointiin[63]. Lapsia rohkaistaan kuvaamaan, mistä he esiopetuksessa pitävät, missä he ovat omasta mielestään onnistuneet ja mitä he haluaisivat opetella jatkossa. Opettaja ohjaa lapsia myös pohtimaan yhteisen toiminnan onnistumista. Lasten oppimisen polun aikana vähitellen kehittyvä itsearviointitaito on osa oppimisen taitoja.

On tärkeää, että tarpeelliset tiedot kunkin lapsen esiopetuksen aikaisesta työskentelystä sekä kasvun ja oppimisen etenemisestä ovat perusopetuksen opettajan käytettävissä lapsen siirtyessä ensimmäiselle luokalle. Tämä varmistetaan esiopetuksen ja koulun henkilöstön sekä huoltajien ja lasten yhteistyöllä. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää esiopetuksen aikana koottuja kunkin lapsen etenemistä kuvaavia dokumentteja sekä lapsikohtaista oppimissuunnitelmaa tai HOJKSia. Kokeilukunta vastaa toimivien siirtymävaiheen käytäntöjen luomisesta (tarkemmin luvussa 3.3 Yhteistyö kaksivuotisen esiopetuksen aikana ja siirtymävaiheissa). Tietojen siirrossa noudatetaan voimassa olevia säännöksiä.

Opettajat käyttävät lasten kasvun ja oppimisen seurannasta saamaansa arviointitietoa ja dokumentaatiota pedagogisessa suunnittelussa ja opetuksen uudelleen suuntaamisessa. Lapsilta ja huoltajilta saatu palaute otetaan huomioon toiminnan kehittämisessä.

Lapsille voidaan antaa molempien lukuvuosien päätteeksi kaksivuotisen esiopetuksen osallistumistodistus[64]. Todistus annetaan huoltajan sitä pyytäessä. Todistukseen merkitään todistuksen, kokeilukunnan, koulun/päiväkodin ja lapsen nimet sekä lapsen henkilötunnus ja todistuksen antamispäivä. Lisäksi todistukseen merkitään, että todistus on Opetushallituksen 5.2.2021 hyväksymien kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluopetussuunnitelman perusteiden mukainen. Todistus voi sisältää yleiskuvauksen toteutuneesta esiopetuksesta. Todistukseen ei merkitä lapsen persoonaan, oppimisen etenemiseen tai lapsen toimintaan liittyviä kuvauksia.

Toiminnan arviointi ja kehittäminen kokeilun aikana

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun toteutumista seurataan ja arvioidaan kansallisesti ja paikallisesti. Kokeilukunnan tulee osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin kokeilulainsäädännön mukaisesti [65]. Ulkopuolisen seurannan ja tutkimuksen lisäksi kokeilukuntien tulee itse arvioida kaksivuotista esiopetusta[66]. Kaksivuotisen esiopetuksen järjestämisessä on kyse kansallisesti merkityksellisestä kokeilusta, joten oman toiminnan tavoitteellinen arviointi ja kehittäminen on osa kokeilua ja edellyttää suunnittelua ja johtamista heti kokeilun alusta. Kokeilukunta vastaa siitä, millaisia toiminnan arvioinnin ja henkilöstön itsearvioinnin menetelmiä kokeilun aikana käytetään. Arvioinnin tavoitteena on tuottaa tietoa esiopetuksen toteutuneesta laadusta, kokeilun onnistumisesta ja kaksivuotiseen esiopetukseen liittyvistä kehittämisestä kohteista.

[59] Perusopetuslaki 22 § 2 mom. (628/1998); Perusopetusasetus 14 § 2 mom. (852/1998)

[60] Valtioneuvoston asetus 5 § (422/2012)

[61] Perusopetuslaki 22 § 1 mom. (628/1998)

[62] Perusopetusasetus 10 § 1 mom. (852/1998)

[63] Perusopetuslaki 22 § 1 mom. (628/1998)

[64] Perusopetuslaki 22 § 2 mom. (628/1998)

[65] Laki kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta 10§ 1 mom. (1046/2020)

Jokaiselle lapselle laaditaan esiopetuksen oppimissuunnitelma. Ennen esiopetuksen alkamista jo varhaiskasvatuksessa olevien lasten osalta sen täyttäminen aloitetaan varhaiskasvatuksessa ja se toimii tiedonsiirron välineenä esiopetukseen. Lapsen oppimissuunnitelmassa yhdistyvät lapsen, huoltajien ja henkilöstön näkemykset. Suunnitelma laaditaan esiopetuksen ensimmäisenä vuonna syksyllä ja sitä arvioidaan vähintään puolen vuoden kuluttua sekä jatkossa kahdesti vuodessa yhdessä huoltajien kanssa. Pedagogista dokumentointia hyödynnetään suunnitelman arvioinnissa. Oppimissuunnitelman laatimisessa hyödynnetään lapsen yksilöllisiä vahvuuksia ja pohditaan, miten ne voidaan huomioida lapsen ja koko ryhmän näkökulmasta. Lapsen vahvuuksien tunnistamisessa hyödynnetään henkilöstön havaintoja, kartoitusten tuloksia, pedagogista dokumentointia sekä lapsen ja huoltajien näkemystä. Lapsen osallistuminen oman oppimissuunnitelman laatimiseen sovitaan ryhmän henkilöstön kesken. Lapselta voidaan selvittää eri tavoin esimerkiksi hänelle mieluista tekemistä tai toiveita omalle oppimiselle tai ympäristölle. Lapsi voi myös osallistua keskusteluun soveltuvin osin.

Esiopetusvuoden alussa varhaiskasvatuksen opettaja tekee yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan (veo) kanssa esiopetusryhmälle **kielellisen alkukartoituksen**. Kielellinen alkukartoitus tehdään yksilöllisesti jokaisen lapsen kanssa. Kartoituksen tekemistä on ohjeistettu tarkemmin kartoitus-lomakkeen alussa. Kokeilun aikana kehitetään **toiminnallista matemaattista alkukartoitusta** kaksivuotisen esiopetuksen tavoitteiden pohjalta. Toiminnallinen matemaattinen kartoitus tehdään syksyllä ensimmäisen esiopetusvuoden aikana. Matemaattinen kartoitus tehdään tarvittavin osin toisen esiopetusvuoden alussa. Lisäksi syyslukukauden aikana tehdään **tarvittaessa motoristen taitojen arviointi**. Skidireili- kartoitusta voi käyttää soveltaen tai tarvittavin osin. Kartoituksen asiat tulee kuitenkin havainnoida erilaisissa tilanteissa. Varhaiskasvatuksen opettaja arvioi yhdessä veon kanssa lasten tuen tarpeita ja suunnittelee esiopetuksen toimintaa alkukartoitusten pohjalta. Esiopetuksen aikana lapsen kanssa harjoitellaan tunne- ja vuorovaikutustaitojen sekä arjen ja oppimiaan oppimisen taitojen **itsearviointia**. Itsearviointia tehtäessä lapsi pohtii ja arvioi omaa osaamistaan sekä harjoiteltavia asioita ja harjoittelee itsearviointia yhdessä opettajan kanssa.

Esiopetuksen arviointi perustuu kaksivuotisen esiopetuksen yleisiin tavoitteisiin sekä lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmassa asetettuihin tavoitteisiin. Kartoitukset, lasten mielenkiinnon kohteet ja kaksivuotisen esiopetuksen tavoitteet ohjaavat toiminnan ja oppimisympäristön suunnittelua. Lasten mielenkiinnon kohteista saadaan tietoa erityisesti havainnoinnin, keskustelun ja dokumentoinnin avulla.

Yksiköissä tehdään vuosittain pedagoginen toimintasuunnitelma, vuosisuunnitelma, joka on laadittu Nokian kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelman ja varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta työvälineeksi yksikkö- ja ryhmäkohtaiseen suunnitteluun. Pedagoginen vuosisuunnitelma konkretisoi esiopetuksen kokeiluopetussuunnitelman tavoitteita. Toimintasuunnitelma on pedagogisen johtamisen väline organisaation eri tasoille. Se rakentuu yksikön suunnitelmasta, esiopetusryhmän vuosisuunnitelmasta ja arviointiosasta sekä tiimisopimuksesta. Toimintasuunnitelmaan kirjataan muun muassa yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvon edistämisen toimenpiteet, huoltajien osallisuus esiopetuksen suunnittelussa ja arvioinnissa sekä kehittämisen painopistealueet. Henkilöstö arvioi ja kehittää pedagogista toimintasuunnitelmaa säännöllisesti mm. pedagogisessa ohjausryhmässä, omassa tiimissä ja kehittämisilloissa/- päivissä.

Lasten osallisuus arviointiin ja kehittämiseen toteutetaan kuuntelemalla lasten toiveita ja aloitteita, selvittämällä heidän näkemyksiään, hyödyntäen pedagogista dokumentointia sekä pelaamalla lasten laatupeliä.

Tiimisopimus tehdään keväällä tai seuraavan toimintakauden tiimin selvittyä. Tiimin aloituskeskustelun tavoitteena on varmistaa hyvä alku ryhmän toiminnalle, luoda pelisäännöt ja muodostaa yhteisiä näkemyksiä tiimin jäsenten välille.

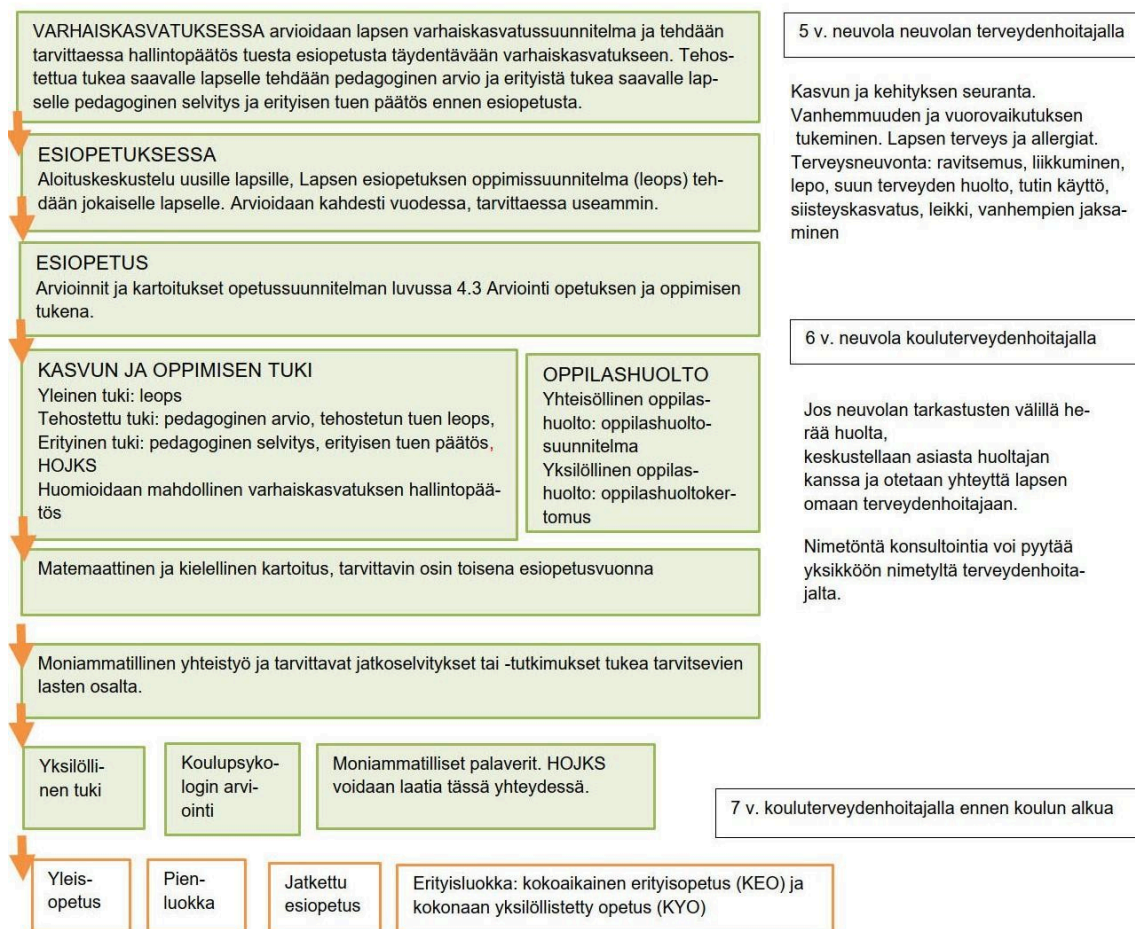
Ryhmän vuosisuunnitelma laaditaan esiopetussuunnitelman ja lasten oppimissuunnitelmien pohjalta. Suunnitelmaan kirjataan lasten oppimissuunnitelmista konkreettiset toimenpiteet lasten varhaiskasvatuksen toteuttamiselle ja esiopetuksen oppimisympäristölle. Opettaja vastaa suunnitelman laatimisesta yhdessä tiimin kanssa ja kutsuu veon mukaan laatimiseen, jos ryhmän lapsilla on tuen tarvetta. Ryhmävasu on työväline, jota arvioidaan ja päivitetään säännöllisesti havainnoinnin, itsearvioinnin ja palautteen perusteella tiimipalaverissa.

Vuosisuunnitelma käydään läpi syys-lokakuussa varhaiskasvatusyksikön johtajan ja -erityisopettajan kanssa ja sen keskeisistä tavoitteista kerrotaan huoltajille. Yksikön johtaja ja veo tutustuvat vuosisuunnitelmaan ennalta sekä nostavat asioita tai kysymyksiä yhteiseen keskusteluun. Tiimi käy arviointikeskustelun yksikön johtajan ja veon kanssa kevään aikana.

Pedagogisen toimintasuunnitelman ja lasten esiopetuksen oppimissuunnitelmien arvioinnin lisäksi yksikössä toteutetaan esiopetuksen toiminnan monitahoista arviointia varhaiskasvatussuunnitelman luvussa 7. kuvatuin toimintatavoin.

Kaksivuotisen esiopetuksen päättyessä lapselle annetaan Nokian kaupungin todistus osallistumisesta esiopetukseen. Huoltajan pyytäessä lapselle annetaan Opetushallituksen määräyksen mukainen virallinen esiopetuksen osallistumistodistus. Lisäksi voidaan antaa UNICEFIN kympin todistus esiopetusvuosien päätteeksi. Todistuksen antamisen aikoihin ryhmässä voidaan käsitellä lasten oikeuksia esimerkiksi oppimisoikeuden, ryhmään kuulumisen ja jokaisen yksilön ainutlaatuisuuden merkitystä.

ARVIOINTI JA TUEN JATKUMO KAKSIVUOTISESSA ESIOPETUKSESSA

Kuva 2. Arvioinnin ja tuen jatkumo kaksivuotisessa esiopetuksessa

4.4. Oppimisenalueet kaksivuotisessa esiopetuksessa

Oppimisenalueet muodostuvat eri tiedon- ja taidonaloihin liittyvistä, esiopetuksen kannalta oleellisista opetuksen tavoitteista. Vaikka oppimisen alueita muodostettaessa on otettu huomioon laaja-alaisen osaamisen tavoitteet, on tärkeää, että opettaja ottaa ne huomioon opetusta suunnitellessaan. Oppimisen alueiden tavoitteet ovat opettajan työtä ohjaavia tavoitteita. Lasten eheän päivän ja oppimisen jatkumon varmistamiseksi on tärkeää, että koko henkilöstö tuntee oppimisen alueiden tavoitteet ja muut luvussa 4 (Oppimisenalueet kaksivuotisessa esiopetuksessa) määritellyt opetuksen tavoitteet.

Tässä luvussa kuvatut oppimisenalueet on ryhmitelty viideksi kokonaisuudeksi.

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn

Kuhunkin kokonaisuuteen on koottu tavoitteita, joilla on toisiinsa liittyviä opetuksellisia ja kasvatuksellisia tehtäviä. Eheytetyn opetuksen periaatteiden mukaisesti opettaja yhdistelee eri oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä pedagogisesti tarkoituksenmukaisella tavalla esiopetuksen oppimiskokonaisuuksia suunnitellessaan.

Oppimisen alueiden rinnalla toinen opetuksen suunnittelun ja toteuttamisen kannalta tärkeä tekijä ovat lasten mielenkiinnon kohteet. Tietoa lasten mielenkiinnon kohteista saa muun muassa havainnoimalla lasten toimintaa sekä keskustelemalla lasten ja heidän huoltajiensa kanssa. Myös lasten aiemman varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on tietoa lasten kiinnostuksen aiheista. Opettaja käyttää koottua tietoa lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja lasten oppimisen yksilöllisessä tukemisessa. Lasten mielenkiinnon kohteet muuttuvat ja vaihtuvat esiopetuksen kuluessa, joten havainnointi ja yhteinen keskustelu ovat tärkeitä koko esiopetuksen ajan.

Lasten mielenkiinnon kohteiden huomioiminen on osa lapsilähtöistä esiopetusta. Kiinnostavien asioiden ja teemojen opettelu motivoi lapsia oppimaan ja iloitsemaan oppimastaan. Samalla lapset saavat kokemuksia siitä, että heidän ajatuksensa ovat tärkeitä. Opettajan tehtävä on myös ohjata lapsia kokeilemaan ja opettelemaan uusia tietoja ja taitoja oppimisen alueiden mukaisesti. Lasten kanssa tutustutaan oppimisen alueiden sisältöön ja jutellaan siitä, mitä ne tarkoittavat.

Esiopetus on eheytettyä opetusta, joka toteutetaan oppimiskokonaisuuksina. Oppimiskokonaisuuksien kesto ja toteutustapa vaihtelevat valitun aihepiirin, tilanteen ja lasten oppimisen etenemisen mukaan. Lapset osallistuvat oppimiskokonaisuuksien suunnitteluun ja toteutumisen arviointiin opettajan ohjauksessa kehittyvien taitojensa puitteissa. On tärkeää, että jokaisella lapsella on mahdollisuus oppia ja työskennellä omaan tahtiinsa sekä kehittää taitojaan vuorovaikutuksessa toisten lasten, opettajan ja muun henkilöstön kanssa monipuolisissa oppimisympäristöissä. Oppimiskokonaisuuksien tehtävä on tarjota lapsille uusia ja innostavia oppimiskokemuksia sekä mahdollisuuksia työskennellä kullekin lapselle sopivia oppimisen haasteita sisältävien tehtävien parissa. Opetuksessa otetaan huomioon lasten erilaiset tuen tarpeet ja annetaan lapsille riittävästi tukea heti tuen tarpeen ilmetessä.

4.4.1. Kielten rikas maailma

Esiopetusiässä kielestä tulee yhä vahvemmin lasten ajattelun, ilmaisun ja vuorovaikutuksen sekä oppimisen että tiedonhankinnan väline, jonka avulla he jäsentävät arkeaan ja rakentavat maailmankuvaansa. Kieli antaa lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kaksivuotisessa esiopetuksessa olevien lasten kielelliset taidot ja valmiudet vaihtelevat paljon. Opetusta eriyttämällä tarjotaan jokaiselle lapselle sopivia haasteita ja uuden oppimisen iloa. Esiopetuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin sekä tekstien tuottamiseen

ja tulkitsemiseen. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.6 Laaja-alainen osaaminen). Lisäksi se on yhteydessä seuraaviin laaja-alaisen osaamisen alueisiin: ajattelu ja oppiminen, kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen. Esiopetuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan. Myönteinen palaute on tärkeää oppimisen ja motivaation kannalta.

Esiopetuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään esiopetuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kielelliseen ja kulttuuriseen moninaisuuteen liittyviä tarkentavia näkökulmia esiopetuksessa käsitellään luvussa 4.5 (Kielelliseen ja kulttuuriseen moninaisuuteen liittyviä tarkentavia näkökulmia).

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Lasten kielelliset identiteetit** (kuvio 1) kehittyvät, kun heitä ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Vuorovaikutus- taidot	Kielen ymmärtämisen taidot	Puheen tuottamisen taidot	Kielen käyttötaidot	Kielellinen muisti ja sanavaranto	Kieli- tietoisuus
Kehittyvät kielelliset identiteetit					

Kuvio 1. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet esiopetuksessa.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa jokaisen lapsen **kielellisten taitojen ja valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä.

Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen kieli- ja tekstiympäristö. Lapsille tulee olla tarjolla monipuolista kuunneltavaa, luettavaa ja katseltavaa. Opetuksessa käytetään erilaisia tekstejä kuten lastenkirjallisuutta, lasten tietokirjoja, lehtiä, verkkotekstejä ja äänikirjoja. Lapsille luetaan ja kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaidon kehittymistä tukee se, että esiopetuksessa laajan tekstikäsitteilyksen mukaisesti puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä. Oppimisympäristöt suunnitellaan niin, että niissä on lapsille runsaasti mahdollisuuksia havainnoida ja tutkia kieltä; lukea, puhua ja kirjoittaa sekä laajentaa sanavarantoaan. Lapsia ohjataan tarkoituksenmukaiseen kynäotteeseen ja näppäintaitoihin.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Vuorovaikutustaitoja vahvistavat lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja se, että heidän aloitteisiinsa vastataan. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan rohkaisemalla lapsia vuorovaikutukseen toisten lasten ja henkilöstön kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan kysymistä, pyytämistä, neuvottelemista ja toimimista erilaisissa tilanteissa. Opetuksessa voidaan käyttää erilaisia toiminnallisia menetelmiä kuten draamaa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen, keskusteleminen ja erityyppisten tekstien käsittely tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa esiopetuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Puheen tuottamisen taitoja vahvistetaan ohjaamalla kertovaan puheeseen ja keskusteluun eri tilanteissa. Yhteisissä keskusteluissa lapset kehittävät taitojaan kysyä, päätellä ja arvioida kuulemaansa. Opetuksessa voidaan harjoitella keskittyntä kuuntelua ja vuorottelua sekä intonaatiota, puheen sujuvuutta ja ymmärrettävyyttä.

Lasten **kielen käyttötaitoja** vahvistetaan tarkastelemalla kielen käyttämistä eri tilanteissa. Erilaisiin teksteihin tutustumalla tuetaan kielen käyttötaitojen kehittymistä sekä puhutun ja kirjoitetun kielen erojen havaitsemista. Lapsia ohjataan kertomaan, kuvailemaan ja selittämään sekä ilmaisemaan mielipiteensä ja eläytymään erilaisiin teksteihin.

Lasten **kielellisen muistin ja sanavarannon** kehitystä tuetaan esimerkiksi loruilla ja laululeikeillä, kielellä leikkelyllä, nimeämisellä sekä käyttämällä erilaisia kuvaavia sanoja ja uusia käsitteitä. Erilaisten tekstien lukeminen, tarinoiden kerronta ja yhteinen keskustelu luetun pohjalta auttavat lapsia ymmärtämään lukemisen merkitystä mikä edistää oppimismotivaatiota. Opettajan mallintamisen ja erilaisten harjoitusten avulla lapset saavat kokemuksia siitä, miten puheen voi muuttaa kirjoitetuksi kieleksi ja kirjoitetun kielen puheeksi.

Lähiympäristön eri kielten ja lapsen oman kielenkäytön havainnointi tukee **kielitietoisuuden kehittymistä**. Opettajan tehtävänä on lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Lasten huomiota suunnataan sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten äänteisiin, kirjaimiin, tavuihin ja sanoihin. Lapsia ohjataan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti. Lapsia innostetaan yhdessä ja omatoimisesti tunnistamaan ja tuottamaan eri tavoin kirjaimia, sanoja ja tekstejä taitojensa ja mielenkiintonsa mukaisesti heille mielekkäissä asiayhteyksissä. Heitä kannustetaan ilmaisemaan itseään ja tuomaan ajatteluaan näkyväksi tuottamalla omia puhuttuja, kirjoitettuja ja audiovisuaalisia tekstejä. Tekstien tuottamisessa hyödynnetään käsin kirjoittamisen lisäksi digitaalista tekstinkäsittelyä. Opetuksessa voidaan käyttää esimerkiksi erikielisiä lauluja, leikkejä ja viittomia.

4.4.2. Ilmaisun monet muodot

Lasten oppimisedellytykset, sosiaaliset- ja vuorovaikutustaidot ja myönteinen minäkuva vahvistuvat, kun he saavat valmiuksia ympäröivän maailman jäsentämiseen. Nämä valmiudet kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja ilmaisevat itseään ja maailmaa erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Eri ilmaisutavoissa toteutuvat hahmottamisen, tekemisen ja tulkinnan vaiheet.

Esiopetuksessa jokaisella lapsella tulee olla mahdollisuus taiteellisiin elämyksiin, kokemuksiin ja omaan ilmaisuun. Ilmaisun eri muodot tuovat näkyväksi lapsen ajattelua, tunteita sekä tapaa nähdä ja kokea maailmaa. Harjoittelu tukee hyvinvointia sekä lasten keskittymiskyvyn, vuorovaikutus-, ongelmanratkaisu- ja itsesäätelytaitojen kehittymistä. Ilmaisun eri muotojen harjoittelu vahvistavaa lasten kuuntelemisen, tavoitteellisen toiminnan ja vertaispalautteen taitoja. Eriyistä huomiota kiinnitetään pienimpien lasten ilmaisutaitojen vahvistamiseen. Samalla heidän mahdollisuutensa osallistua ja tulla kuulluksi vahvistuvat.

Esiopetuksen tehtävä on kehittää lasten ilmaisua **musiikillisen, kuvataiteellisen, käsitöiden sekä suullisen ja kehollisen ilmaisun** perustaitoja harjoittelemalla. Kulttuurin ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä monilukutaidon kehittymistä. Eri ilmaisumuotojen käyttö esiopetuksen arjessa ja juhlissa tarjoaa mahdollisuuksia tuoda esille kulttuurista moninaisuutta ja iloita siitä.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksessa lapsia rohkaistaan ja ohjataan käyttämään ilmaisun eri muotoja. Opetus suunnitellaan niin, että lapset saavat elämyksiä taiteesta sekä kokemuksia luovasta prosessista ja siihen kuuluvasta suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin kokonaisuudesta. Toiminnan lähtökohtana ovat lasten aistimukset, havainnot ja kokemukset. Lapsia kannustetaan kertomaan ideoistaan, työskentelystään ja niihin liittyvistä erilaisista kokemuksista. Toiminnan tuotoksia tarkastellaan yhdessä, ja yhteinen tekeminen näkyy oppimisympäristöissä. Lasten ilmaisussa ja työskentelyn dokumentoinnissa käytetään monipuolisesti erilaisia materiaaleja ja välineitä. Opetuksessa hyödynnetään monipuolisesti eri oppimisympäristöjä ja lähiseudun kulttuuritarjontaa. Taiteen, kulttuurin ja eri ilmaisun muotojen harjoittelu ja kokeilut edellyttävät esiopetuksen toimintakulttuurin systemaattista kehittämistä.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Esiopetuksen **musiikillinen toiminta** on monipuolista ja moniaistista, ja sen tavoitteena on vahvistaa lasten kiinnostusta ja omakohtaista suhdetta musiikkiin. Lapsille tarjotaan kokemuksia laulun, tanssin, liikkeen, soiton ja oman musiikin luomisen avulla. Heidän kanssaan opetellaan lauluja ja tutustutaan monipuolisesti eri musiikkityyleihin ja soittimiin. Musiikilla leikitään, kokeillaan ja improvisoidaan. Lasten kanssa havainnoidaan äänen tasoa, kestoja, voimaa ja sointivärejä musiikillisessa toiminnassa. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Opetus tarjoaa lapsille kokemuksia erilaisista tavoista tehdä musiikkia yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteista.

Esiopetuksessa harjoitellaan monimateriaalisten **käsitöiden tekemistä** ja erilaisten työvälineiden käyttöä. Lapsia innostetaan käsitöiden tekemiseen, jolla vahvistetaan heidän suhdettaan käsityökulttuuriin ja myönteisiä osallisuuden kokemuksiaan. Lasten kanssa kokeillaan sekä kovien (esim. kivi, puu, metalli) että pehmeiden (esim. villa, sammal, kangas) materiaalien käyttöä ja opetellaan niiden käsittelyssä tarvittavia tekniikoita ja perustaitoja. Lapsia rohkaistaan suunnittelemaan ja toteuttamaan erilaisia käsitöitä mielikuvituksensa, kiinnostuksen kohteidensa ja omien taitojensa puitteissa yhdessä toisten kanssa. Lapset suunnittelevat ja valmistavat aikuisten tuen avulla loogisesti eteneviä, pienten lasten osaamistasolle suhteutettuja, pitempiketoisia käsityöprosesseja. Työskentelyssä hyödynnetään paikallisia tai lapsiryhmän taustoihin liittyviä käsityöperinteitä sekä kierrätysmateriaaleja.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Esiopetuksessa tuetaan lasten **kuvallisen ajattelun ja kuvailmaisun** kehittymistä tekemällä, tulkitsemalla ja arvioimalla erilaisia kuvia. Opeteltava asia suunnitellaan lasten kokemusmaailmasta ja kiinnostuksen kohteista lähtien. Lapsia rohkaistaan kokeilemaan erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja. Kuvan tekemisen taitoja harjoitellaan moniaistisesti esimerkiksi maalaamalla, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tuottamiensa kuvien lisäksi taideteoksia, median kuvia, esineiden muotoilua sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Lapsia rohkaistaan **suulliseen ja keholliseen ilmaisuun** monipuolisten harjoitusten ja leikin avulla. Tavoitteena on, että lapset saavat kokemuksia siitä, miten kielellä, äänellä ja keholla voidaan leikkiä ja kehittää vuorovaikutus- ja ilmaisun taitoja monipuolisesti. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstitään yhdessä ilmaisun ja vuorovaikutuksen keinoin. Opetuksessa hyödynnetään esimerkiksi toimintaan sopivia loruja, runoja, satuja, kertomuksia, näytelmiä sekä muuta kirjallisuutta. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhdessä suunnitellusta prosessista ja yhteisestä esittämisestä. Ilmaisumuotoina voidaan käyttää esimerkiksi draamatoimintaa, sanataidetta, tanssia ja sirkusta.

4.4.3. Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän kasvaessaan. Kodin arvojen, katsomusten, perinteiden ja toimintamallien lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa lasten valmiuksia toimia yhteiskunnassa ja ymmärtää moninaisuutta. Aihetta lähestytään **historiallisesta** ja **yhteiskunnallisesta** sekä **etiikan** ja **katsomusten** näkökulmista. Lähiyhteisön menneisyyttä sekä ajankohtaisia asioita pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa yhteiskunnallisiin asioihin. Arjen eettisten valintojen pohdinta sekä omien tunteiden kehittäminen ja rakentavan vuoropuhelun harjoittelu vahvistavat lasten vuorovaikutustaitoja. Tutustuminen lähiyhteisön tapoihin sekä uskontoihin ja muihin katsomuksiin yhdessä kokonaisuuden muiden tavoitteiden kanssa tukee lasten kulttuurisen osaamisen, vuorovaikutuksen ja ilmaisun kehittymistä sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista. Opetuksessa toimitaan yhteistyössä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Asioita on tärkeä käsitellä niin, että lapset voivat tuntea olonsa hyväksytyksi ja turvalliseksi.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Tavoitteena on edistää lasten mielenkiintoa yhteiskunnan, erityisesti lähiyhteisön toimintaan ja vahvistaa heidän osallisuuttaan toimintaympäristössään. Lapsia ohjataan havainnoimaan nykyisyyden ilmiöitä ja heille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin sekä pohtia tulevaisuutta. Opetetaan valmiuksia lähde- ja mediakriittisyyteen sekä digiturvataitoja. Opetuksessa tuetaan lasten eettisen ajattelun ja toiminnan taitoja sekä tunnetaitojen kehittymistä. Lapset tutustuvat opettajan johdolla niin omaan kuin muihinkin lapsiryhmässä tai lähiyhteisössä edustettuina oleviin uskontoihin ja katsomuksiin sekä niihin liittyviin tapoihin ja perinteisiin. Lapsia rohkaistaan kysymään ja heidän pohdinnoilleen ja ihmettelylle annetaan tilaa. Kokonaisuuden työtapoina korostuvat keskustelut sekä erilaiset eläytymisen mahdollistavat menetelmät.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Lasten kanssa tutustutaan johonkin lähiympäristön henkilöön tai kohteeseen **historiallisesta** näkökulmasta. Aiheita lähestytään havainnollisesti ja moniaistisesti eri ilmaisutapoja hyödyntäen. Lisäksi opetuksessa voidaan käsitellä lapsia kiinnostavia muita historiallisia tapahtumia, henkilöitä, kulttuureja ja kulttuuriperintöä. Tiedon lähteenä voidaan käyttää lähiyhteisön jäseniä, esineistöä ja ympäristöä sekä hyödyntää lasten huoltajien ja isovanhempien asiantuntemusta omasta kulttuuriperinnöstään. Opetuksessa voidaan tutustua myös erilaisiin juhlaperinteisiin, kansanperinteen tarinoihin, perinneleikkeihin ja vanhoihin lauluihin.

Lasten kiinnostusta **yhteiskunnallisiin** asioihin herätetään keskustelemalla heitä kiinnostavista lähiyhteisön ja yhteiskunnan ajankohtaisista asioista. Lasten kanssa tutustutaan mediaan ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Mediatarjonnan sisältöä ja todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Opetuksessa tutustutaan lasten oikeuksiin hyödyntäen YK:n yleissopimusta lapsen oikeuksista. Lasten kanssa laaditaan ja kehitetään esiopetusryhmän sääntöjä. Samalla autetaan lapsia ymmärtämään, että yhteisön säännöt ovat ihmisten luomia sopimuksia. Lapsille tarjotaan osallistumisen ja vaikuttamisen kokemuksia lähiympäristössään.

Esiopetukseen sisältyy koko ryhmälle yhteistä **eettistä kasvatusta**. Kasvatus liitetään lasten kokemuksiin ja erilaisiin arjen tilanteisiin, joihin liittyy tunteita ja eettisiä valintoja. Lapsia ohjataan tunnistamaan tunteitaan, toimimaan ystävällisesti ja vastuullisesti sekä ratkaisemaan rakentavasti lasten keskinäisiä ristiriitatilanteita. Lasten kanssa pohditaan ystävyyttä ja toisten kunnioittamista, ilon ja pelon aiheita, sukupuoleen liittyviä oletuksia sekä oikean ja väärän erottamista. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Yhteisten keskustelujen lisäksi luontevia tapoja eettiseen kasvatukseen antavat esimerkiksi roolileikit sekä sadut ja median sisällöt. Opetuksessa voidaan hyödyntää sosiaalisia taitoja ja tunnetaitoja kehittäviä opetusohjelmia ja materiaaleja.

Esiopetuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä ja lähiympäristössä läsnä olevat uskonnot ja katsomukset. Uskonnotuutta tarkastellaan esiopetuksessa muiden katsomusten rinnalla. Katsomuskasvatus liitetään tapakulttuuriin sekä vuodenkiertoon ja elämänkaareen liittyviin juhliin, joilla on uskonnollista tai katsomuksellista merkitystä. Tavoitteena on auttaa lapsia ymmärtämään ja kunnioittamaan sekä omia että toisten lasten ja perheiden erilaisia katsomuksellisia perinteitä sekä niihin liittyviä tapoja ja käsityksiä. Lapsia rohkaistaan erilaisten elämänkysymysten pohdintaan yhdessä toisten kanssa ja heille tarjotaan mahdollisuuksia ihmetellä elämänkysymyksiä esimerkiksi leikkien, keskustellen ja luovasti itseään ilmaisten. Katsomuskasvatus antaa lapsille välineitä ymmärtää uskontoihin ja katsomuksiin liittyviä käsitteitä ja kysymyksiä sekä valmiuksia rakentaa omaa kulttuurista ja katsomuksellista identiteettiään. Opetuksessa hyödynnetään esimerkiksi vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia.

4.4.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni

Lasten toimintaympäristö - lähiluonto ja rakennettu ympäristö sekä muut esiopetuksen oppimisympäristöt - tarjoavat runsaasti aineksia lasten oppimiselle. Matemaattisten taitojen tukemisessa sekä teknologia- ja ympäristökasvatuksessa on keskeistä lasten omien havaintojen ja toiminnan sekä esiopetuksessa syntyvien tilanteiden hyödyntäminen ohjauksessa. Matemaattinen toiminta kehittää lapsen taitoja monipuolisesti. Lasten ympäristöä koskevien ja matemaattisten havaintojen arvostaminen sekä niiden edelleen rikastaminen ja jäsentäminen tukevat lapsia kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Kehittyvä taito havainnoida ympäristön ilmiöitä sekä ymmärtää ja käyttää erilaisia käsitteitä tukee matemaattista ajattelua ja edistää myös muiden taitojen oppimista. Esiopetuksen tehtävänä on tukea lasten matemaattisen ajattelun kehittymistä ja kiinnostusta matematiikkaan. Tehtävänä on myös vahvistaa lasten luonnontuntemusta ja luontosuhdetta sekä tutustua arjen teknologiaan. Esiopetuksessa tutustutaan tutkivaan oppimiseen havainnoimalla ja tutkimalla ympäristöä sekä kokeilemalla ja pääättelemällä.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Esiopetuksessa tuetaan lasten matemaattisen ajattelun kehittymistä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota ympäristössä ilmeneviin matemaattisiin piirteisiin ja tehdään arjen matemaattista ajattelua näkyväksi. Opetus ja toiminta luo mahdollisuuksia luvun, muutoksen, geometristen käsitteiden sekä avaruudellisen hahmottamisen ja mittaamistaitojen kehittymiselle. Opetuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa sekä tukea kaikkien lasten matemaattisia valmiuksia.

Opetuksessa havainnoidaan luontoa. Lasten ympäristöherkkyyden ja luontosuhteen kehittymistä tuetaan tarjoamalla lapsille kokemuksia luonnossa liikkumisesta sekä sen tutkimisesta. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa sekä kokeilemaan ja keksimään ja perustelemaan omia ratkaisuja.

Tutkiva toiminta ja oppiminen ovat keskeisessä roolissa matemaattisten taitojen opettelussa sekä ympäristö- ja teknologiakasvatuksessa. Lapset opettelevat vertailemaan, luokittelemaan sekä järjestämään havaintojen tai mittausten pohjalta saatuja tietoja. Heitä rohkaistaan tekemään päätelmiä ja keksimään ratkaisuja arjen ongelmiin sekä kokeilemaan ratkaisuja. Opetuksessa harjoitellaan dokumentointia eri välinein sekä esittämään tuloksia eri tavoin.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Matemaattisten taitojen perusta rakentuu jo ennen kouluikää. Lapsen matemaattinen ajattelu kehittyy, kun lapsi oppii tarkastelemaan ympäristöään ja toimintaa matemaattisista näkökulmista. Lapsia kannustetaan kehittämään **matemaattisia taitojaan ja matemaattista ajatteluaan** toiminnallisesti, leikkien erilaisissa oppimisympäristöissä ja arjen tilanteissa. Opetuksessa tutustutaan matematiikkaan ja sen osa-alueisiin ja peruskäsitteisiin havainnollisesti ja yhdessä toimien.

Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan erilaisissa arjen tilanteissa opettajan mallintamisen ja kielellistämisen avulla. Lapsia innostetaan jakamaan toisilleen havaintojaan ja syventämään sitä kautta yhteistä ajattelua, ongelmanratkaisutaitoja ja toimintaa. Toiminta suunnitellaan niin, että se tarjoaa lapselle mahdollisuuksia opetella ja käyttää matemaattisia käsitteitä, luokitella, vertailla, asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia. Opetukseen kuuluu muistia ja loogista ajattelua kehittäviä leikkejä ja tehtäviä. Opetus on leikillistä ja siinä hyödynnetään leikkejä, pelejä ja tarinoita sekä tieto- ja viestintäteknologiaa.

Matemaattiset suhteet	Lukukäsite	Geometriset käsitteet	Mittaaminen ja aika	Aritmeettiset perustaidot
Kehittyvät matemaattiset taidot				

Kuvio 2. Lasten matemaattisen kehityksen keskeiset osa-alueet esiopetuksessa

Lasten matemaattiseen kehitykseen liittyvät osa-alueet eivät ole erillisinä opeteltavia toimintoja vaan matemaattisten taitojen oppiminen tapahtuu usein samanaikaisesti.

Matemaattiset suhteet

Matemaattinen ajattelu lähtee liikkeelle havainnoista, niiden sanallistamisesta ja käsitteellistämisestä. Lasten omaehtoisia ja yhteisiä havaintoja käsitteellistetään, niiden ominaisuuksia nimetään ja tunnistetaan ja havaintoihin liittyviä käsitteitä pyritään opetuksessa luokittelemaan. Matemaattis-loogisen ajattelun ja ongelmanratkaisutaitojen kehittymisen kannalta on kuitenkin oleellista, että lapsilla on paljon mahdollisuuksia harjoitella vertailla, luokitella, asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia. Samalla harjoitellaan näihin liittyvien sijainti- ja suhderekäsitteiden käyttöä ja päätelmien tekemistä. Lasten avaruudellista hahmottamiskykyä tuetaan arjen tilanteissa ja leikissä. Sijainti- ja suhderekäsitteitä ja niiden sanallistamista on erityisen tärkeä harjoitella ja tukea niiden lasten

kanssa, joille esiopetusryhmässä käytettävä opetuskieli ei ole ensisijainen. Muistia kehittävät pelit, leikit ja tehtävät tukevat lasten oppimista.

Lukukäsite

Lukukäsitteen muodostuminen alkaa jo varhaislapsuudessa. Lasten lukukäsitteen kehittymistä tuetaan esiopetuksessa harjoittelemalla monipuolisesti lukujonotaitoja ja laskemalla pieniä lukumääriä. Lukujen luettelemisen taitoa vahvistetaan esimerkiksi sormien käytön, laulujen tai leikkien avulla. Lasten kanssa harjoitellaan lukumäärien laskemista erilaisista esineistä tai kuvista tai havainnoista muodostuvista joukoista osana arjen toimintaa. Joukon osia yhdistellään, erotetaan ja hajotetaan sekä lasketaan lukumääriä uudelleen. Erilaisia joukkoja ja niiden lukumääriä vertaillaan keskenään ja asetetaan järjestykseen. Toiminta vahvistaa lasten ymmärrystä lukusanojen ja lukumäärien yhteydestä sekä luo perustan ymmärtää lukujonon lukumäärien jonona. Esiopetuksessa harjoitellaan myös lukusanan ja lukumäärän yhdistämistä numeromerkkeihin sekä niiden järjestämistä lukujonoksi. Lukukäsitteelle syntyy vahva pohja, kun lapset saavat harjoitella lukujonoon liittyviä taitoja riittävän kauan toiminnallisesti ja yhteisesti puheen tukemana.

Geometriset käsitteet

Geometriassa tutustutaan kuvioihin, kappaleisiin ja niiden ominaisuuksiin. Erilaisilla harjoituksilla tuetaan tason ja tilan hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan ja kokeilemaan eri esineiden 2- ja 3-ulotteisuutta sekä opettelemaan näihin liittyviä sijainti- ja suhdekäsitteitä, kuten edessä, ylhäällä, vasemmalla ja oikealla ja joka toinen. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Geometrian sisältöjä ja muotokieltä tutkitaan myös liikkuen ja visuaalisen toiminnan sekä luovuuden kautta. Opettajan ohjauksessa lapset tutustuvat ympäristössä oleviin muotoihin ja harjoittelevat tunnistamaan ja nimeämään niitä.

Mittaaminen ja aika

Mittaamisen perusperiaate vakiintuu lapsilla jatkuvien harjoitusten ja leikin avulla. Mittaamiseen liittyviä tavoitteita tarkastellaan sekä pituuden ja koon, että tilavuuksien ja määrän suhteen. Esiopetuksessa kokeillaan mittaamista keholla ja eri välineillä. Standardisoitujen mitta-asteikkojen sijasta hyödynnetään omaa kehoa sekä pedagogista välineistöä. Mittaaminen yhdistyy vertailun ja järjestykseen asettamiseen liittyviin toimintoihin ja opettaja tukee lapsia konkreettisessa ja kehollisessa mittaamisessa. Opetuksessa harjoitellaan ajankäsitteitä, kuten joskus, eilen ja aamulla. Aikajärjestystä pohditaan yhdessä esimerkiksi vuorokaudenaikoja havainnoimalla sekä päivärytmiä visualisoimalla. Aikakäsityksen ja mittaamisen yhdistämistä esimerkiksi nopeuden arvioimisessa ja nopean ja hitaan vauhdin tuottamisessa hyödynnetään leikin kautta.

Aritmeettiset perustaidot

Esiopetuksessa aloitellaan yhteen- ja vähennyslaskujen muodostamista ja ratkaisemista. Harjoittelu aloitetaan pienillä lukumäärillä hyödyntäen leikkiä. Yhteen- ja vähennyslaskuja harjoitellaan havainnollisesti erilaisilla esineiden, kuvien tai havaintojen muodostamilla joukoilla samalla kielellistään. Lapsia ohjataan ymmärtämään lisäämisen ja vähentämisen käsitteitä kuten yksi vähemmän/yhden suurempi. Tavoitteena on, että lapsi oppii liittämään yhteen- ja vähennyslaskun arkielämän tilanteisiin.

Esiopetuksen **ympäristökasvatus** tarjoaa lapsille luontokokemuksia sekä mahdollisuuden tutkia ja tutustua kasveihin, eläimiin ja luonnon ilmiöihin. Lasten luontosuhdetta ja myönteisiä luontokokemuksia tuetaan. Opetuksessa luodaan pohjaa kestäväälle elämäntavalle. Ympäristöä havainnoidaan eri aistein sekä havaintovälineiden avulla. Opetukseen voi kuulua myös pieniä kokeita. Havainnoista keskustellaan ja havaintotietoa harjoitellaan luokittelemaan. Samalla opetellaan luontoon liittyvien käsitteiden käyttöä ja päätelmien tekemistä sekä pohditaan syy-seuraus-suhteita. Lasten luonnontuntemusta hyödynnetään opetuksessa. Lasten kanssa harjoitellaan tiedon hankintaa hakemalla yhdessä tietoa joistakin lapsia kiinnostavista asioista. Lapsia ohjataan huolehtimaan ympäristöstään ja sen viihtyisyydestä. Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella

edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista, luonnonsuojelua sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttamaan kestävään elämäntapaan ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsen kokoa suurempaa vastuuta siitä.

Lasten kanssa havainnoidaan ja pohditaan arjessa esiintyviä **teknologisia ratkaisuja** ja niiden ominaisuuksia ja toimivuutta. Opetuksessa tuodaan esille, että teknologia on ihmisen luovan toiminnan aikaansaamaa. Lapset tutustuvat teknologiaan keksimällä, askartelemalla ja rakentamalla itse erilaisia rakenteita ja ratkaisuja eri materiaaleja hyödyntäen myös kierrätettäviä ja uudelleen käytettäviä materiaaleja. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Opetuksessa voidaan hyödyntää oppimisympäristöjen välineiden lisäksi esimerkiksi lasten omia leikkikaluja ja miettiä niiden toimintaperiaatteita.

4.4.5. Kasvan, liikun ja kehityn

Itsestä huolehtiminen ja siihen liittyvät arjen taidot ovat osa esiopetuksen tavoitteena olevaa laaja-alaista osaamista. Kehittyäkseen tällä osaamisen alueella lapset tarvitsevat kokemuksia, tietoja ja pohdintaa, joiden pohjalta heidän kokemuksensa pätevyydestä ja taitonsa voivat vähitellen lisääntyä. Esiopetuksessa tehtävää lähestytään **liikunnan, ruuan, kuluttajuuden, terveyden sekä turvallisuuden** näkökulmista. Esiopetuksen tehtävänä on luoda pohjaa terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle ja liikunnalliselle elämäntavalle sekä kehittää lasten terveysosaamista ja turvataitoja. Lisäksi tehtävänä on edistää kestävään elämäntapaan kuuluvia ruoka-, kulutus- ja puhtaustottumuksia.

Kokonaisuuteen liittyvät opetuksen yleiset tavoitteet

Lapset saavat monipuolisia kokemuksia liikunnasta ja alkavat ymmärtää fyysisen aktiivisuuden yhteyttä hyvinvointiin ja terveyteen. Opetus tarjoaa mahdollisuuksia lasten motoristen ja sosiaalisten taitojen kehittymiselle. Erityisesti kiinnitetään huomiota lasten yleisten oppimisedellytysten kannalta tärkeiden havaintomotoristen taitojen kehittymiseen fyysisesti aktiivisten leikkien kautta. Lasten kanssa tutustutaan terveelliseen ruokaan ja pohditaan sen merkitystä osana arkea. Lapsia ohjataan kohtuulliseen kulutukseen ja luonnosta huolehtimiseen. Opetuksessa pohditaan terveyteen liittyviä tekijöitä sekä tuetaan lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään. Oppimisympäristöjä muokkaamalla voidaan edistää monin eri tavoin lasten fyysistä aktiivisuutta sekä motorisia taitoja.

Esiopetuksessa vahvistetaan lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja. Lapsia ohjataan kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa. Lasten sosioemotionaalisia taitoja tuetaan ja kehitetään sekä edistetään myönteisten vertaissuhteiden ja ryhmässä toimimisen taitoja. Sosioemotionaalisilla taidoilla ja niiden ohjaamisella sekä ryhmän ilmapiirillä on merkitystä muun muassa kiusaamisen yleisyyteen ja erilaisten ristiriitatilanteiden ratkaisemiseen. Esiopetuksessa kiinnitetään huomiota siihen, että jokaisella lapsella ja aikuisella on mahdollisuus tulla kuulluksi, kuulua ryhmään, olla aidosti osa kasvatusyhteisöä.

Esiopetuksessa lapset saavat tietoja turvallisesta liikkumisesta lähiympäristössä sekä oppimisympäristöissä.

Yksityiskohtaisemmat tavoitteet

Esiopetuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti ja kokemaan liikunnan iloa kaikkina vuodenaikoina. Liikkumisen ja leikkien avulla lasten yhdessä toimimisen taidot kehittyvät. Liikunnalliset pelit ja leikit kehittävät lasten matemaattisia ja kielellisiä valmiuksia. Samalla heidän kehonhallintansa vahvistuu sekä heidän taitonsa hahmottaa omaan kehoaan ja sen eri osia suhteessa ympäröivään tilaan, käytettävään aikaan ja voimaan kehittyä. Ohjatun liikunnan lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikkumiseen sekä sisällä että ulkona. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia rohkaistaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Esiopetuksessa harjoitellaan monipuolisesti ja säännöllisesti arkeen liittyviä motorisia perustaitoja eri ympäristöissä. Näitä ovat tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaidot. Tasapainoa harjoitellaan esimerkiksi pysähtymisiä ja harhauttamisia sisältävien leikkien avulla tai taitoradalla leikitellen. Liikkumistaitoja edistetään kierimistä, kiipeämistä, juoksua ja hyppelyä sisältävillä harjoituksilla. Välineenkäsittelytaitoja harjoitellaan työntämällä ja vetämällä sekä käyttämällä monipuolisesti eri välineitä ja palloja. Lisäksi lapsia innostetaan harjaannuttamaan hienomotorisia taitojaan sorminäppäryyttä ja tarkkuutta kehittävien pelien ja leikkien avulla. Tavoitteena on, että toiminta antaa kaikille lapsille mahdollisuuksia osallistumiseen ja onnistumiseen sekä tukee lasten hyvinvointia ja toimintakykyä.

Esiopetuksessa päivittäistä toimintaa rytmittäviä ruokailutilanteita käytetään hyvinvointia ja terveyttä edistävän syömisen, sekä **ruokaan ja ruokailuun liittyvän osaamisen** oppimisympäristönä. Ruokailutilanteista luodaan lasten kanssa viihtyisiä, lapsia ohjataan hyviin tapoihin ja kestävään elämäntapaan. Suomalaisen ruoka- ja tapakulttuurin lisäksi opetuksessa tutustutaan johonkin muuhun ruoka- ja tapakulttuuriin kotien asiantuntemusta hyödyntäen.

Lasten kanssa tarkastellaan lapsiin kohdistuvaa mainontaa sekä pohditaan **kohtuullisen kuluttamisen** merkityksestä. Esimerkiksi lasten leikeissä ja piirroksissa ilmenevät tulkinnat kulutuksesta ja mainonnasta voivat toimia esiopetuksen kuluttajakasvatuksen pohjana. Esiopetuksessa rakennetaan osaamispohjaa luonnonvarojen kestäväälle käytölle perustuvalla kiertotaloudelle, esimerkiksi pohtimalla yhdessä lasten kanssa miten roskasta tulee raaka-ainetta tai keskustelemalla teemoista omistamisesta yhteiskäyttöön ja kertakäyttöisyydestä korjattavuuteen.

Lapsia ohjataan ymmärtämään päivittäisen fyysisen aktiivisuuden, riittävän levon ja hyvien ihmissuhteiden merkitystä **hyvinvoinnille ja terveydelle**. Lasten kanssa pohditaan terveyttä ja sairauksia ja niiden syitä sekä ihmisen mahdollisuuksia vaikuttaa omaan fyysiseen terveyteensä

ja mielen hyvinvointiin. Hyvistä ihmissuhteista ja niiden merkityksestä mielen hyvinvoinnille keskustellaan. Kaveruutta ja toisten huomioon ottamista sekä tunteiden tunnistamista ja hallintaa harjoitellaan arjen tilanteissa ja leikeissä. Lasten kanssa havainnoidaan nukkumisen ja liikkumisen määrää sekä mietitään niiden yhteyttä päivittäiseen virkeyteen ja hyvään oloon. Opetuksessa haetaan tietoa hygieniasta ja harjoitellaan siihen liittyviä perustaitoja osana esiopetuksen arkea. Esiopetuksessa ohjataan myönteiseen kehoitsetuntoon ja kehonkuvaan. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti.

Lapset saavat esiopetuksessa tietoa oikeudestaan **turvalliseen** elämään, arvostavaan kohteluun ja fyysiseen koskemattomuuteen. Lasten kanssa havainnoidaan ja pohditaan arjen toimintaympäristöihin ja esiopetuksen oppimisympäristöihin liittyviä yleisimpiä fyysisiä ja psyykkisiä vaaratilanteita. Tavoitteena on tukea lasten fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hankkia apua sekä toimia turvallisesti tavallisimmissa arjen tilanteissa. Lapsia rohkaistaan hakemaan aikuisen apua esiopetuksen ongelmatilanteissa ja kiusaamista kohdatessaan sekä kertomaan huolistaan. Opetuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumisen sääntöjä sekä turvallista toimintaa tieto- ja viestintätekniologisissa ympäristöissä ikäkaudelle sopivalla tavalla.

4.5. Kielelliseen ja kulttuuriseen moninaisuuteen liittyviä tarkentavia näkökulmia

Esiopetussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvät näkökohdat koskevat jokaista esiopetukseen osallistuvaa lasta. Lasten kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisön moninaisuutta laajentavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa esiopetuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi esiopetuksen kokonaisuutta.

Perusopetuslain mukaan esiopetuksessa käytettävä kieli on suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Opetuskielenä voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna opetussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Erillisessä ryhmässä esiopetus voidaan antaa pääosin tai kokonaan muulla kielellä[67]. Huoltajille tarkoitettu tiedotus ja keskeiset asiakirjat tulee olla saatavana perusopetuslain mukaisella esiopetuksen opetuskielellä.

Opettajan, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia ohjataan vuorovaikutukseen.

Saamelaislasten esiopetuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa[68]. Opetuksessa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Esiopetusta voidaan järjestää saamenkielisenä tai kaksikielisenä kielikylypöpetuksena. Kun esiopetus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen ymmärtämistä ja kielen käyttötaitoja. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Opettaja vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten esiopetuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä ja vahvistetaan romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä lasten huoltajien ja romanisyhteisön kanssa. Romaneilla on perustuslain mukaan oikeus kehittää omaan kielensä ja kulttuuriaan[69]. Lapsille annetaan romanikielen opetusta mahdollisuuksien mukaan. Romanikielen opetuksessa tutustutetaan lapsia romanikielen ja -kulttuuriin, laajennetaan sana- ja ilmaisuvaramia sekä rohkaistaan käyttämään kieltä erilaisissa kielenkäyttötilanteissa.

Viittomakieltä käyttävien lasten esiopetus toteutetaan ensisijaisesti viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen esiopetuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kielellistä ja kulttuurista identiteettiä antamalla heille mahdollisuus omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa ja rohkaista käyttämään lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Esiopetuksessa tuetaan **monikielisten**, mukaan lukien kotikielenä suomea ja ruotsia puhuvien lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Lasten opetuskielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään kielitaidon eri osa-alueilla lasten tarpeet ja edellytykset huomioiden. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua opetuskieltä monipuolisissa vuorovaikutustilanteissa ja oppimisympäristöissä. Kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaranto. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa.

Osa **maahanmuuttotautaisista** lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan esiopetukseen. Esiopetus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Huoltajille kerrotaan suomalaisen esiopetuksen tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä.

Kokeilutoimipaikoissa olevien maahanmuuttotautaisien lasten opetuskielen oppimista voidaan tukea järjestämällä heille suomi tai ruotsi toisena kielenä opetusta. Opetus on tavoitteellisesti etenevää ja pedagogisesti suunniteltua ohjattua toimintaa, joka perustuu lapsen tarpeisiin. Opetusta toteutetaan kaksivuotisen esiopetuksen päivittäisissä vuorovaikutustilanteissa ja eri oppimisen alueiden sisältöjen kautta.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja kehittää myös **omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään**. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä.

Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kaksikielisessä esiopetuksessa noudatetaan vuoden 2014 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa, luvussa 4.4 kuvattuja määräyksiä.

[67] Perusopetuslaki 10 § 1 mom. (1288/1999)

[68] Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 mom.

[69] Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 mom.

4.6. Opetuksen tavoitteet ja toteuttaminen paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa

Eri kieli- ja kulttuuritautaisien lasten esiopetus toteutetaan muun esiopetuksen yhteydessä. Toiminnassa kiinnitetään huomiota yhdessä tekemiseen ja hyvän, yhteisöllisen ilmapiirin luomiseen ja vahvistamiseen. Monikielisten lasten opetuksessa hyödynnetään monilukutaitoa ja

kielitietoisien opetuksen menetelmiä, joiden avulla tuetaan lapsen yhdenvertaisia osallistumis- ja oppimismahdollisuuksia. Lapsen kielelliset valmiudet otetaan huomioon joustavasti esiopetuksen toteutuksessa. Opetuksessa painottuu suomi toisena kielenä -opetus ja kulttuuri-identiteetin kehittymisen tukeminen. Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan kirjataan toimenpiteitä kielen ja kulttuuri-identiteetin tukemiseksi. Nokiolla S2-opetuksen tukena ovat Monikielinen lapsi varhaiskasvatuksessa -materiaalit. Huoltajille annetaan tietoa suomen kielen opetuksen ja oman äidinkielen merkityksestä ja tavoitteista.

Lähtökohtaisesti ne monikulttuuriset perheet, jotka eivät ole aikaisemmin olleet varhaiskasvatuksen tai esiopetuksen palvelun piirissä, tavataan kuntaan muuton alkuvaiheessa moniammatillisessa verkostossa. Mikäli esiopetus on uuden lapsen tapaa-vana tahona, esiopetuksesta otetaan yhteyttä kotoutumistyön koordinaattoriin. Veo kokoaa verkoston, kutsuu yhteistapaamiseen ja varaa tulkin. Yhteistapaamiseen kutsuttavat työntekijät sovitaan yksilöllisesti. Pääsääntöisesti yhteistapaamisessa ovat paikalla huoltajien lisäksi varhaiskasvatuksen opettaja, terveydenhoitaja ja kotoutumistyön koordinaattori. Tapaaminen järjestetään siinä esiopetusyksikössä, mistä aloite verkostolle on tullut. Yhteistapaamiselle on oma haastattelulomake keskustelun tueksi. Yhteistapaamisen pohjalta tehdään tarvittaessa jatkosuunnitelmia ja ohjausta muihin palveluihin.

Mikäli esiopetuksessa on muita kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvia lapsia, tiedotetaan asiasta varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Veo ottaa tarvittaessa yhteyttä perusopetuksen valmistavan opetuksen seutukoordinaattoriin. Yhteistyössä hänen kanssaan selvitetään oman kotikielen opetusta tarvitsevat esiopetusikäiset lapset. Samaan kieliryhmään kuuluvia oppilaita pitää olla vähintään 4 jotta ryhmä voidaan perustaa. Kuljetusjärjestelyistä huolehtiminen kuuluu aina lapsen huoltajille.

Nokiolla järjestetään valmistavaa opetusta ja siihen osallistuminen suunnitellaan moniammatillisesti ja lapsikohtaisesti. Tulkki kutsutaan mukaan palaveriin. Ennen moniammatillista palaveria esiopetuksessa tehdään Majakka-arviointi, jolla kartoitetaan lapsen suomenkielen taitoja. Mikäli suomenkielen taitotaso ei ole riittävä, otetaan yhteyttä valmistavan opetuksen seutukoordinaattoriin. Valmistavan opetuksen tavoitteena on kehittää oppilaan suomen kielen taitoa, sanavarastoa, tasapainoista kehitystä ja kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan ja tarvittavia valmiuksia perusopetukseen siirtymistä varten. Moniammatilliseen palaveriin kutsutaan mukaan huoltajat, esiopetuksenopettaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja, koulupsykologi, tarvittaessa kotoutumistyön koordinaattori, koulun erityisopettaja, rehtori, tuleva luokanopettaja ja tulkki. Tarvittaessa mukaan voidaan kutsua terveydenhoitaja ja valmistavan opetuksen seutukoordinaattori.

5. Lapsen kasvun ja oppimisen tuki

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa noudatetaan perusopetuslain mukaisia vuoden 2014 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa kuvattuja määräyksiä lasten kasvun ja oppimisen tuesta. Tarkemmat ohjeet kokeilukunnille on koottu alalukuun Kasvun ja oppimisen tuki paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa käytetään perusopetuslain mukaisesta oppimisen ja koulunkäynnin tuesta esiopetukseen paremmin sopivaa nimitystä kasvun ja oppimisen tuki. Kasvun ja oppimisen tuki ja lukuun 6 sisältyvä opiskeluhuolto muodostavat kokonaisuuden. Tässä luvussa määrätään perusopetuslain mukaisesta oppimisen ja koulunkäynnin tuesta.

5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Esiopetukseen osallistuvat lapset kuuluvat perusopetuslain mukaisen kasvun ja oppimisen tuen piiriin. Lain mukaan lapsilla on oikeus saada riittävää tukea heti tuen tarpeen ilmetessä [70]. Lapsen kasvun ja oppimisen tuen kolme tasoa ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Perusopetuslaissa säädettyjä tukimuotoja ovat esimerkiksi osa-aikainen erityisopetus, tulkittamis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet. Tukimuotoja voi käyttää kaikilla tuen tasoilla sekä yksittäin että samanaikaisesti toisiaan täydentävinä. Lapsen saaman tuen tulee olla joustavaa, pitkäjänteisesti suunniteltua ja tuen tarpeen mukaan muuttuvaa. Tukea annetaan niin kauan sekä sen tasoisena ja muotoisena kuin se on tarpeellista. Varhaisen tunnistamisen sekä kasvun ja oppimisen tuen tehtävänä on ehkäistä oppimisvaikeuksia sekä ongelmien monimuotoistumista ja syvenemistä.

Kasvun ja oppimisen tuen järjestämisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen ja lapsiryhmän vahvuudet sekä oppimis- ja kehitystarpeet. Esiopetuksessa huolehditaan siitä, että kaikki lapset saavat onnistumisen kokemuksia oppimisessa ja ryhmän jäsenenä toimimisessa. Näin tuetaan lasten myönteistä käsitystä itsestään. Monipuolista palautetta ja oppimisesta koottua tietoa käytetään suunnitelmallisesti lasten kannustamiseen ja ohjaamiseen. Tällä tehdään oppimisen edistymisen lapsille näkyväksi.

Kasvun ja oppimisen tukeminen merkitsee yhteisöllisiä ja oppimisympäristöihin liittyviä ratkaisuja sekä lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamista. Huomiota kiinnitetään erityisesti esteettömyyteen, oppimisvaikeuksien ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen tunnistamiseen. Opettajien, erityisopettajien, esiopetuksen muun henkilöstön sekä muiden tuen ammattihenkilöiden monialainen yhteistyö lasten tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa on tärkeää. Yhteistyöhön kulloinkin osallistuvat ammattihenkilöt harkitaan tapauskohtaisesti.

Periaatteena on, että tuen tarve arvioidaan, ja sitä koskevat ratkaisut ja perusopetuslain mukaiset päätökset tehdään mahdollisimman pian esiopetuksen alettua. Usein lapsen tuen tarve on havaittu jo ennen esiopetuksen alkamista. Esiopetuksen, lapsen aiemman varhaiskasvatuksen, neuvolan ja huoltajien yhteistyöllä turvataan lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen jatkumoa. Tietoa lapsen mahdollisesti ennen esiopetusta saamista tukitoimista hyödynnetään esiopetuksessa.

Tuen tarvetta arvioitaessa ensimmäiseksi tarkastellaan käytettyjä toimintatapoja, opetusjärjestelyjä ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja.

Tuki annetaan lapselle ensisijaisesti omassa esiopetusryhmässä erilaisin joustavin järjestelyin, ellei lapsen etu välttämättä edellytä lapsen siirtämistä toiseen ryhmään tai yksikköön. Mikäli lapsi käyttää esiopetuksen lisäksi muita varhaiskasvatuspalveluja, esiopetuksen ja muun varhaiskasvatuksen henkilöstö tekee yhteistyötä lapsen kasvun ja oppimisen tukeen liittyvissä asioissa.

On tärkeää, että tieto lapsen tuen tarpeesta ja esiopetuksen aikana saamasta tuesta siirtyy myös perusopetukseen. Opetuksen järjestäjät vastaavat sujuvista tiedon siirron käytäntöjen luomisesta ja kehittämisestä.

[70] Perusopetuslaki 30 § 1 mom. (642/2010)

Lähipäiväkoti- ja kouluperiaate

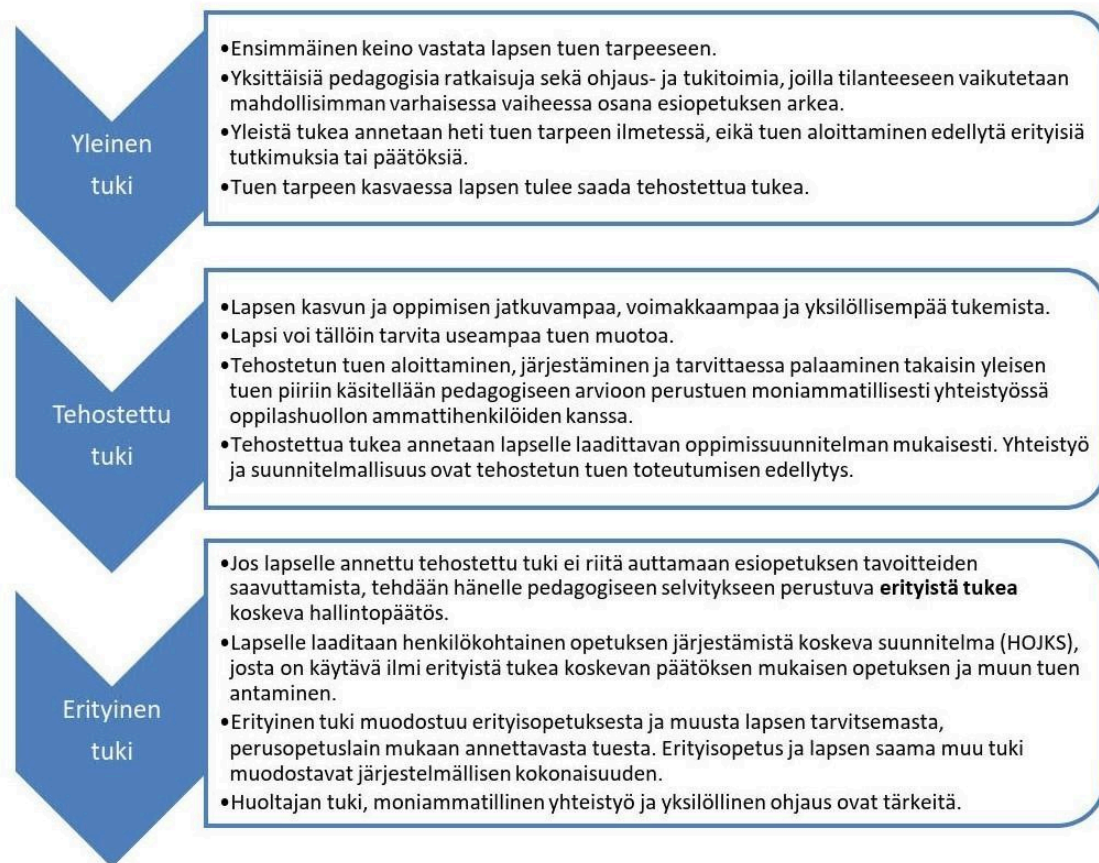
Lähipäiväkoti ja -koulu tukee lapsen ja hänen ympäristönsä vuorovaikutusta ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Nokiassa lapsen etu esiopetusta järjestettäessä huomioidaan lähipäiväkotiperiaatteena. Esiopetuksessa tuetaan lapsen päivän eheyttä, vertaissuhteiden pysyvyyttä sekä jatkumon eheyttä kouluun. Näin lapsi tutustuu naapurustonsa lapsiin ja saa mahdollisuuden kuulua luonnollisen ympäristönsä kaveripiiriin. Lapsi on luontevasti osa ympäristöään. Laajemmin ajateltuna ympäristön sosiaalinen kiinteytys kasvaa, kun ikäluokka toisensa perään käy esiopetuksessa ja koulussa asuinalueellaan.

Kasvun ja oppimisen tuen lähtökohtia

"Jokainen lapsi oppii. Kukin omalla tavallaan."

Opetuksen ja tuen järjestämisen lähtökohtana ovat kunkin lapsen sekä esiopetusryhmän vahvuudet, oppimis- ja kehitystarpeet. Kasvun ja oppimisen tuen tarvetta arvioidaan ja tukea järjestetään ensisijaisesti tiiviissä yhteistyössä huoltajan kanssa lapsen näkemys selvittäen. Lapsen kasvun ja oppimisen tuen tarpeen selvittely ja tuen järjestäminen tehdään esiopetuksen ammattilaisten yhteistyönä. Tiedossa olevat tuen suunnitelmat tehdään yhteistyössä huoltajan, lapsen, varhaiskasvatuksen opettajan, veon ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden kanssa. Yhteistyö voidaan toteuttaa konsultaationa tai kokoamalla moniammatillinen ryhmä, jossa ovat mukana kyseisin lapsen oppimisen tuen arvioimiseen ja järjestämiseen tarvittavat opetuksen ja opiskeluhoollon ammattilaiset. Ryhmän kokoamiseen tai moniammatilliseen yhteistyöhön ei tarvita lapsen tai huoltajan suostumusta. Kasvun ja oppimisen tuen järjestämiseen voi osallistua myös muita yhteistyökumppaneita. Mikäli monialaisuus toteutuu muiden sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten tuella, ei aina tarvita mukaan opiskeluhoolltopalveluiden ammattihenkilöitä. Yhteistyö kirjataan lapsen tuen suunnitelmaan. Huoltajan kanssa pyritään pääsemään yhteiseen näkemykseen lapsen tuen toteuttamisesta ja kouluun siirtyessä myös luokkamuodosta.

Lapsi voi olla sekä kasvun ja oppimisen tuen että yksilökohtaisen opiskeluhoollon tuen piirissä. Oppimisen ja opiskeluhoollon tuen tulee muodostaa lapsen näkökulmasta toimiva kokonaisuus, vaikka velvoite eri tukimuotoihin tulee eri lainsäädännöstä. Kasvun ja oppimisen tuen järjestämisen kolme tasoa ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Lapsi voi saada kerrallaan vain yhden tasoista tukea.

Kuva 4. Kasvun ja oppimisen tuki

Tuen antaminen esiopetuksessa

Lapsen tuen toteuttaminen mietitään yksilö- ja ryhmäkohtaisesti. Vuosisuunnitelmaan kirjataan ryhmälle suunniteltuja tuen menetelmiä esimerkiksi oppimisympäristöjärjestelyjä, sekä erilaisia työtapoja ja pedagogisia menetelmiä. Näitä ovat esim. pienryhmätoiminta, kohdennetut pienryhmät, strukturointi, kuvat ja tukiviittomat. Kohdennetuissa pienryhmissä voidaan tukea mm. tunnetaitoja, vuorovaikutus- ja leikkitaitoja, kielellisiä, matemaattisia ja motorisia taitoja. Suunnitelmia päivitetään esiopetusvuoden aikana tarvittaessa.

5.2. Yhteistyö huoltajan kanssa tuen aikana

Opetus ja kasvatus tulee järjestää yhteistyössä huoltajien kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea[71]. Kun lapsella on tuen tarvetta, huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu. Esiopetuksen henkilöstön tulee tuntea säädökset ja määräykset, jotka liittyvät huoltajan kanssa tehtävään yhteistyöhön lapsen tukeen liittyvissä asioissa. Kaikille huoltajille on hyvä kertoa tuen mahdollisuudesta ja sen keskeisistä periaatteista. Lapset osallistuvat yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, heille sopivalla tavalla.

Esiopetuksen henkilöstön on tärkeää olla yhteydessä huoltajaan heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen ongelmia tai hänen hyvinvointinsa on vaarantumassa. Huoltajalle annetaan riittävästi tietoa esimerkiksi lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Huoltajaa kannustetaan tukemaan osaltaan lastaan tavoitteiden saavuttamisessa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Huoltajien on hyvä tietää, että he tai lapsi eivät voi kieltäytyä kasvun ja oppimisen tuen vastaanottamisesta, eikä heidän suostumustaan tarvita tuen tarpeen arviointiin ja tuen

suunnitteluun. Lapsi voi tarvita myös yksilökohtaisen opiskeluhuollon tukea. Tämä perustuu vapaaehtoisuuteen ja edellyttää huoltajan suostumusta (katso luku 6 Opiskeluhoito).

[71] Valtioneuvoston asetus (422/2012)

Lapsen tuki rakentuu huolenpidolle, jossa keskeistä on ihmisten välinen arvostava ja kuunteleva kohtaaminen, hyvinvointia tukeva ja huolet puheeksi ottava toimintakulttuuri. Jos henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista tai oppimisesta, on heillä velvollisuus ottaa asia puheeksi lapsen huoltajan kanssa. Huoli voi nousta myös lapsen poikkeavasta käyttäytymisestä tai puheista. Huoltajalle kerrotaan mistä havainnoista huoli on syntynyt, ja sovitaan miten asiaa lähdetään selvittämään.

Siirtokäytänteisiin liittyvä yhteistyö on kuvattu luvussa 4.3.

5.3. Yleinen tuki

Laadukas esiopetus on perusta lapsen kasvuille, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennakolta esimerkiksi erilaisilla työtapoilla ja pedagogisilla menetelmillä, ryhmiä joustavasti muuntelemalla sekä opettajien keskinäisellä ja muun henkilöstön yhteistyöllä. Opetuksessa otetaan huomioon sekä ryhmän että yksittäisen lapsen tarpeet.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Tämä tarkoittaa yleensä yksittäisiä tukitoimia, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Yleistä tukea annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä, eikä tuen aloittaminen edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä.

Tuen tarpeiden arviointi ja tarvittavan tuen antaminen kuuluvat kaikkiin kasvatus- ja opetustilanteisiin. Tuki järjestetään esiopetuksen opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Huoltajan ja lapsen kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä. Yleisen tuen aikana lapsen tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa soveltuvia materiaaleja ja välineitä, esiopetukseen soveltuvia opetusohjelmia ja osa-aikaista erityisopetusta. Oppimissuunnitelmaa voidaan käyttää yleisen tuen aikana.

Kun huoli herää lapsesta

Kun henkilöstö havaitsee lapsen tarvitsevan tukea, he arvioivat varhaiskasvatuksessa käytössä olevia pedagogisia toimintatapoja, menetelmiä ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta ja vaikuttavuutta lapselle. Yleisen tuen tukitoimet otetaan heti käyttöön ja ollaan yhteydessä huoltajiin. Asiasta keskustellaan tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Yleinen tuki ei vaadi erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä. Kaikki perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot, esim. eriyttäminen, osa-aikainen erityisopetus, tulkittamis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet, ovat käytössä myös yleisessä tuessa. Oppimissuunnitelman laatimisessa huomioidaan myös mahdollinen esiopetusta täydentävää varhaiskasvatusta varten tehty hallintopäätös. Lapsen yleisen tuen tavoitteet ja menetelmät kirjataan lapsen oppimissuunnitelmaan ja niistä keskustellaan huoltajan kanssa tai pidetään

oppimissuunnitelmakeskustelu. Annettua tukea dokumentoidaan, jotta yleisen tuen keinot ovat näkyvillä tarvittaessa pedagogista arviota varten.

Yleisen tuen tukimuotoja ovat mm. seuraavat:

- lapsella on sopivaa oppimateriaalia
- opettaja muokkaa ja selkeyttää oppimateriaalia
- oppimisympäristöä muokataan
- lapsi saa riittävästi aikaa oppimiseen ja arjen toimintoihin
- lapsella on vaihtoehtoisia tapoja osoittaa osaamistaan
- lapsi käyttää tarvittavia apuvälineitä
- lapsi voi käyttää kaverin vertaistukea oppimistilanteissa
- lapsi saa kohdennettua pienryhmätoimintaa
- lapsi saa henkilökohtaista ohjausta
- varhaiskasvatuksen opettaja tekee yhteistyötä varhaiskasvatuksen erityisopettajan, kodin ja kouluterveydenhuollon kanssa

Yleisen tuen lähtökohtana on näiden lapsen tarpeiden mukaan joustavien järjestelyiden mahdollisimman kattava käyttö esiopetuksessa.

5.4. Tehostettu tuki

Lapselle, joka tarvitsee säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja, on pedagogiseen arvioon perustuen annettava tehostettua tukea hänelle laaditun oppimissuunnitelman mukaisesti[72]. Tehostettua tukea annetaan silloin, kun yleinen tuki ei riitä, niin kauan kuin lapsi sitä tarvitsee. Lapsen tehostettu tuki suunnitellaan kokonaisuutena. Se on luonteeltaan vahvempaa ja pitkäjänteisempää kuin yleinen tuki. Lapsi tarvitsee yleensä myös useampia tukimuotoja. Tehostetun tuen aikana voidaan käyttää kaikkia esiopetuksen tukimuotoja lukuun ottamatta erityisen tuen päätöksen perusteella annettavaa erityisopetusta.

Tuki järjestetään opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Opettaja antaa palautetta lapselle ja huoltajalle lapsen edistymisestä sekä kuuntelee ja ottaa huomioon heidän näkemyksensä asiasta. Opettaja seuraa lapsen oppimista ja hyvinvointia säännöllisesti yhteistyössä huoltajan kanssa tehostetun tuen aikana. Mikäli arvioinnin perusteella todetaan tuen tarpeen muuttuneen tai annettu tuki ei hyödytä lasta, päivitetään oppimissuunnitelma vastaamaan uutta tilannetta.

Tehostettua tukea annetaan pääsääntöisesti esiopetuksen loppuun saakka. Koska tuen vaikutuksia ei voida yleensä todeta lyhyessä ajassa, erityisen tuen päätöksen tekeminen esiopetuksen aikana tehostettua tukea saavalle lapselle on harvoin tarpeen.

Pedagoginen arvio

Tehostetun tuen aloittaminen perustuu pedagogiseen arvioon. Kirjallisessa pedagogisessa arviossa kuvataan

- lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilanne esiopetuksen henkilöstön, huoltajan ja lapsen näkökulmista
- lapsen saama yleinen tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksista
- lapsen kiinnostuksen kohteet, kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, ohjauksellisilla, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä lasta voidaan tukea
- arvio tehostetun tuen tarpeesta.

Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä lapsen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta. Opettaja tai opettajat laativat yhdessä kirjallisen pedagogisen arvion. Tarvittaessa arvion laatimisessa käytetään muita asiantuntijoita. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla.

Tehostetun tuen aloittaminen, järjestäminen ja tarvittaessa palaaminen takaisin yleisen tuen piiriin, käsitellään pedagogiseen arvioon perustuen moniammatillisesti yhteistyössä opiskeluhuollon ammattihenkilöiden kanssa[73]. Tähän käsittelyyn ei tarvita huoltajan suostumusta. Käsittelyä koskevat tiedot kirjataan opetuksen järjestäjän päättämällä tavalla, esimerkiksi kirjallisesti laadittuun pedagogiseen arvioon.

Oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana

Tehostetun tuen aikana lapselle järjestettävä tuki kirjataan lapsen oppimissuunnitelmaan[74]. Oppimissuunnitelma on hyväksyttyyn opetussuunnitelmaan perustuva suunnitelma lapsen kasvun ja oppimisen tavoitteista, tarvittavista opetusjärjestelyistä sekä lapsen tarvitsemasta tuesta ja ohjauksesta.

Tavoitteena on turvata lapsen edellytykset saavuttaa hänelle asetetut tavoitteet. Tehostettua tukea varten tehtävä oppimissuunnitelma perustuu pedagogisessa arviossa tuotettuun tietoon. Oppimissuunnitelma on laadittava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa[75]. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla. Oppimissuunnitelman laatimisen yhteydessä sovitaan tavoitteiden toteutumisen seurannasta ja suunnitelman tarkistamisen aikataulusta. Lisäksi oppimissuunnitelma tarkistetaan vastaamaan tuen tarvetta aina lapsen tilanteen muuttuessa.

Tehostettua tukea varten laadittavan oppimissuunnitelman tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin lapsen esiopetuksen ja tuen järjestäminen edellyttää:

Lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja oppimisen liittyvät tavoitteet

- lapsen näkemys tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan
- lapsen kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- lapsen oppimiseen, työskentely- ja vuorovaikutustaitoihin liittyvät tavoitteet

Pedagogiset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, työskentelytavat ja kommunikointitavat
- lapselle tarjottava osa-aikainen erityisopetus
- lapsen ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- opiskeluhuollon ja muiden asiantuntijoiden antama tuki ja eri toimijoiden vastuunjako
- esiopetukseen osallistumisen edellyttämät perusopetuslain mukaiset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut, erityiset apuvälineet sekä eri toimijoiden vastuunjako
- yhteistyön toteuttaminen lapsen ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- lapsen mahdollinen osallistuminen muuhun varhaiskasvatukseen ja kuvaus yhteistyöstä toiminnan järjestäjän kanssa

Tuen seuranta ja arviointi

- oppimissuunnitelman tavoitteiden toteutumisen seuranta, toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi sekä arviointiajankohdat
- oppimissuunnitelman tarkistaminen ja sen ajankohta
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt

Oppimissuunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia.

[72] Perusopetuslaki 16 a § 1 mom. (642/2010)

[73] Laki perusopetuslain muuttamisesta 1288/2013, 16 a §

[74] Laki perusopetuslain muuttamisesta 1288/2013, 16 a §

[75] Perusopetuslaki 16 a § 1 mom. (642/2010)

Kun yleinen tuki ei riitä, kartoitetaan tuen tarve uudelleen. Arvioidaan käytettyjen tukitoimien tehokkuus ja riittävyys. Tehostetun tuen tukimuodot ovat samoja kuin yleisessä tuessa. Lapsen tarvitsema tehostettu tuki on kuitenkin säännöllistä ja pitkäjänteisempää. Käytetyt tuen muodot tulee kirjata lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan. Myös käyttäytymisen, tunne-elämän, oman toiminnan ohjauksen ja sosiaalisten taitojen haasteet voivat johtaa tehostettuun tukeen.

Varhaiskasvatuksen opettaja ja veo laativat pedagogisen arvion yhteistyössä huoltajan kanssa. Pedagoginen arvio käsitellään monialaisesti. Arvio johtaa joko yleisen tuen jatkumiseen tai tehostetun tuen aloittamiseen. Tehostettuun tukeen siirtäminen edellyttää, että lapsi on ollut säännöllisesti tukitoimien piirissä. Jos tehostettu tuki halutaan lopettaa laaditaan uusi pedagoginen arvio yhteistyössä huoltajan kanssa. Arvio käsitellään kuten tukeen siirryttäessä. Mikäli tuki tai sen taso muuttuu, varhaiskasvatuksen erityisopettaja merkitsee muutokset Efficään.

Tehostettua tukea saavalle lapselle laaditaan oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana. Ensimmäinen oppimissuunnitelma laaditaan viipymättä pedagogisen arvion käsittelyn jälkeen, viimeistään neljän viikon kuluessa. Oppimissuunnitelman laatimisessa huomioidaan myös mahdollinen esiopetusta täydentävää varhaiskasvatusta varten tehty hallintopäätös. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa suunnitelman laatimisesta yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Oppimissuunnitelman alustavan laadinnan jälkeen huoltajat kutsutaan palaveriin, jossa oppimissuunnitelma täydennetään tarvittaessa yhdessä. Jos huoltajat eivät pääse palaveriin tarjotaan heille mahdollisuus esittää kommentit suunnitelmaan esimerkiksi Päikyssä.

Arvioitaessa oppimissuunnitelmaa varhaiskasvatuksen opettaja ja erityisopettaja arvioivat tukitoimien toteutumista. Huoltajalta ja lapselta pyydetään kommentit heidän näkemyksestään tukitoimien riittävydestä ja heidän toiveistaan koskien jatkoa.

5.5. Erityinen tuki

Erityistä tukea annetaan niille lapsille, joiden kasvun, kehityksen tai oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei toteudu riittävästi muuten. Lapsen edellytykset ovat voineet heikentyä esimerkiksi vamman tai vakavan sairauden vuoksi. Erityisen tuen tehtävänä on antaa lapselle kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista kasvun ja oppimisen tukea sekä edistää hänen oppimisedellytyksiään. Myös erityistä tukea saavan lapsen on saatava kokea onnistumisen ja oppimisen iloa. Näin vahvistetaan hänen itsetuntoaan ja oppimismotivaatiotaan.

Lapsen erityisestä tuesta voidaan päättää joko esiopetuksen aikana tai ennen esi- tai perusopetuksen alkamista. Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että lapsen opetusta ei vamman, sairauden, kehityksessä viivästymisen tai tunne-elämän häiriön taikka muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten.

Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta lapsen tarvitsemasta, perusopetuslain mukaan annettavasta tuesta[76]. Erityisopetus ja lapsen saama muu tuki muodostavat järjestelmällisen kokonaisuuden. Käytettävissä ovat kaikki perusopetuslain mukaiset tukimuodot. Opetuksen järjestäjä huolehtii, että erityisen tuen toteuttamisessa on käytettävissä erityispedagogista osaamista.

Sellaiselle lapselle, jolle on tehty erityisen tuen päätös, annetaan erityisopetusta hänelle laaditun henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman mukaisesti. Erityisopetukseen sisältyvillä pedagogisilla ratkaisuilla pyritään ensisijaisesti turvaamaan lapsen oppiminen. Pedagogiset ratkaisut voivat liittyä esimerkiksi opetukseen ja työtapoihin tai valittaviin materiaaleihin ja välineisiin.

Oppimista tukevien erityisopetuksen pedagogisten ratkaisujen lisäksi erityistä tukea saavalla lapsella on oikeus myös muuhun esiopetuksen tukeen. Tällaista muuta tukea ovat esimerkiksi yksilökohtainen opiskeluhoito, tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet.

Pedagoginen selvitys

Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä esiopetuksen järjestäjän on tehtävä lapsesta pedagoginen selvitys[77]. Opetuksen järjestäjän päättämä toimitus, viranhaltija tai työntekijä hankkii

- lapsen esiopetuksesta vastaavilta opettajilta kirjallisen selvityksen lapsen oppimisen etenemisestä
- opiskeluhoitoon ammattihenkilöiden kanssa moniammatillisena yhteistyönä tehdyn kirjallisen selvityksen lapsen saamasta tehostetusta tuesta ja lapsen kokonaistilanteesta.

Näiden kahden selvityksen perusteella esiopetuksen järjestäjä tekee arvion lapsen erityisen tuen tarpeesta. Selvitysten ja niiden pohjalta laaditun arvion muodostamaa kokonaisuutta kutsutaan pedagogiseksi selvitykseksi.[78]

Kirjallisessa pedagogisessa selvityksessä kuvataan

- lapsen oppimisen eteneminen
- lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilannetta esiopetuksen henkilöstön, huoltajan ja lapsen näkökulmista
- lapsen saama tehostettu tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksista
- lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet, oppimisvalmiudet sekä lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät erityistarpeet
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, ohjauksellisilla, opiskeluhoollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä lasta voidaan tukea
- arvio erityisen tuen tarpeesta.

Pedagogisen selvityksen laatimisessa hyödynnetään lapsesta mahdollisesti aiemmin laadittua pedagogista arviota ja lapsen oppimissuunnitelmaa. Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä lapsen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta.

Pedagogisen selvityksen lisäksi erityisen tuen päätöksen valmisteleminen tulee tarvittaessa hankkia muita lausuntoja, kuten psykologinen tai lääketieteellinen lausunto tai vastaava sosiaalinen selvitys. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla.

Erityisen tuen päätös

Erityisen tuen antamiseksi esiopetuksen järjestäjän tulee tehdä kirjallinen päätös[79]. Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on kuultava lasta ja huoltajaa[80]. Päätös tehdään hallintolain mukaisesti[81]. Erityisen tuen päätöksessä tulee päättää lapsen pääsääntöinen opetusryhmä, mahdolliset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut tarvittavat palvelut sekä tarvittaessa lapsen esiopetuksen poikkeava järjestäminen[82]. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltajat voivat hakea siihen muutosta valittamalla[83]. Päätös on aina perusteltava[84]. Päätöksen perustelut sisältyvät yleensä pedagogiseen selvitykseen ja mahdollisiin lausuntoihin.

Erityisen tuen päätös voidaan tehdä ennen esi- tai perusopetuksen alkamista tai esi- tai perusopetuksen aikana ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että lapsen opetusta

ei vamma, sairauden, kehityksessä viivästymisen tai tunne-elämän häiriön tai muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten[85]. Yleensä erityisen tuen päätös tehdään aikaisintaan esiopetuksen alkaessa. Ainoastaan pidennettyä oppivelvollisuutta tarvitsevalle lapselle se tulee tehdä viisivuotiaana. Jos erityisen tuen päätös tehdään esiopetuksen aikana ilman tehostetun tuen antamista, tulee sen perustua lapsen tilanteen uudelleen arviointiin esimerkiksi onnettomuuden tai vakavan sairauden seurauksena.

Perusopetuslain mukaan erityisen tuen tarpeellisuus tarkistetaan aina lapsen tuen tarpeen muuttuessa sellaisissa asioissa, joista päätetään erityisen tuen päätöksessä. Tarkistaminen esiopetuksen aikana tarkoittaa yleensä jonkin erityisen tuen päätöksessä määrätyn asian muuttamista. Tällaisia ovat esimerkiksi muutos avustajapalvelussa tai erityisissä apuvälineissä. Tarkistamista varten lapsesta tehdään uusi pedagoginen selvitys. Mikäli lapsi ei enää tarvitse erityistä tukea, tulee tuen lopettamisesta tehdä päätös. Tällöin lapselle ryhdytään antamaan tehostettua tukea. Koska tuen vaikutuksia ei voida yleensä todeta lyhyessä ajassa, erityisen tuen lopettaminen esiopetuksen aikana on harvinaista.

Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma

Erityistä tukea koskevan päätöksen toimeenpanemiseksi lapselle on laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Suunnitelmasta tulee ilmetä lapsen erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen.[86] Se on kirjallinen suunnitelma lapsen esiopetuksen ja oppimisen tavoitteista, sisällöistä, käytettävistä pedagogisista menetelmistä ja lapsen tarvitsemasta tuesta.

Erityistä tukea varten tehtävä HOJKS perustuu pedagogisessa selvityksessä tuotettuun tietoon. Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman laatimisessa hyödynnetään lapselle mahdollisesti aiemmin laadittua oppimissuunnitelmaa. Mikäli lapsella on varhaiskasvatussuunnitelma, kuntoutussuunnitelma tai muita lapsen esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla. Lapsen opettajat laativat suunnitelman yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa, ellei siihen ole ilmeistä estettä. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat.

Erityistä tukea varten laadittavan HOJKSin tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin lapsen esiopetuksen ja tuen järjestäminen edellyttää:

Lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja oppimisen liittyvät tavoitteet

- lapsen näkemys tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan
- lapsen kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- lapsen oppimiseen, työskentelytaitoihin sekä kehitykseen liittyvät tavoitteet, kuten tiedolliset, sosiaaliset, motoriset, kielelliset ja emotionaaliset tavoitteet

Pedagogiset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, työskentelytavat ja kommunikointitavat
- lapselle tarjottava erityisopetus
- lapsen ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- opiskeluhoillon ja muiden asiantuntijoiden antama tuki ja eri toimijoiden vastuunjako
- erityistä tukea koskevan päätöksen mukaiset tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut, erityiset apuvälineet sekä eri toimijoiden vastuunjako
- yhteistyön toteuttaminen lapsen ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- lapsen mahdollinen osallistuminen muuhun varhaiskasvatukseen ja kuvaus yhteistyöstä toiminnan järjestäjän kanssa
- kuvaus lapsen esiopetuksen kuljetusten järjestelyistä ja vastuista sekä kuljetusta odottavan lapsen ohjauksesta toiminnasta ja valvonnasta

Tuen seuranta ja arviointi

- lapsen ja huoltajan kanssa yhdessä tehtävä arvio lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen kokonaistilanteesta
- HOJKSin tavoitteiden toteutumisen seuranta ja toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi sekä arviointiajankohdat
- HOJKSin tarkistaminen ja sen ajankohta
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt

Henkilökohtaisessa opetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia. HOJKSiin voidaan liittää huoltajan antamat yksilöidyt tiedonsiirtoluvat.

HOJKS tulee tarkistaa tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran lukuvuodessa, lapsen tarpeiden mukaiseksi[87]. Sitä muutetaan aina lapsen tuen tarpeen tai opetuksen tavoitteiden muuttuessa. Jos erityisen tuen antaminen päätetään lopettaa, lapselle laaditaan oppimissuunnitelma tehostetun tuen antamiseksi.

Pidennetty oppivelvollisuus

Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta perusopetuslaissa säädettyä aikaisemmin[88]. Oppivelvollisuus päättyy, kun perusopetuksen oppimäärä on suoritettu tai kun pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan oppilaan oppivelvollisuuden alkamisesta on kulunut 11 vuotta. Esiopetus voi pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalle lapselle annettavassa esiopetuksessa kestää yhden tai kaksi vuotta. [89] Tarkoitus on vahvistaa lapsen valmiuksia niin, että hän selviytyisi opiskelustaan perusopetuksessa mahdollisimman hyvin.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvat vaikeasti vammaiset lapset. Myös vaikea sairaus voi olla syynä pidennettyyn oppivelvollisuuteen.[90] Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapselle tehdään tällöin myös päätös erityisestä tuesta. Lapselle laaditaan HOJKS esiopetuksen alkaessa. Lapsella on oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna oikeus saada esiopetusta. [91] Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalla lapsella tämä oikeus esiopetukseen alkaa sen vuoden syyslukukauden alussa, jolloin lapsi täyttää viisi vuotta. Päätös oppivelvollisuuden pidentämisestä tarvitaan ennen esiopetuksen alkua, jotta oikeus siihen voi toteutua.

Lapsen ohjautuminen riittävän varhain tuen piiriin edellyttää yhteistyötä eri hallintokuntien välillä. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehtoista ja valinnan vaikutuksista. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen. Esiopetuksen kesto ja perusopetuksen aloittaminen tulee suunnitella lapsen edistymisen, tuen tarpeen ja kokonaistilanteen perusteella.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten esiopetus voidaan järjestää vaihtoehtoisesti kolmella eri tavalla:

- Lapsi aloittaa oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa sinä vuonna, kun hän täyttää viisi vuotta, jatkaa toisen vuoden oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluvassa esiopetuksessa ja aloittaa tämän jälkeen perusopetuksen.
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa yhden vuoden, minkä jälkeen hän aloittaa perusopetuksen.
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa kaksi vuotta. Tällöin lapsi aloittaa perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin[92] eli sinä vuonna, kun hän täyttää 8 vuotta. Perusopetuksen myöhemmästä aloittamisesta on tehtävä erillinen hallintopäätös.

[76] Perusopetuslaki 17 § 1 mom. (642/2010)

[77] Perusopetuslaki 17§ 3 mom. (642/2010) ja hallintolaki 34, 35 ja 36 § (434/2003)

- [78] Perusopetuslaki 17§ 3 mom. (642/2010)
- [79] Perusopetuslaki 17 § 2 mom. (642 /2010)
- [80] Perusopetuslaki 17 § 3 mom. (642/2010)
- [81] Hallintolaki (434/2003)
- [82] Perusopetuslaki 17 § 2 mom. (642/2010)
- [83] Perusopetuslaki 42 § 2 mom. (642/2010)
- [84] Hallintolaki 45§ 1mom. (434/2003)
- [85] Perusopetuslaki 17 § 4 mom. (642/2010)
- [86] Perusopetuslaki 17 a § (642/2010)
- [87] Perusopetuslaki 17 a § (642/2010)
- [88] Perusopetuslaki 25 § 2 mom. (628/1998)
- [89] Perusopetuslaki 9 § 2 mom. (628/1998)
- [90] Hallituksen esitys Eduskunnalle koulutusta koskevaksi lainsäädännöksi (HE 86/1997)
- [91] Perusopetuslaki 17 § 4 mom. (642/2010) ja 26 a § 2-3 mom. (1040/2014)
- [92] Perusopetuslaki (628/1998) 27 §

Kun tehostettu tuki ei riitä, kartoitetaan tuen tarve ja käytettyjen tukitoimien tehokkuus ja riittävyys uudelleen. Erityistä tukea saavat ne lapset, joiden kasvu, kehitys tai oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei toteudu riittävästi muuten.

Varhaiskasvatuksen opettaja ja veo laativat pedagogisen selvityksen moniammatillisessa yhteistyössä. Selvityksestä ilmenee lapsen eteneminen, annettu tehostettu tuki, lapsen näkökulma, varhaiskasvatuksen opettajan arvio ja huoltajien arvio. Selvityksessä tulee huomioida myös mahdolliset asiantuntijalausunnot.

Huoltajalle annetaan noin viikko aikaa tutustua pedagogiseen selvitykseen, jonka jälkeen huoltajalle ja lapselle järjestetään lain edellyttämä kuulemistilaisuus, palaveri. Palaverissa opettaja käy läpi pedagogisen selvityksen sisällön ja täydentää sitä huoltajan ja lapsen kanssa. Kun erityiseen tukeen siirrytään ensimmäistä kertaa, tulee palaveriin osallistua myös opiskeluhuollon työntekijä.

Jos lapsi siirretään erityiseen tukeen, lähetetään pedagoginen selvitys varhaiskasvatuksen johtajalle päätöksen tekemiseksi. Selvitykseen etusivuksi liitetään lomake ”suositus erityiseen tukeen”. Varhaiskasvatuksen johtaja tekee hallinnollisen päätöksen erityiseen tukeen siirtämisestä ja tiedottaa päätöksestä varhaiskasvatusyksikön johtajaa ja varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja merkitsee tuen tason muutoksen Efficassa. Tuen alkamispäivän Efficassa tulee olla sama kuin päätöksen päivä.

Esiopetuksessa tehty erityisen tuen päätös arvioidaan ja päivitetään ennen koulun alkua ja tehdään uusi päätös. Erityisen tuen päätöksen tekee lähikoulun rehtori tai johtava rehtori, mikäli opetus järjestetään muualla kuin lähikoulussa. Päätöksen pohjana on moniammatillinen arvio lapsen tarvitsemasta tuesta, mahdolliset tutkimukset tai selvitykset, jotka päivitetään pedagogiseen selvitykseen. Kun lapsen koulupaikkaa pitää arvioida, arviointiin osallistuvat huoltajat, tarvittavat asiantuntijat lasta hoitavalta taholta ja/tai oppilashuollosta, koulun

erityisopettajat sekä esiopetuksesta varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja varhaiskasvatuksen opettaja.

Jos päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta on jäänyt tekemättä ensimmäisen esiopetusvuoden aikana tai lapsen tilanne muuttuu, voidaan päätös poikkeuksellisesti tehdä myöhemminkin. Tällöin oppivelvollisuus ei voi enää pidentyä, mutta päätös vaikuttaa lapsen opetusryhmän kokoon.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oleva lapsi siirtyy perusopetukseen yleensä sinä vuonna, kun lapsi täyttää 7 vuotta. Kehitysvammaisten lasten oppivelvollisuuden piiriin kuuluva esiopetus järjestetään pääsääntöisesti koulun puolella. Tulevasta esiopetussijoituksesta tehdään esitys moniammatillisessa palaverissa, jossa on mukana erityisopettajat varhaiskasvatukselta ja perusopetuksesta. Esitys lähetetään helmikuun loppuun mennessä oppimisen ja koulunkäynnin tuen koordinaattorille, joka toimittaa asiakirjat perusopetuksen aloittavien oppilaiden tuen työryhmälle. Kehitysvammaisen lapsen esiopetuspaikka määritellään keväällä tehtävässä erityisen tuen päätöksessä. Tällöin huoltajien ei tarvitse hakea esiopetuspaikkaa erikseen.

Niiden lasten osalta, jotka käyvät oppivelvollisuuden piirissä olevaa esiopetusta päiväkodissa, tehdään yhteistyötä lapsen tulevan koulun erityisopettajan kanssa. Yhteistyötä tehdään koulun alkua edeltävänä vuonna. Yhteistyömuotoja ovat mm. havainnointi, konsultointi ja HOJKS-palaverit.

Ohjautuminen kokoaikaiseen erityisopetukseen ja kokonaan yksilöllistettyyn opetukseen

Erityisen tuen sekä pidennetyn oppivelvollisuuden oppilaiden koulupaikasta tekee päätöksen johtava rehtori, mikäli tuen järjestämisen takia opetus järjestetään muualla kuin lähikoulussa. Päätöksen pohjana on moniammatillinen arvio oppilaan tarvitsemasta tuesta, mahdolliset tutkimukset tai selvitykset ja yhteistyössä tehty pedagoginen selvitys. Koulupaikan arvioon osallistuvat huoltajat, tarvittavat asiantuntijat lasta hoitavalta taholta ja/tai opiskeluhuollosta, koulun erityisopettajat sekä esiopetuksesta varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja varhaiskasvatuksen opettaja.

Kokoaikaiseen erityisopetukseen (KEO) tai kokonaan yksilöllistettyyn opetukseen (KYO) tulijat ovat pääsääntöisesti 11-vuotisella oppivelvollisuudella olevia lapsia. Ryhmäkokoo on 8, koska yli puolella ryhmän lapsista on 11-vuotinen oppivelvollisuus. Aikuisia ryhmässä on kolme eli erityisopettaja ja kaksi ohjaajaa. Toiminta-alueittain opiskelevien luokissa Rajasalmessa ryhmäkokoo on 6.

Joskus moniammatillinen arvio puoltaa vahvan aikuistuen järjestämistä myös 9-vuotisella oppivelvollisuudella. Kokonaan yksilöllistettyyn opetukseen tulijat ovat pääsääntöisesti myös kehitysvammadiagnoosin saaneita lapsia, mutta diagnoosi ei sinällään ratkaise luokkasijoitusta, vaan oppiaineiden yksilöllistämisen tarve. Jos oppiaineiden yksilöllistämisen tarve on selkeä, yksilöllistäminen voidaan tehdä samassa keväällä tehtävässä erityisen tuen päätöksessä, jossa koulupaikkakin määrätään. Tällöin koulun erityisopettaja on varhaiskasvatuksen erityisopettajien kanssa miettimässä yksilöllistämisen tarvetta ja sen perusteita. Useimmiten yksilöllistämispäätökset tehdään vasta koulun puolella erityisopettajan toimesta sen jälkeen, kun hän on tutustunut lapsen oppimisen edellytyksiin paremmin.

Kokonaan yksilöllistettyyn opetukseen (KYO) lapsi ohjautuu silloin, kun arvioidaan, että hän ei pysty opiskelemaan minkään oppiaineen tavoitteita yleisopetuksen mukaisesti. Kokoaikaisessa erityisopetuksessa eli KEO-luokalla taas pyritään etenemään yleisopetuksen mukaan niin pitkään kuin mahdollista. Sielläkin on kuitenkin mahdollista yksilöllistää useampi oppiaine.

Nokiaalla perusopetuksessa järjestettävää luokkamuotoista erityisopetusta ja sen vaihtoehtoja on kuvattu tarkemmin Oppimisen ja koulunkäynnin tuen- käsikirjassa.

5.6. Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot

Osa-aikainen erityisopetus

Lapsella, jolla on vaikeuksia oppimisessaan tai koulunkäynnissään, on oikeus saada osa-aikaista erityisopetusta muun esiopetuksen ohessa[93]. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan lapsille,

joilla on esimerkiksi kielellisiin, matemaattisiin tai motorisiin taitoihin liittyviä vaikeuksia, vaikeuksia oman toiminnan ohjauksessa, tarkkaavaisuudessa tai vuorovaikutustaidoissa. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteena on vahvistaa lapsen oppimisedellytyksiä ja ehkäistä kehityksen ja oppimisen vaikeuksia. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan kaikilla tuen tasoilla.

Osa-aikaista erityisopetusta annetaan joustavin järjestelyin samanaikaisopetuksena, pienryhmässä tai yksilöopetuksena. Osa-aikaisen erityisopetuksen toteuttamistavoista esiopetuksessa tiedotetaan kaikille huoltajille. Sen toteuttamista suunnitellaan ja sen tarvetta ja vaikutuksia arvioidaan opettajien keskinäisenä yhteistyönä sekä yhdessä lapsen ja huoltajan kanssa. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet ja sisällöt nivelletään lapsen saamaan muuhun opetukseen.

Opetukseen osallistumisen edellyttämät palvelut ja erityiset apuvälineet

Lapsella on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut ja erityiset apuvälineet kaikilla tuen tasoilla[94]. Tarkoituksena on turvata lapselle kasvun ja oppimisen perusedellytykset, esteettömyys ja mahdollisuus vuorovaikutukseen kaikissa oppimisympäristöissä.

Lapselle järjestetään tarvittaessa tulkitsemista esimerkiksi kuulovamman tai kielellisen erityisvaikeuden takia. Hän voi tarvita myös puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiokeinoja, kuten erilaisia symbolijärjestelmiä. Viittomakieltä käyttävien lasten kommunikaation tukena voidaan tarvittaessa käyttää viittomakielen tulkkia tai viittomakielentaitoista avustajaa. Eriasteisesti kuulovammaisten lasten kohdalla tulkkauksen menetelmä saattaa olla myös jokin muu kuin viittomakielen tulkkaus. Lapsen kielellisen erityisvaikeuden takia käytetään puhevammaisten tulkkia tai puhetta tukevia ja korvaavia menetelmiä hallitsevaa avustajaa. Myös opettaja voi tukea lasta kommunikoinnissa viittomien tai muiden symbolien avulla.

Avustajan antama tuki edistää lapsen itsenäistä selviytymistä ja omatoimisuutta sekä myönteisen itsetunnon kehittymistä. Avustajan antama tuki voidaan suunnata yksittäiselle lapselle tai opetusryhmälle. Opettajan tehtävänä on suunnitella, opettaa, antaa tukea sekä arvioida lapsen ja koko ryhmän oppimista ja työskentelyä. Avustaja ohjaa ja tukee lasta päivittäisissä tilanteissa ja tehtävien suorittamisessa opettajan tai muiden tuen ammattihenkilöiden ohjeiden mukaisesti. Opettajat ja avustajat suunnittelevat ja arvioivat työtään yhdessä sekä tarvittaessa esiopetuksen muun henkilöstön kanssa.

Eriyisten apuvälineiden tarve voi liittyä näkemiseen, kuulemiseen, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen. Se voi liittyä myös oppimisen erityistarpeisiin. Tällöin käytetään esimerkiksi erilaisia tietoteknisiä sovelluksia, äänikirjoja, matematiikan havainnollistamisen välineitä tai keskittymistä tukevia apuvälineitä. Lapsen kanssa työskentelevät perehtyvät riittävästi opetukseen osallistumisen edellyttämien apuvälineiden käyttöön sekä ohjaavat lasta ja huoltajaa näiden käytössä yhteistyössä tuen muiden ammattihenkilöiden kanssa. Apuvälineitä käytetään suunnitelmallisesti, niiden käyttöä ja tarvetta arvioidaan säännöllisesti.

Lapsen kanssa työskentelevät suunnittelevat yhdessä opetukseen osallistumisen edellyttämien palvelujen ja apuvälineiden käytön eri oppimistilanteissa hyödyntäen tarvittaessa muita asiantuntijoita. Lapsen tukeminen voi edellyttää erityisosaamista, jota esiopetusyksikön omalla henkilöstöllä ei ole riittävästi. Tällöin hyödynnetään esimerkiksi oppimis- ja ohjauskeskusten lapsille tarjoamia palveluja ja henkilöstölle suunnattua koulutusta ja konsultaatiota.

Opetuksen järjestäjä päättää tulkitsemis- ja avustajapalveluista sekä muista opetuspalveluista ja erityisistä apuvälineistä. Lapsen palveluiden ja apuvälineiden tarve ja määrä arvioidaan lapsen opettajien ja opiskeluhoitopalvelujen henkilöstön yhteistyönä hyödyntäen lapsen ja huoltajan antamia tietoja sekä mahdollisten esiopetuksen ulkopuolisten asiantuntijoiden lausuntoja. Tehostettua tukea saavan lapsen palveluiden ja apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa arvioissa. Eriyistä tukea saavan lapsen palveluiden ja erityisten apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa selvityksessä ja niistä päätetään erityisen tuen päätöksessä. Yleistä ja tehostettua tukea saavalle lapselle tehdään lapsen tarvitsemista palveluista ja erityisistä apuvälineistä hallintopäätös. Palveluiden ja apuvälineiden käyttö kuvataan oppimissuunnitelmassa tai HOJKSissa.

[93] Perusopetuslaki 16 § 2 mom. (642/2010)

[94] Perusopetuslaki 31 § 1 mom. (477/2003)

Lapsella, jolla on vaikeuksia kasvussaan ja oppimisessaan, on oikeus saada tukea ja tuen tarpeen jatkuessa osa-aikaista erityisopetusta muun opetuksen yhteydessä. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan lapsille, joilla on esimerkiksi kielellisiä tai matemaattisiin taitoihin liittyviä vaikeuksia, oppimisvaikeuksia yksittäisissä oppimisen alueilla, vaikeuksia opiskelutaidoissa tai vuorovaikutustaidoissa. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteena on vahvistaa lapsen oppimisedellytyksiä ja ehkäistä oppimisen ja koulunkäynnin vaikeuksia.

Osa-aikaisen erityisopetuksen keskeisiä periaatteita:

- Opetus järjestetään tiiviissä yhteistyössä lapsen ja hänen huoltajansa kanssa.
- Tarjottuun osa-aikaiseen erityisopetukseen on velvollisuus osallistua
- Opetusta annetaan joustavin järjestelyin samanaikaisopetuksena, pienryhmässä tai yksilöopetuksena.
- Tavoitteet ja sisällöt nivelletään lapsen saamaan muuhun opetukseen.
- Opetuksen järjestämisen suunnittelussa ja vaikutusten arvioinnissa tehdään yhteistyötä tarvittaessa muun opiskeluhooltohenkilöstön kanssa.
- Lapsen oppimista arvioidaan opettajien yhteistyönä.
- Opetusta voidaan antaa kaikilla tuen tasoilla
- Osana pedagogista arviota ja selvitystä arvioidaan lapsen aikaisemmin saaman osa-aikaisen erityisopetuksen riittävyys ja vaikutus sekä lapsen tarpeet osa-aikaiseen erityisopetukseen jatkossa.
- Oppimissuunnitelmaan ja HOJKSiin kirjataan myös osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet ja antaminen.

(Oppimisen ja koulunkäynnin tuki)

Lapsen tulkitsemis- ja avustajapalvelujen tarve arvioidaan moniammatillisessa yhteistyössä. Yksikön avustajapalveluiden tarpeen, määrän ja laadun kartoittavat veo ja yksikön johtaja keväällä, jonka jälkeen tarpeet käydään läpi varhaiskasvatuksen erityisopettajien kesken.

Varhaiskasvatuksen johtaja tekee hallintopäätöksen yleistä ja tehostettua tukea saavien lasten tarvitsemista palveluista ja välineistä esityksen perusteella. Lapsen tulkitsemis- ja avustajapalvelut kirjataan lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan, tehostetun tuen oppimissuunnitelmaan tai HOJKSiin. Jos lapsi on esiopetusta täydentävässä varhaiskasvatuksessa, tehdään erillinen hallintopäätös varhaiskasvatusta varten. Varhaiskasvatuksen hallintopäätösprosessi on kuvattu Nokian kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa.

6. Opiskeluhoolto

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa noudatetaan oppilas- ja opiskelijahuoltolain ja sen muutoksen mukaisia opiskeluhooltoon liittyviä määräyksiä [97]. Tarkemmat ohjeet kokeilukunnille on koottu alalukuun Opiskeluhoolto paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa ja opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma.

Näissä perusteissa käytetään oppilas- ja opiskelijahuoltolain käsitteistön sijasta opiskelijasta käsitettä lapsi ja oppilaitoksesta nimitystä esiopetus tai esiopetusyksikkö. Koulutuksen järjestäjään viitataan käsitteellä opetuksen järjestäjä. Perusopetuslain mukaisesta käsitteestä oppilashuolto käytetään ilmaisua opiskeluhoolto. Mitä jäljempänä todetaan hyvinvointialueesta, koskee myös Helsingin kaupunkia [98].

Opiskeluhoollolla tarkoitetaan lapsen hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa esiopetuksessa [99]. Lapsella on oikeus saada maksutta opiskeluhoolto, jota opetukseen osallistuminen edellyttää [100]. Opiskeluhooltotyössä otetaan huomioon lapsen edun ensisijaisuus [101].

Opiskeluhooltoja toteutetaan opetustoimen ja hyvinvointialueen suunnitelmallisena yhteistyönä lasten ja heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa [102]. Opiskeluhoolto on sekä yhteisöllistä että yksilökohtaista työtä. Yhteisöllinen opiskeluhoolto on ennalta ehkäisevää ja ensisijainen tapa toteuttaa opiskeluhooltoja esiopetuksessa. Se on kaikkien esiopetuksessa työskentelevien ammattilaisten yhteinen tehtävä. Lisäksi lapsilla on oikeus opiskeluhooltopalveluihin, joita ovat ikäryhmälle tarkoitetut neuvolapalvelut sekä kuraattori- ja psykologipalvelut [102a]. Opiskeluhooltopalvelut järjestetään lähipalveluna, jolle opetuksen järjestäjän tulee tarjota asianmukaiset tilat [102b].

[97] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (2013/1287) ja (377/2022)

[98] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1 § (377/2022)

[99] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 3 §

[100] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 9 §

[101] YK:n Yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

[102] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 3 § (377/2022)

[102a] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 3 § ja 4 §

[102b] Terveystenhuoltolaki 15 a § (378/2022) ja oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 9 § (377/2022)

6.1. Opiskeluhoolto paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa ja opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma

Esiopetuksen perusteiden luvussa Paikallisesti päätettävät asiat ja opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma määrätään paikallisesti päätettävistä opiskeluhooltoon liittyvistä

asioista ja lakisääteisen opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelman laadinnasta. Luku on uudistettu vastaamaan oppilas- ja opiskelijahuoltolain muutosta [134].

Opetuksen järjestäjällä tulee olla opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma [134a]. Opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma korvaa opiskeluhoollon osalta paikallisen opetussuunnitelman.

Opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelmasta määrätään yksityiskohtaisesti vuonna 2022 uudistetuissa esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (Määräys 102/011/2014). Kokeiluopetussuunnitelmaan kirjataan, millä nimellä ja mistä opetuksen järjestäjän opiskeluhooltosuunnitelma on luettavissa. Opetuksen järjestäjän opiskeluhooltohooltosuunnitelman voi myös lisätä kokeiluopetussuunnitelmaan liitteeksi.

On todennäköistä, että osa kaksivuotisen esiopetuksen kokeiluun osallistuvasta henkilöstöstä ei tunne oppilas- ja opiskelijahuoltolakia ja sen mukaisia paikallisia toimintatapoja. Tästä syystä on tärkeää, että esiopetuksen järjestäjä pitää huolta siitä, että esiopetuskokeilussa toimiva opetushenkilöstö tuntee opiskeluhoollon lainsäädännön sekä perusteiden mukaiset paikalliset toimintatavat.

[134] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (377/2022)

[134a] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 § (377/2022)

Esiopetuksen opiskeluhooltosuunnitelma on erillinen suunnitelma, joka sisältää tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman, suunnitelman lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä kriisisuunnitelman. Suunnitelmat ovat tarvittavin osin kaksiosaisia ja yksikkökohtaiset osuudet kirjataan pedagogiseen toimintasuunnitelmaan. Opiskeluhooltosuunnitelma on luettavissa Nokian kaupungin verkkosivuilta kohdasta esiopetuksen opiskeluhoolto.

7. Perusteiden käyttäjälle

Joulukuussa 2020 valtioneuvosto hyväksyi lain kaksivuotisen esiopetuksen kokeilusta. Kokeilu alkaa elokuussa 2021 ja päättyy toukokuussa 2024. Opetushallitus on laatinut nämä kokeiluopetussuunnitelman perusteet kokeilua varten. Perusteissa määrätään kaksivuotisen esiopetuksen pedagogisesta toteuttamisesta.

Tämä perustemääräys pohjautuu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin (2014), mutta sitä on tarvittavilta osin muokattu kokeiluun sopivaksi. Kasvun ja oppimisen tukea (kolmiportainen tuki) käsittelevä luku on vuoden 2014 Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukainen, sillä siihen ei ole lainsäädännössä tehty muutoksia. Oppilashuoltoa koskeva luku on uudistettu kokonaisuutena oppilas- ja opiskelijahuoltolain muutoksen yhteydessä vuonna 2022. Samalla perusopetuslain mukainen käsite oppilashuolto vaihtuu opetussuunnitelman perusteissa oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaiseen ilmaisuun opiskeluhoito. Perusteita laadittaessa on myös hyödynnetty Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita (2018), esiopetusta ja varhaiskasvatusta koskevan tutkimuksen, arvioinnin ja kehittämistyön tuloksia sekä perusteiden valmistelun aikana eri asiantuntijoilta saatua palautetta.

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilu toteutetaan kokeiluun valituissa kunnissa ja siihen osallistuu vain osa 5- ja 6-vuotiaista lapsista. Huoltajat hakevat lapsilleen paikkaa kaksivuotiseen esiopetukseen kokeilukuntien antaman informaation ja ohjeiden mukaisesti. Kaksivuotinen esiopetus ja siihen liittyvä toiminta on kokeiluun osallistuvilla lapsilla maksutonta. Vanhempien on myös mahdollista saada avustusta lasten kuljetukseen tarvittaessa. Kaksivuotiseen esiopetukseen osallistuvilla lapsilla tulee olla mahdollisuus osallistua esiopetuksen lisäksi annettavaan varhaiskasvatukseen.

Kokeiluperusteissa korostetaan lapsilähtöistä, leikkiin ja tutkivaan havainnointiin perustuvaa pedagogiikkaa sekä lasten hyvinvoinnista huolehtimista. Kaksivuotisessa esiopetuksessa kukin lapsi saa edetä oppimisessaan omaan tahtiinsa. Kaksi vuotta antaa aiempaa paremman mahdollisuuden keskittyä pitkäkestoisesti esiopetuksen tavoitteiden mukaiseen toimintaan sekä toiminnan kehittämiseen. Perusteet on laadittu niin, että sen mukainen toiminta ja opetus muodostavat luontevan osan lasten oppimisen polkua varhaiskasvatuksesta perusopetukseen.

Kokeilukunnat laativat oman, paikallisen kokeiluopetussuunnitelman näiden perusteiden mukaisesti. Opiskeluhoollon osalta paikallisen kokeiluopetussuunnitelman sijaan tulee laatia opetuksen järjestäjän opiskeluhoollasuunnitelma. Paikallisessa kokeiluopetussuunnitelmassa tarkennetaan kokeilun perusteiden tavoitteita. Erityisen tärkeää on ottaa huomioon aiempaa nuoremmat lapset sekä lasten eheän päivän järjestämisen. Merkittävä muutos on myös kasvun ja oppimisen tuen sekä oppilashuollon ulottuminen kokeilussa mukana oleviin 5-vuotiaisiin.

Kokeilun luonteen mukaisesti Opetushallitus kannustaa kokeilukuntia rohkeaan kehittämisotteeseen kokeilutoimipaikoissa!